

MAGYAR NAPLÓ

A Magyar
Írószövetség
lapja

Megjelenik havonta
ISSN 0865291 0

Szerkesztőbizottság: Jókai Anna (elnök),
Báger Gusztáv, Bella István, Csontos János, Fehér
Béla, Horváth Antal, Jávorszky Béla, Kalász
Márton, Kő Pál, Salamon Konrád, Szakály Sándor

Főszerkesztő: Oláh János

E-mail: foszerkeszto@magyarnaplo.hu

Európai Figyelő: Jávorszky Béla

E-mail: europafigyelo@magyarnaplo.hu

Proza, hírek, hirdetés: Biró Gergely

E-mail: proza@magyarnaplo.hu

hirdetes@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7031

Ügyintéző: Cech Vilmosné

Nyitott Műhely: Ekler Andrea

E-mail: nyitottmuhely@magyarnaplo.hu

Könyvszemle, lapterjesztés, rendezvények:

Kondor Péter

E-mail: kritika@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7030

Tüdőlszerkesztő: Molnár Csenge-Hajna

Ügyintéző: Nagyné Paládi Judit

E-mail: elofizetes@magyarnaplo.hu

Szerkesztő: Paizs Ábel

E-mail: europafigyelo@magyarnaplo.hu

Olvasószerkesztő, tanulmány: Rosonczy Ildikó

E-mail: tanulmany@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7033

Vers, könyvkiadás: Szentmártoni János

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

konyvkiadas@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7032

Regionális szerkesztők:

Csernák Árpád 7400 Kaposvár, Hegyalja u. 72. T.:
(82) 414-083

Faludi Ádám 2800 Tatabánya, Madách u. 33.

T.: (34) 311-146, e-mail: freisong@freemail.hu

Pék Pál 8800 Nagykanizsa, Ady Endre út 12/B

Rott József 7332 Magyarereggy,

Kossuth u. 71. T.: (72) 420-494

Sarusi Mihály 8220 Balatonalmádi, Diófa utca 9.

T.: (30) 211-3082

Határon túli szerkesztők:

Barabás Zoltán Románia, 3700 Nagyvárad,

str. Republicii 12., ap. 19. Jud. Bihar

e-mail: partium@rdsor.ro

Luka László Svájc CH-1205 Geneve, 11 Av.

Henri-Dunant T/F: 022-329-4929

Nagy Zoltán Mihály Kárpátalja, Ukrajna 90221

Csonkapapi, Mező u. 168.

Sulyok Vince Norvégia, Haslum, Oslo, Eilif

Peterssens vei 7.

Tari István Vajdaság, Szerbia-Montenegró 21200

Óbecse-Becej, Dimitrije Tucovic u. 6.

A szerkesztőség címe:

1062 Budapest, Bajza u. 18.

Levelezési cím: 1406 Budapest, Pf. 15.

Telefon/fax: 413-6672; 413-6673; 342-8768

Szerkesztőségi mobil: (70) 388-7034

E-mail: magynap@hu.inter.net

info@magyarnaplo.hu

Honlap: www.magyarnaplo.hu

Meg nem rendelt kéziratot nem örzünk meg és nem
küldünk vissza. Minden felbélyegzett, válaszbori-
tékkal ellátott levélre válaszolunk. Mutatópéldány
kérhető, megrendelés leadható a szerkesztőségben.

LÁTHATÁR

Tornai József: <i>A vers; A testvér-boldogság</i> (versek)	3
Marsall László: <i>Fughetta; Ráérősök; A Fojtatás alanyának</i> (versek)	4
Turczy István: <i>Leköt a létezés</i> (vers)	5
Beke György: <i>Székely obsitosok</i>	6
Csontos János: <i>Tizenkét kőműves (Egy filmsorozat margójára)</i> (versek)	
<i>Bán Ferenc</i>	16
<i>Cságoty Ferenc</i>	17
<i>Csete György</i>	18
<i>Ekler Dezső</i>	19
<i>Finta József</i>	20
<i>Janáky István</i>	21
<i>Kapy Jenő</i>	22
<i>Makovecz Imre</i>	23
<i>Plesz Antal</i>	24
<i>Reischl Gábor</i>	25
<i>Turányi Gábor</i>	26
<i>Vadász György</i>	27
Mánta György: <i>Teríték</i> (elbeszélés)	28
Soós Attila: <i>Oroszlánszülés</i> (vers)	32
Végh Attila: <i>Hóban; A döntő</i> (versek)	33
Pomozsi Péter: <i>Gyergyóalfalutól Udmurtföldre (A hetvenéves Domokos Péternek)</i>	34
Iancu Laura: <i>Egyedül, Genézis, Most ül le</i> (versek)	36

NYITOTT MŰHELY

Erős Kinga: <i>Mint egy kaleidoszkóp (Beszélgetés Szakonyi Károllyal)</i>	37
Szakonyi Károly: <i>A sziget</i>	44

KÖNYVSZEMLE

Kiss Judit Ágnes: <i>Hunyt szemmel látható valóság (Dobozi Eszter: Másolhatatlan)</i>	45
Faludi Ádám: <i>Ladikkal kelni át (Ladik Katalin: Fűketrec)</i>	46
Végh Attila: <i>Szomorú trópusok (Barna T. Attila: Valami jön)</i>	47
Csábi Domonkos: <i>A Babits-levelezés kritikai kiadásáról (Babits Mihály levelezése 1890–1912. I–IV.)</i>	48

VILÁGIRODALMI FIGYELŐ

Japán irodalmi válogatás (szerkesztette és fordította Vihar Judit)

Vihar Judit: <i>A sokarcú Japán</i>	53
Iida Rjóta: <i>Három haiku</i>	55
Takajanagi Dzsúdzsinn: <i>Két haiku</i>	55
Takahasi Mucuo: <i>Két haiku</i>	55
Jaszui Kódzsi: <i>Két haiku</i>	55
Akutagava Rjúnoszuke: <i>Mori tanár úr</i>	56
Csikamacu Monzaemon: <i>A tanbai Jósza-ku éji dala</i>	62

Európai és Világirodalmi Figyelő

1996 január **francia** (*Lackfi János*); február **mazúriai lengyel** (*Kovács István*); március **frankofón hét**; április **norvég** (*Masát András*); május-június **flamand** (*Gera Judit*); július–augusztus **szlovén** (*Reiman Judit*); szeptember **amerikai** (*Bollobás Enikő*); október **csecsen** (*Kun Miklós*); november **európai cigány** (*Bari Károly*); december **svéd** (*Jávorszky Béla*)

1997 január **belga** (*Lackfi János*); február **cseh** (*Kis Szemán Róbert*); április **szerb** (*Milosevits Péter*); május–június **amerikai magyar** (*Gábor Róbert és Lauer Edit*); július–augusztus **román** (*Demény Péter*); szeptember **lengyel esszé** (*Kovács István*); október **portugál** (*Pál Ferenc*); november **svájci** (*Ódor László*); december **észti** (*Jávorszky Béla*)

1998 január **orosz** (*Bratka László*); február **amerikai nőírók** (*Bollobás Enikő*); március **svájci francia** (*Alain Bagnoud*); április **ír** (*Kabdebó Tamás*); május **izraeli** (*Kiszely Gábor*); június **1848 a környező népek szemével**; július **norvég** (*Kovács Ferenc és Sulyok Vince*); augusztus **Prága 1968**; szeptember **finn** (*Jávorszky Béla*); október **török** (*Tasnádi Edit*); november **olasz** (*Szénási Ferenc*); december **albán** (*Schiitz István*)

1999 január **bolgár** (*Juhász Péter*); február **német** (*Simon László*); március **dán** (*Kertész Judit*); április **közép-kelet-európai abszurd** (*Margittai Gábor*); május **szlovák** (*Bolemant Éva és Forgács Ildikó*); június **quebeci francia** (*Martonyi Éva*); augusztus **amerikai multikulturalizmus** (*Bollobás Enikő*); szeptember **fjöröszk** (*Mervel Ferenc*); október **katalán** (*Déri Balázs és Faluba Kálmán*); november **japán** (*Vihar Judit*); december **spanyol** (*Pávai Patak Márta*)

2000 január-február-március **erdélyi német** (*Schuller Anger*); április-május-június **Krakkó** (*Szenyán Erzsébet*); július-augusztus-szeptember **brazil** (*Pál Ferenc*); október-november-december **izlandi** (*Mervel Ferenc*); **szárd** (*Szénási Ferenc és Stefano De Bartolo*)

2001 január-február-március **német** (*Nemeskürty Harriet*); április-május-június **portugál** (*Pál Ferenc*); július-augusztus-szeptember **finn-észti** (*Fehérvári Győző, Jávorszky Béla*); október-november-december **török** (*Tasnádi Edit*)

2002 január **szibériai finnugorok** (*Nagy Katalin*); február **baden-württembergi német** (*Imre Török, Nagy Gábor*); március **kárpátaljai ruszin** (*S. Benedek András*); június **kinai** (*Zombory Klára*); július **amerikai** (*Andrew Singer*); augusztus **finnugor** (*Domokos Péter*); október **japán** (*Vihar Judit*)

2003 január **svéd** (*Mervel Ferenc*); február **görög** (*Caruha Vangelio*); április **finnugor** (*Domokos Péter*); október **amerikai** (*Sohár Pál*); november **galego** (*Pál Ferenc*)

2004 január **lett** (*Jávorszky Béla*); február **dán** (*Kovács Katáng Ferenc és Sulyok Vince*); március **portugál** (*Pál Ferenc*); április **osztrák** (*Irsák Vilmos*); május **namuri belga** (*Lackfi János*); június **lengyel** (*Zsille Gábor*); július **francia** (*Szávai János*); augusztus **finn** (*Jávorszky Béla*); szeptember **norvég** (*Sulyok Vince*); október **szlovák** (*Zilka Tibor és Rédey Zoltán*); november **cseh** (*Beke Márton*); december **litván** (*Jávorszky Béla*)

2005 január **északír** (*Kurdi Mária*); február **lengyel** (*Zsille Gábor*); május **holland-indiák** (*Pusztai Gábor*); július **svájci olasz** (*Andó Gabriella, Szénási Ferenc*); augusztus **sziléziai** (*Zsille Gábor*); szeptember **NDK** (*Irsák Vilmos*); október **szlovák** (*Karol Wlachovský*); december **cseh** (*Beke Márton*)

2006 január **svéd** (*Jávorszky Béla*)

Jaszuda Jodzsuro: *Hazám, Jamato* 64

Mori Jóko: *A hitelkártya* 66

MAGYAR ÉGTÁJAK

R. I.: *Gömörország* 70

A címlapon Szakonyi Károly
(A felvételt Kalmár Béla készítette.)

A Világirodalmi Figyelő japán irodalmi összeállításának megjelentetését a *Japán Alapítvány* támogatja.

The Japan Foundation, Budapest, Japán Alapítvány
1027 Budapest, Horvát u. 14-24.
www.jfbp.org.hu • www.japanalapitvany.hu
E-mail: info@japanalapitvany.hu

JAPAN FOUNDATION

Nyitott Műhely

2003 június **Ajpin, Jeremej** • július **Rott József** • augusztus **Nagy Zoltán Mihály** • szeptember **Körmendi Lajos** • október **Csender Levente** • november **Jókai Anna** • december **Marsall László**

2004 január **Kalász Márton** • február **Határ Győző** • március **Daczó Árpád Lukács** • április **Nagy Gábor** • május **Penckőfer János** • június **Lázár Ervin** • július **Buda Ferenc** • augusztus **Kiss Benedek** • szeptember **Kovács István** • október **Nagy Gáspár** • november **Mezey Katalin** • december **Agh István**

2005 január **Léka Géza** • február **Görömbei András** • március **Dobozi Eszter** • április **Csoóri Sándor** • május **Szentmártoni János** • június **Csikó László** • augusztus **Farkas Árpád** • szeptember **Bodor Adám** • október **Tózsér Árpád** • november **Szőrényi László** • december **Vasadi Péter**

2006 január **Méhes György**

Kiadja a Magyar Napló Kiadó Kft. (1062 Bp., Bajza utca 18.) Terjeszti a Nemzeti Hírlapkereskedelmi Rt. és a regionális részvénytársaságok. Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletága (1008 Budapest, Orczy tér 1.) Előfizethető valamennyi postán, kézbesítőknél, emailen (hirlapelofizetes@posta.hu), faxon (303-3440) 1 évre 7392 Ft, fél évre 3864 Ft. További információ: 06-80-444-444 Külföldi előfizetés: a szerkesztőség címén. Az előfizetési díj 1 évre postaköltséggel együtt 60 USD vagy 50 EURO, mely átutalható a HVB-Bank Hungary Rt. (1065 Bp., Nagymező utca 44.) 10918001-00000421-10290001 számú számlára, vagy bankcsekkben elküldhető a szerkesztőség címére. Borító: Zách Eszter. Nyomda: TIMP KFT. Felelős vezető: Cseh Tibor ügyvezető igazgató. www.timp.hu

TORNAI JÓZSEF

A vers

*Pusztán szavak? Nem az érzelmek színe
és visszája is? Nem az elveszített hazák
vérfertőzése, nem a képzeletbeli
őrangyal szárnyzuhogásának megtagadása?*

*Hallgatsz, ha megerősszakolják
előtted anyádat az idegen katonák?
Mit mondasz, ha imáidat nem
tartja számon senki és szerelmed
nemiszervét a televíziók közvetítik?*

*Mit makogsz tántorogva a szív-
kihagyásodtól és a koporsóra
vagy az urnádra gondolva, melyben
atomjaidat isten színe elé viszik?*

*„A teremtés Ura rejtőzködik”
találta ki homályosan Pascal, de te csak
sírhatsz, hogy elméd leleplezi, milyen
egyedül vagy a halálfétisek között.*

*Káromkodsz vagy himnuszt írsz?
Nem mindegy, ha nyolcvanévesen
tudod: többet ér a gazdáját gyászoló
kutya vonyítása, mint a homo sapiens
céltalanságától megkövesedett szájú templomok?*

A testvér-boldogság

*Tudod, mi a testvér-boldogság?
Nézni a fekete-pont-fejű macskák
külön-külön fotel-fészkükben
az álom kottáját hogy olvassák.*

MARSALL LÁSZLÓ

*Fughetta**Weöres Sándor Nagymesterem emlékére*

*Veres orrú rezes Fúga
vastepsiben mécsesek
kell-e néked öreg Fúga?
csak a húgának a húga
csúcsos mellye tompora*

*Vastepsiben mécsesek
kell-e néked részeg Fúga
veres orrú rezes Fúga
csak a húgának a húga
csúcsos mellye tompora*

*Vastepsiben mécsesek
veres orrú rezes Fúga
kell-e néked részeg Fúga
csak a húgának a húga
csúcsos mellye tompora*

*Vastepsiben mécsesek
kell-e néked öreg Fúga
csak a húgának a húga
veres orrú rezes Fúga
lottyadt mellye tompora*

*Vastepsiben mécsesek
kell-e néked aggó Fúga
csak a húgának a húga
csúcsos mellye tompora
veres orrú lottyadt Fúga.*

Ráérősök

*A halogatás a szervezésre képtelen ügyintézők öröme.
Kávéztatnak, tanakodnak el nem bocsátott kollégával.
Cicázgatnak az éltesebb titkárnővel – egyelőre marad,
sikogat, ahogyan elődjétől – elbocsátva – tanulta.
A „Felszólítás” címzett már készen. A „valamint” után
már fehér papír-úr, gomolyos cigarettafüstben.
Az aláírandó Főnök – szabadságon, előtte kiszálláson.
Ráérünk. Pecsétnyomó a fiókban párnáján alszik.
Idillium. A Felsőbbség negyedik, többedik felszólítása
után újra divatos kispörkölt tereferés elköltése.
Hazacihelődés, vagy röpke pásztoróra.
A Felsőbb Hatóság az alsók homomorf leképezése.
Szokásjog szerint, újabb Felszólítás érkezik.
Egyszerűbb, mint a kíméletlen „törvényes beavatkozás”.
Valaki „nyugatos” tanítvány a halogató módit vizsgálja,
a Rendszerelmélet- és kutatás atyjának tanítványa.
Eloolván a fentebb leírt esetet sziszeg,
valamint a gúnár, s Ludwig von Bertalanffyra gondol,
mesterére. Röpke tanulmánya „A Közigazgatás optimális
Szervezésének ellentmondásmentes megoldása.” Faxolja.
Tárgyalásban a hazai plénum. Összefoglaló vélekedés:
„Effele érthetetlen zagyaságról még nem hallottunk”.
„Miránk nem érvényes. A mi dolgunkhoz köze nincs.”*

A Fojtatás alanyának

Deák Lászlónak

*Te fazonizálhatatlan Fazon,
bölc-, és gyermekember,
élet-hús, és lélek-darabot akiből kiteptek
a félig-véletlennel komázó Moirák.
Sírni láttalak hajlón – és egyenesedni,
mivel pusztulni sokkban – sokaságban
nem lehet jussa annak, aki a Halál-
előttivel és utánival így beszélget.
Klasszicizáló volna e textus, ám
aki lemerül a húslevesbe karistolandó
répa gyökere alá, Földmélyi tartományba,
hogy a Fönt- és Alantvaló ugyanegy: Azonos.
A Sötétség erői iszkolnak előled,
olykor a farukat mutogatva.
Hol komor, hol játékos, birtokosa keveseknek,
akik az Idők Teljességében léteznek – Másnemű.
„bajos ember kis valaki” – mondhatni Ady Endre
Igaz. – Nem a Fazonizálhatatlan Fazon világa.
Káprázatokban is eleven Valódi valóságos,
aki megmenekült.*

TURCZI ISTVÁN

Leköt a létezés

Kormos István-variáció

*A Szecska zuzogó, szagos vizében ülnénk.
Felhőfalkában, hol a víz köpenye gőz.
Sós veríték és vállcsontok ropogása,
saktáblánkra szítálva hull az ősz.*

*Mindenki, aki tudja, mormolja saját
történetét: dül a szertartásos merítkezés.
Táskás szemedben vízgyöngyös liliomszál
sétáját látom. Közben rosálsz; leköt a létezés.*

*Akkor mesélni kezdesz; lesz benne nevetős,
búsulós, búvölös és persze lesz benne nyers.
Bár percenet időt sem őriz a szó, kezdenél
mesélni, mert egy élethez túl rövid a vers.*

*Mintha szél szórná szét a beszélő arcokat,
a délután egyetlen nagy gomolygó massa lesz.
A gutaitéses óriáskerék helyén már nap dereng,
s a denevérszavak közt új barátokra lelsz.*

*A Szecska gőzölgő vizében békülnénk így
a korral, kihoppázva múltjelenből, veled,
s én észre sem venném, hogy te adtál mattot,
nem a fürdőköpenyben medvéskedő képzelet.*

BEKE GYÖRGY
Székely obsitosok

Gyermekfejjel, úgy tízesztendős koromban meg voltam győződve arról, hogy az egész első világháborút szülőfalum veteránjai vívták meg. Gorlice... Isonzo... Doberdo... Piave... Ismeretesebbek voltak számomra, mint saját vármegyénk távolabbi tájai. Meglett férfiak emlegették sűrűn, leszerelt katonák. Esténként a szövetkezeti boltban találkoztak, vásároltak ezt-azt, aztán ott ragadtak az üzlet sarkában, a beszélgetők között. Csendes társaság alakult ki, puskákról, ágyúkról, csatákról, győzelmekről és veszteségekről beszélgettek. Az immár két évtizede befejeződött nagy háború itt folytatódott.

Akkoriban még nem létezett televízió, rádió is nagyon kevés helyen volt a faluban, főleg iparos házakban. Édesapám is gyakran beállt a körbe, mögötte pedig én bámészkodtam. Így tanultam meg távoli csataterék nevét, az egykori csatázók meséiből. Mesék? Igaz történetek voltak, ezt még én is felismerhettem, aki akkoriban főleg mesékönyveket olvastam. Münchhausen báró történetei voltak a legizgalmasabbak. Felcsigázhatná-e jobban a fantáziát más, mint az ágyúgolyón utazó mesehős, aki a levegőben egy szembejövő másik golyóbisra ugrik át? Elhittem az efféle képtelenségeket, elvégre a mese írója valóságos német katonatiszt volt, aki valóságos háborút vívott, a törökök ellen, az orosz cár szolgálatában. Csak akkor kezdtem el kételkedni a báró meséiben, mikor jobban utánagondoltam a történeteinek, és úgy éreztem, hogy a káprázató kalandokból valami hiányzik.

Falum veteránjainak történeteiben soha nem éreztem ilyen hiányt. Belőlük nem hiányzott a meggyőző igazság. Még akkor sem, ha a mesélő előre bejelentette: amit hallunk, azt másvalaki után mondja. Jóval később, érlelődő tudattal értettem meg, hogy mi volt annyira vonzó ezekben a háborús történetekben: az emberség varázslata. De hiszen csatákról, háborús eseményekről szóltak, mégsem a gyűlölet, a bosszú, a fölösleges pusztítás szenvedélye áradt belőlük. Inkább a másik oldalon állók megértése, sorsuk megérzése.

Mesélte egyikük, hogy eredetileg a tüzéreknel szolgált, de egységüket szétszórta az ellenség, ő is megsebesült. Gyógyulása után a gyalogosokhoz osztották be. Megjegyeztem a szavait: „Tüzéreként könnyű gyilkolni. Az ellenséges célpontot csak távcsővel látni, a velünk szemben álló embereket még azzal se nagyon. Céloztunk, lőttünk, és a távcsöves megfigyelőnk ellenőrizte, hogy találtunk-e? S ha igen, lelkesen ujjongtunk. Nem jutott eszünkbe, hogy az a cél, amit eltaláltunk, szintén emberekből áll, amilyen-

nek mi is vagyunk. Küldtük egymásnak a halált, mi nekik, ők nekünk, de nem láttuk a gyilkolás útját. Gyalogosként, szuronyrohamban szemtől szembe kerültem az ellenséggel, jól láttam az arcát, az alakját, felemelt fegyverét. Ő is így mustrálhatott engem. Megcéloztam, éppen a homlokát, hogy a golyó azonnal végezzen vele, ne okozzak hosszú szenvedést. Pontosan céloztam. Mégsem találtam el. Az utolsó pillanatban valami ellenállhatatlan erő félrekapta a puska csövét, és a golyó elsüvített a semmibe. Nem tudhatom, hogy a velem szemben álló talián, mert az olasz fronton voltunk, ugyanígy tett-e. De bizonyos, hogy az ő golyója sem ért engem, sebet sem ejtett rajtam. Mi volt az, ami felülkerekedett bennünk? Cinkosság? Gyávaság? Szánalom? Egyszerűen képtelen voltam arra, hogy szemtől szemben gyilkoljak...”

Így szelídítette meg a múltó idő az egykori frontharcosok emlékeit. Ezeknek a veteránoknak a katonáskodás és még a háború is a fiatalságukat jelentette, új élményeket, egészen másokat, mint amilyeneket addig átéltek. Lelket szépít az ilyen emlékidezés, barátságot fakaszt még a tegnapi ellenség iránt is. Fiatalságukba az ellenség katonái is beletartoztak.

Persze, az obsitosok történeteiben tetten érhető néha a nagyotmondás, ha nem is Münchhausen báró képtelenségeihez hasonlóan. Ismert irodalmi alak, leginkább komikus figura a hetvenkedő katona – a római komédiaköltő, Plautus írta meg elsőnek? –, a mi jó Garay Jánosunk Obsitosa révén született meg Hány Jánosunk. A világirodalmi típus köpenyét Garay állítólag élő személyre adta rá, kiszolgált magyar katonára, magyar népi környezetben. Még élnek akkor a napóleoni háborúk legendái a magyarok között is, és a közönség, bár tudja, hogy egy szó sem igaz belőle, élvezi a világverő francia császár elfogását, majd a magyar huszár nagylelkűségét, mikor szabadon engedi felséges foglyát. Van ebben egy kis „hazafiság” is, Garay János felfogása szerint: egy kicsiny nép is tehet nagy dolgokat. Garayhoz illet ez az önvigasztalódás, hiszen Vörösmarty hatására a romantikus magyar időket szerette volna eposzban, balladában megidézni. Az 1840-es években járunk, a reformkor hangulata mindjobban érleli a fegyveres szabadságharc eszméjét.

Emlékezetemben kutatok: az uzoni obsitosok történeteiben találók-e gúnyolódást tisztékkel, altisztékkel, hadi helyzetekkel? Megbocsátható lenne hajdani bakák gúnyolódása is, lehetett részük emberkínzó meneteltésekben, altiszt fenyítésekben vagy ennél súlyosabb sértésekben is. De ha volt is egykoron ilyenféle lelki sérülésük, a harag rég eloszlott, mint a reggeli pára. Ezek az uzoni férfiak tragikus történelem katonái voltak, vesztesek, legyőzöttek, nem ritkán megaláztak. Mi kedvük telt volna az utólagos, képzelt elégtételben?

Árulkodnak a székely népdalok. Kezembe veszem a háromszéki népdalköltési gyűjteményt, Konsza Samu, egykori sepsiszentgyörgyi tanár diákjainak lejegyzéseit. A katonadalok fejezetében akad vidám, hetyke ének is:

*A szentgyörgyi laktanya, zsendelyes a teteje,
Ráhajlik a vadgesztenye levele.
Cserebogár, csípd le annak levelét,
Le ne törje az én csákóm tetejét.*

De mennyi a szomorú siratóének! A háború fájdalmát így énekli a székely obsitos Felsőcsernátonban:

*Barna kislány kiment a harctérre,
Egyenest a százados elébe,
– Százados úr, merre van a kedvesem?
Három éve mindhiába keresem.
– Barna kislány, tudom, bús a szived.
A kedvesed hiába keresed.
Galícia fekete földjébe
Fekszik egy nagy erdő közepébe.*

Felerősödik a panasz, mikor a székely újoncnak már nem a bécsi császár ármádiájába kell bevonulnia, hanem a román király katonájának:

*Édesanyám, mért szültél a világra,
Mért nem vettél a zavaros Tiszába?
Tisza vize vitt volna a Dunába,
Hogy ne volnék Ferdinánd katonája.*

Ezt a katonáéneket 1938-ban jegyezte le Kicsi Sándor akkori diák, a későbbi történész a háromszéki Dálnokon. A dátum azért érdemel említést, mert akkor már több mint egy évtizede nem Ferdinánd a román király, hanem II. Károly. De a székelyek találkozása először a román mundérral Ferdinánd uralma alatt történt, így ez a király vált az új, ellenséges világ jelképévé számukra. Ugyancsak 1938-ban Dálnokban jegyezte le Kicsi Sándor azt a katonáéneket, amely „rejtjelezve” az 1916-os román betörést panaszolja:

*Szerbiában megfűtták a trombitát,
Kis pej lovam meghallotta a hangját,
Kis pej lovam ágaskodjál magasra,
Ágaskodva vigyél Erdélyországba.*

*Be is értük Erdélyország határát,
Minden huszár keresse fel babáját,
Keresse fel babáját és jó anyját,
Kiktől vette tizenhatban búcsúját.*

Leányok, asszonyok csak nagy ritkán énekeltek katonadalokat. De ismerték őket, egész életüket végig kísérték. Meghökkenve tapasztaltam ezt, mikor apai nagyanyám – aki fiatal éveit Dálnokban élte le – felkapta a fejét. Ezt dúdolgattam:

*Megjött a levél, fekete pecséttel,
Megjött a muszka, százezer emberrel,*

*Négyszáz ágyúval áll a harc mezején,
Így hát, jóanyám, elmasírozok én...*

– Honnan tudod, fiam?

– A Mikó Kollégiumban szoktuk énekelni. De maga mikor találkozhatott vele nagyanyó?

– Én? A muszkákkal találkoztunk Dálnokban, 1849 nyarán. Édesanyám mindig rettegve emlegette őket. A dálnoki férfiak oda voltak a seregben. Az első hívó szóra a faluból hetvenegyen vonultak a nemzetőrség zászlaja alá. Az asszonyok mostak a patakban, mikor a Dálnoki-tető nevű magaslaton feltűnt egy csapat orosz. Az asszonyok ott hagyták a mosott ruhát, visítva szaladtak az erdő felé.

Kicsi Sándor dálnoki énekek lejegyzése közben egy drámai történettel is találkozott. Ne keressük a Konsza Samu gyűjteményében. A kötet megjelenésekor, 1957-ben hiába is próbálkoztak volna vele.

– A Dálnoki erdőben volt egy esővíjt mélyedés. A környező fák eléggé takarták. Bolondokat beszélek, megvan az ma is. Neve is lett: Muszka-gödör. A negyvenkilences muszkajárás után kapta ezt a nevet. A faluból jó néhány család itt húzta meg magát, míg a kozákok a faluban fosztogattak és a fehérnépeket vadászták. Egy orosz idetévedt, a mélyedéshez. Puskát fogott a rejtezőkre, aztán kiszemelt egy jóképű fiatalasszonyt, és magának követelte. A férj, úgy hiszem, Beke volt a család neve, védekezni próbált. De mit tehetett volna a puskával szemben? De mikor az orosz letette a puskáját maga mellé és nekihevílt volna a lopott szerelemnek, a férj, végső kétségbeesésében, felkapta a magával hozott fejszét, és széthasította a muszka fejét.

– Mi lett a következménye?

– Lett volna, ne búsulj. A rögtönzött névsorolvasáson egy kozák hiányzott. Az összeterelt falusiak előtt a parancsnok kihirdette, hogy ha egy órán belül a hiányzó orosz nem kerül elő, akkor Dálnok egész népét kivégezteti. Csakhogy akkor az oroszok alaromat fűjtak, azonnal indulniuk kellett. Bem serege közeledett...

– Máig észben tartják a faluban a történetet?

– De csak egymás között emlegetik. Mintha még mindig tarthatnának a muszkák bosszújától. Idegenek számára titkos történelem ez.

Jó lenne belenézni ebbe a titkos székely történelembe, kitudni a helyi mondák vagy hiedelmek ihlető forrását. Másfél évszázad múltán hol kereshetném a dálnoki bosszúállás nyomait? A háromszéki önvédelmi harcnak erről az epizódjáról a korszak legtájékozottabb történésze, Egyed Ákos sem tud. De várjunk csak, immár olvashatjuk magyarul is a 49-es hadi expedíció orosz szemmel látott történelmét. Egy cári ezredes, az Erdélyt megszálló V. hadtest főszállásmestere, bizonyos Artur Adamovics Nyepokojcsickij feljegyezte az erdélyi hadi

mozdulatok mindegyikét. *(Az erdélyi hadjárat orosz szemmel.* Fordította, sajtó alá rendezte Rosonczy Ildikó. Balassi Kiadó, Budapest, 1999.) Az ezredes úr igen pontos krónikája nem is említi Dálnokot. Márpedig a szerző eléggé ellenséges érzelmű volt ahhoz, hogy ne feledkezzék meg egy ilyen székely „bűntettről”.

Izgalmas is, még inkább elszomorító nemzeti történelmünk egyik legszebb fejezetét torz tükörben szemlélni. Noha az egyik orosz generális elismerően szól a székelyek harcias szelleméről és Bem tábornok mesteri hadvezetéséről, a főszállásmester nem fagy ki a „lázadók”, „zendülők”, alávaló „gyilkosok” jelzőkből, amelyekkel a székelyeket, egyáltalán a magyar szabadságharc katonáit illeti. Gátlátalanul hamisít is. Kézdivásárhely elfoglalása után feljegyzi: „Itt volt az ágyúöntő műhely, amelyben szép számú, egyébként elég otromba ágyút öntöttek. E célra felhasználták a szász és román harangtornyokból leszedett harangokat is.” Ugyan, ki vezethette ennyire félre az orosz ezredet? A háromszéki székely nemzetőrök egyetlen alkalommal se lépték át megyéjük határát, márpedig Háromszéken sehol nem volt és ma sincs „szász” templom. Nem foglaltak el a székelyek román településeket sem. (Egyébként sem vihették volna el a „román harangokat”, mivel ilyenek nem léteztek. Az ortodoxok akkoriban kerepelővel hívták imára a híveket, mivel a török főhatalom megtiltotta számukra a harangozást!) „A vaságyúk teljes felszerelése után is még ágyúkra lévén szükség, Szentgyörgy vette le a toronyból legelsőbben két harangját, s öntette ágyúvá” – írta a Honvéd 1849. április 5-én. Majd a székely falvak sorra, önként ajánlották fel harangjaikat: Alsócsernát, Gidófalva, Étfalva, Kovászna, Zágon, Bita... A népi áldozatkészség és a szabadságszeretet ragyogó példája volt a székely harangok felajánlása Gábor Áron ágyúühoz, amit az orosz ezredes ily alattomosan meggyalázott.

Orosz ezredes? A történész szükségesnek tartja kiemelni, hogy Artur Adamovics Nyepokojcsickij cári főtitest – lengyelnek született. Sőt: „az ősi lengyel Niepokojczycki nemesi család fia.” Az erdélyi hadjárat idején 36 esztendő. Katonai karrierjének csúcsára az 1877-es orosz-török háború idején érkezik el, mikor gyalogsági tábornok, az európai hadszíntéren működő cári csapatok vezérkari főnöke. Az ősi lengyel nemesi család aligha erre szánta. „Az Artur keresztnév azt jelzi, hogy a család örizte lengyel hagyományait.”

Ez lett volna a „lengyel hagyomány”? A Lengyelországot feldaraboló cári hatalom szolgálata? És akkor Bem József? Erdély földjén 1849-ben nemcsak a székelyek és az osztrák császár meg szövetségese, az orosz cár katonái álltak szemben egymással, hanem a szabad lelkű lengyelek is a népük rabságát oly könnyű lélekkel vállaló Nyepokojcsickijekkel!

Kézdivásárhelyen az 1900-as évek elején a felsőháromszéki diákok minden nyári vakációban megkoszorúzták azt az épületet, amelyben Gábor Áron és Turóczy Mózes hatvannegy ágyút öntött. Ilyenkor, a magyar himnusz után, mindig felhangzott a háromba szaggatott lengyel nemzet imádsága:

*Szent trónusodnál könyörögve kérünk,
Szabad hazánkat, ó, add vissza nekünk!*

Mikor pedig az első nagy háború után Lengyelország feltámadt halottaiból, a székelyek számára tilos lett az emlékezés saját szabadságukra.

A két háború között, zárt falak mögött még emlékezhetek a székely obsitosok az uzoni szövetkezeti bolt sarkában. De 1945 után egyszerre bünné vált mindaz, ami addig magyar hagyomány volt Erdélyben. Kolozsvárott leütötték az inasgyerek fejéről a leventesapkát, pedig nem tüntetni akart vele szegény, csak éppen nem volt más fejedője... És Balogh Edgár híres újságja, a Világosság – a Magyar Népi Szövetség hivatalos lapja – nem a megalázott magyar inas pártjára állt, hanem vezércikkben oktatta ki a magyar fiatalságot, hogy „nem a sapka teszi a magyart”. Nem volt nehéz megérteni az üzenetet! Csodálatos a kisebbségi ember felfogó, megérző képessége. Tudomásul vette minden erdélyi magyar, hogy a Groza-kormány által nagy garral hirdetett „magyar jogegyenlőség” a magyar érzelmek, emlékek, gondolkodásmód megtagadásánál kezdődik. A székely obsitosok fiókok mélyére rejtették egyenruhás, honvéd képeiket, árulkodó bűnjelek lettek volna, ha illetéktelenek kezébe kerülnek. Lelkük mélyére húzódtak katonaeleményeik. De ezek az emlékek kővé dermedten ott maradtak a székely falvakban, néhol a főtéren, másutt templomok bejáratánál. 1940 ősze, Észak-Erdély hazatérése után majdnem minden székely faluban emlékoszlopot állítottak az első világháború helyi születésű hősi halottainak. Majd 1945 után a legtöbb emlékkőre újabb neveket véstek fel: a második világháború elesett honvédei, román munkaszolgálatosai és zsidó deportáltjai előtt tisztelegtek. Egy ideig a hatalom nem bántotta ezeket az emlékműveket. De a román asszimiláció erősödésével sor került ezekre is. Úgy szerették volna, hogy a falvak lakói maguk döntsék le az oszlopokat.

Ezt már nem viselték el a székelyek.

A hetvenes években, a diktatúra teljében, magas rangú román tiszték járták a Székelyföldet, egy tábornok vezetésével. Vigyáztak arra, hogy egy „magyar” is legyen az ellenőrök között, elkerülendő a román elfogultság látszatát. Ebben az együttesben bizonyos Sántha elvtárs, Sepsiszentgyörgy akkori polgármestere játszott a „magyar szerepet”. Uzonba szálltak ki először. Sántha elvtárs számtalanszor láthatta Uzon főtéren az emlékkövet, de most a tábornok előtt bizonyítani akarta „hazafiságát”.

– Hogyan tűrhették meg ezt eddig, elvtársak?! Elfelejtették, hogy ezek az emberek a román és a szovjet hősök ellen harcoltak?

Éppen román tanácselnöke volt a falunak. Akkoriban az lett a „rend”, hogy ha egyetlen román élt egy székely helységben, csakis az lehetett a tanácselnök. Uzonnak szerencséje volt, mert a községhez tartozó román telepen, Vesszősben élő Stanciu Ion töltötte be a tanácselnöki tisztséget. Sztáncsu Jon, ahogy magyarul ejtették a nevét, mindig jó viszonyban élt a község székely népével, tudott magyarul, ismerte az emberek lelkületét. Ez a román férfi odavezette a tábornokot és a román tisztet az emlékkőhöz, olvastatta velük a román neveket, ezek is a fronton haltak meg, a zsidó neveket, ezeket szörnyű halálba hurcolták, a magyar neveket, ezek honvéd hősi halottak voltak.

– Úgy tudták, hogy hazájukért harcolnak. Látják, az emlékkőre egyetlen szó van felvésvé: A hazáért!

– Miféle hazáért! – kapkodta a szavakat Sántha elvtárs. – A bukaresti elvtársakat ez sérti igazán!

Most Staniu Ion emelte fel a hangját:

– Sántha elvtárs! Magának nincs hazája?

– Hogy merészel így beszélni velem? – kiáltotta Sántha. – Ha román lennék, mint maga, most szégyelleném igazán magamat!

– Hát akkor maga magyar, Sántha elvtárs? És magyarként nem szégyelli most magát?

Elmentek a tiszték, nem érkezett parancs az uzoni emlékkő lebontására. Egyetlen székely faluban sem rontották le az emlékezést. Úgy tűnik, hogy a román tábornokban nagyobb volt a megértés, a türelem, mint Sántha elvtársban. Istenem, a „magánszorgalmú kutyák!”. Bölcsen ítélte meg a román tábornok, hogy az ellenség hősi halottainak is meg kell adni a tiszteletet.

Ritka példája akadt ennek még a második világháború légkörében is, 1940 őszén. A bécsi döntés értelmében szeptember 13-án vonultak be a honvédek Háromszék-re. A két hadsereg közötti megállapodás értelmében a román egységeknek egy órával a honvédek érkezése előtt kellett elhagyniuk a városokat és falvakat. Sepsiszentgyörgyön kora reggelre várták a magyar katonákat. Napkeltekor minden házra kitűzték a magyar zászlót, a legnagyobb lobogót a városházára. Virágcsokrok az utak mentén. Ünnepi öltözetben az emberek.

A Csíki utcán át kellett érkeznie a honvédségnek. De ott váratlanul egy román alakulat tűnt elő. Megkésztet katonák, akik Brassóba igyekeztek. A román egység befordult a városháza elé. Az emberek megdermedtek: mi lesz most? A román katonáknál töltött fegyver. Elöl egy hadnagy haladt, oldaltáskájában revolver. Fiala tiszt, talán nemrég került ki a tisztiiskolából. Szíve tele fájda-

lommal, vagy éppen bosszúvágygal. Ami a székelyek számára ünnep volt, neki vereség, területvesztés. Mi történik, ha a magyar zászló láttán előrántja revolverét és belelő a lobogóba, vagy éppen az emberek közé? Rohamot vezényel a katonáinak, hogy megvívja a maga kétségbeesett magánháborúját?

Lélektanilag erre is, arra is lett volna magyarázat.

A román egység odaérkezett a városháza elé. A hadnagy váratlanul tisztelgést parancsolt a magyar zászlónak, és maga is csákójához emelte a jobbját.

Uzonban a fűvőzenekar halottak napján, minden esztendőben, a hősi halottak előtt tiszteleg. Szokás, hogy ezen az estén felmennek a „trombitások” a temetőbe, a síroknál muzsikálnak. De még előbb megállnak a főtéri emlékkő előtt, és felhangzik a Szózat. Friss virágok is kerülnek mindig az emlékezet kövére, a közös sírkőre, a gyászolók helyezik el, talán olyanok is, akik nem látták soha, nem ismerhették családjuk valahol távol, ismeretlenségben nyugvó hősét. Az egyéni gyász itt mindig közösségi fájdalommal és emlékezéssel nemesedik.

Még a vérségi köteléknél is erősebb lehet a katonának és családjuknak bajtársi barátsága. Hiszen a hadsereg az egyik legrégebb emberi közösség a világon. Az egymásra utaltság tartja össze, a kölcsönös segítség iskolája. A legnagyobb egyéni bátorság se érvényesülhetne közösségi háttér nélkül.

Természetes volt, hogy az 1989-es kelet-európai földrengések után az obsitosok lelkében szunnyadó katonai érzelmek nem egyéni, hanem közös alakban támadtak fel. Nemcsak az e tekintetben kétségtelenül előnyösebb helyzetben lévő anyaországi honvéd hagyományörzők körében, hanem a kisebbségi sorsot viselő magyar közösségekben is. Hadi játékokra – főleg a szabadságharc nagy csatáinak felelevenítésére – Erdélyben nincs ugyan mód, de március 15-e ünnepén a volt székely honvédek egykori egyenruhájukba öltöznek és „kötelékben” vonulnak fel.

Így ismerhette meg őket a magyarok fővárosa is. A kilencvenes évek elején különös katonai parádét láthattunk a budai várban. A magyarországi honvéd hagyományörzők vendégeket hívtak a szomszédos országokból is. A Szentháromság téren felvonultak a nem sokkal előbb függetlenné vált Szlovákia katonái; az ausztriai hagyományörzők egy egész „hadtestparancsnoksággal” jöttek. Mint ha Jenő herceg támadt volna fel, mondjuk, a zentai csatából jövet, ennek éppen a háromszázadik évfordulóján...

De hogy székely honvédek is? Tizenötven összesen, határőrző őseik egykori uniformisában. Naponta kétszer is felvonultak a budai vár utcáin. Életre szóló izgalom, öröm melegítette a szíveket a honvéd határőrség egyenruhája alatt. Hazatérve, ők, tizenötven talán századszor mesélték el az utazásukat, élményeiket. Hadik András

szobrának megkoszorúzását, a jelképes csatajelenetet. Két nagy katonasátorban laktak, őrbódét is állítottak, örökkel. Beleélték magukat abba, hogy a magyarok első városát védelmezik, mint őseik a kárpáti hágókat. Ha figyelmük lankad, „elesik” a budai vár, oda az ország. Márpedig ők a védelmére esküdtek fel, mikor a Mátyás-templomban megszentelték zászlajaikat...

Halasy-Nagy Endre évekkkel előbb Budapesten létrehozta a 15. sorszámot viselő, második székely határőr gyalogezred emlékét ápoló Hagyományörző Társaságot. S ha már létrehozta, korhű ruházat is kellett a kései határőröknek. Az ezrednek azonban, ha Budapesten született is újjá, az emlékek világában a hajdani határvonalon kell állomásoznia. Ott folyt ki annyi vér, őseik vére, ott állították meg a betörő ellenfelet. Háromszéken büszkék arra, hogy amíg a székelyek kezében fegyver volt, a rájuk bízott hágókon át, az Ojtozi-szorosban nem tudott behatolni a tatár, a török, semmilyen pusztító népség, nem juthattak el Budára, a Várba, a nemzet szívébe. Most már csak játék, amit egyenruhájukkal és határőr honvéd emlékeikkel felidéznek. A játékban azért annyi valóságos, hogy a „gyalogezred” két szakasza Felső-Háromszéken „állomásozik”, egyik Kézdivásárhelyen, a Nagy Mózes Gimnáziumban, a másik Gelence községben, a Bodor György Közművelődési Egyesület védnöksége és irányítása alatt. Elnökük – mert ilyen „polgár” előjáró vezet most őket, született katonavádékokat – Kelemen Dénes nyugalmazott tanító.

Ennél jobban ki sem választhatták volna az „ezred” szálláshelyeit! Gelence felső végében, a havasok irányába nyíló völgy elején vénséges vén templom. 1245-ben építették, s ha később át is alakították, szentélye az eredeti helyén maradt, és nem bántották a gótikus ablakokat sem. Belső berendezése barokk. Ennyi is elegendő bizonyíték lenne arra, hogy milyen régi székely telephely ez, vetélkedhet nagyvárosok katedrálisaiival. De fennmaradt itt egyéb is, a vallás és a művészettörténet, meg a magyar történelem közös üzenete: a Szent László-legenda képsora. A freskók a XIV. századból valók, és a jól ismert jelenetet ábrázolják, amint a királyi László megsabadítja az elrabolt magyar lányt a kun vezér fogságából. Ez a csata Cserhalmon zajlott, a mostani Kerlés községnél, Beszterce-Naszód megyében. De ott semmi nyom, jel a legendára nem volt sokáig. Annál több a székely templomokban, Gelencén kívül Székelyderzsen, Bibarcfalván, Sepsikilyénben. A László-hagyományt a székelyek őrzik, az ő példaképük volt mindig a honvédő László király.

Kézdivásárhely – az emlék-szakasz másik állomáshele – „a vargák városaként”, békés iparos szigetként ismert. De éppígy a harci hagyományok színtere is. Itt öntötte ágyúit, szóltam erről, Gábor Áron. A vasútállomás felé vivő főutcán, közel a főtérhez, egy klasszicista stílu-

sú hatalmas épület áll. A város lakói most is úgy emlegetik, hogy „a kaszárnya”. Csakugyan annak épült, 1817 és 1823 között. Katonaiskolának. Itt működött a 14. és 15. székely határőr lovasezredek és a 11. székely huszárezred közös katonai iskolája. A pesti Ludovika Akadémia megalapításáig, 1848-ig, Kézdivásárhelyen található Magyarország egyetlen, magyar nyelvű tisztképző hadi iskolája.

Huszárok, lovas katonák városa! A Székelyföldön sehol ilyen nagy kultusza a lótenyésztésnek nincs, mint Kézdivásárhelyen és környékén, vagy Felső-Háromszéken. A város címerében látható volt egy lovasfogat. Itt az ember és a ló között szinte személyes kapcsolat, érzelmi kötés volt mindig. Említettem, hogy mostanában, március 15-én Kézdivásárhely főterére, ahol Gábor Áron szobra is áll, végtelen sorban vonulnak be a lovasok, szekeresek. És az ünnepi felvonulásokat a nem „hivatalos”, de annál valóságosabb székely határőr ezred bandériuma kíséri...

Magyar történészek legnagyobb adóssága sokáig az 1944 őszi erdélyi harci események feltárásának elmaradása. Nem tartom hibásnak őket ezért a mulasztásért: a hivatalos történelemfelfogás megbénította a tollukat. Az a hamis, öncsonkító szemlélet, amely szerint a huszadik századi magyar történelem csak a trianoni határokon belül vizsgálható. Így aztán a bécsi döntést követő négy esztendő kényszerűen töröltetett a naptárakból. Ezen belül a kárpáti harcok az Úz-völgyében, a Gyimes völgyében. Az iskolákban azt tanították, hogy a második világháborúban Battonya volt az első orosz kézre került magyar helység. Mégpedig 1944. szeptember 23-án. Csakhogy a valóságban az első meghódított – felszabadított? – magyar lakott hely Úzvölgy-telep volt, az 1944. augusztus 26-ról 27-re forduló éjszakán. De hát ez a trianoni határokon kívül esett. „Mit szólnának a román történészek?” – így a félszeg magyar védekezés. Azt szolták, hogy fokozatosan mindjobban eltérve a valóságtól, maguk rajzolták meg a magyar honvédség erdélyi mozgását is, nyilván saját változatuknak megfelelően. Hiszen ha nincs „ellenség”, akkor ki fölött arathattak volna diadalmakat?...

Immár eltűnőben a szemérmes félrenézés a valóságtól. Kiváló hadtörténészek foglalkoznak az erdélyi harcokkal (Ívás István, dr. Szabó József János, Illésfalvi Péter és mások). A történelem egyik legszomorúbb magyar háborújának történészei közül hárman közös kötetet adtak ki a közelmúltban *Erdély a hadak útján 1940–1944* címmel (Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Puedlo Kiadó). Illésfalvi Péter, Szabó Péter és Számvéber Norbert vitathatatlan tárgyilagossággal és az erdélyi magyarsággal dobogó szívvel írták meg munkájukat. Őket is megelőzték a székely önkéntes helytörténészek. Legsürgetőbb volt a legnagyobb titok megfejtése: az Úz-völgye védelme. Mivel ott esett el a legtöbb székely határőr,

a gyászoló családokban úgy emlegették, mint egy székelly Mohácsot...

Úz-völgye, Úzi-szoros, Úz-mező! Mélyen benyúlnak a Kárpátok keleti oldalára. Hajdanán itt csaptak be Erdélybe a tatárok, törökök Moldva irányából. A keleti arcvonal közeledése és különösen a román fegyverfordítás után (1944. augusztus 23.) az egyik legkényesebb magyar frontszakasszá vált. Székely határőrök védték a magyar állásokat, hatvan felé tartó bakák és tizennyolcat alig töltött gyermekkatona. Az 1942 tavaszán létrehozott székely határőrség egységei. Akik utólag felállították a székely határőrséget, azok az 1848-ig fennállott határőri rendszert kívánták megismételni, ennek hátrányai nélkül. (A Mária Terézia által elrendelt székelyek Madéfalván felkeltek ellene.)

A magyar katonatörténelem maradandó hadi tetteit írták ezek a félig kiképzett székely határőrök. A Keleti Kárpátokban, az Úz-völgyénél tizenöt napig feltartóztatták a hatalmas túlsúlyban lévő orosz erőket. „Szeptember hó 11-én éjfélig tartottuk itt a frontot, akkor kaptuk meg a visszavonulási parancsot” – emlékezik Szóts Dániel nyugalmazott főorvos Sepsiszentgyörgyön. Ő az úz-völgyi csaták máig élő hőse.

Csobányosról az egységnek Csikmenaságra kellett visszavonulnia. A csapatot vezető tartalékos hadnagy cserbenhagyta a határőröket. „Ekkor a rangidős őrmester megkért, hogy vegyem át én a parancsnokságot, és csináljak valamit. Ránéztem a székely határőrökre. Az apák a feleségüket búsuhták, meg a tehenüket. Fiaik szemében bizonytalanság tükröződött. Azt mondtam, ne féljenek, hazamegyünk mindannyian... Magamhoz vettem a hadnagy térképtáskáját és távcsövét, intettem az erdőben rejtőzködő honvédeknek, és elindultunk.

Egy órai járás után szekérszörgést, kiabálást hallottunk. Csobányos felől Aklos irányába orosz utánpótlás szekerek mentek. Az öreg, nagy bajuszú oroszok kiáltozva, egymástól le-lemaradozva hajtották a lovakat. Az út kanyargós volt ezen a szakaszon. Egyetlen megmaradt golyószórónkat egy kanyarban helyeztem el, és Szendrey Zsoltira bíztam, megkérve, hogy ha az oroszok észrevennének, adjon le egy sorozatot. Egyenként átszöktettem az embereket a túlsó oldalra, és megmondtam, hogy ötszáz méterre találkozunk, ne széledjen el senki. Szerencsére nem egy harcoló egység hajtotta a szekereket, hanem grúzok, kirgizek és ki tudja, milyen nemzetiségűek szállították az utánpótlást.

Késő éjjel megérkeztünk Menaságra...”

Szóts Dániel emlékezését, amelyből itt most idéztem, Sylvester Lajos jegyezte le. Örök fiatalosságának vagy az élmények máig élő erejének tudható-e be, hogy a nyugalmazott főorvos a fél évszázada történt eseményeket úgy adta elő, mintha tegnap estek volna meg. Egyébként ez a

múltközelség jellemző az egész Sylvester-kötetre, amelynek Szóts Dániel az egyik főszereplője. Egykori bajtársainak emlékein is érződik a frissesség. Egyikük meg is fogalmazta az okát. „Nyolcvanhárom esztendő vagyok, van, amire nem emlékszem jól, de amit most mondok, arra igen.” És mondja az úz-völgyi kéthetes csata történetét, amelyet évtizedeken át messze „elkerült” a magyar hadtörténelem. Pedig ez volt az első ütközet az akkori Magyarország területén. Ezért aztán Sylvester Lajos könyvét (*Úz-völgyi hegyomlás*, Sepsiszentgyörgy, 1996) tekinthetjük megkésett, de hiteles haditudósításnak.

Egyben biznysága a népi emlékezet szívósságának is. Sepsiszentgyörgy örökmozgó riportere, kultúraszervező, színházigazgató, lapszerkesztő hosszú évtizedeken át – most hetven esztendő – számlálhatatlan írásából Háromszék és az egész Székelyföld kulturális küzdelmeinek története rajzolódik ki, a huszadik század második feléből. Ez a küzdelem mintegy folytatása volt Gábor Áronék önvédelmi harcának, csak most fegyvertelenül, pusztá tollal, de a hajdaniak szívósságával. Ebből a nagy krónikából hiányozhatnék-e a határvédő székelyek katona-múltja? Csonka lenne akkor a történelmi emlékezet. Sylvester Lajos könyvét éppen ez a népi emlékezet ihlette. Az egykori sepsiszentgyörgyi székely határőrök és „maradékaik” 1992-ben elhívták úz-völgyi kirándulásukra: az 1944-es csaták színterére. Ekkor derült ki, hogy az egykori „kölykkatona”, fiaikkal, majd unokáikkal együtt, évtizedeken át, a diktatúra legkiméletlenebb időszakában is, minden augusztus első vasárnapján elzarándokoltak az eléggé távoli völgybe, „elesett bajtársaikra emlékezni, egykori kálváriájuk hegyeinek, völgyeinek stációin megszusznani.” Tudott ezekről a kirándulásokról a román állambiztonság is – miről nem szerzett tudomást! –, a szervezőket nemegyszer idézték be kihallgatásra, megverték őket, de a következő augusztusban a „kiránduló csapat” megint felkerekedett a rendhagyó búcsújárásra.

Erdély magyar irodalmának jobb ismerősei itt kételkedni kezhetnek: csakugyan Sylvester Lajos könyve lenne egyetlen irodalmi lenyomata az erdélyi magyar obsitosok második világháborús katonaélményeinek? Hát Asztalos István kisregénye, az 1946-ban megjelent *Író a hadak útján?* De ez nem a honvédek harci tetteiről szól, hanem katonaszökevények rejtekezéséről a háborús Budapesten. A regény nem annyira katonatörténet, mint inkább az írói alkotó munka buktatóinak példázata. Asztalost, Szabó Pállal, a parasztíróval és üldözöttekkel együtt, Mikó Zoltán vezérkari százados az ostrom idején az egyik budai villában bújtatja, a Bimbó utcában. Azért vállalta a két író védelmezését, mert a népi irodalom eszméinek hatása alatt állott. Asztalos nem tudhatta, hogy Mikó Zoltán tagja a Kiss János altábornagy vezetése alatt szervezkedő katonai

ellenállásnak. Azt sem, hogy személyes kapcsolatban állt Wallenberg svéd diplomatával, akit hamis igazoló iratokkal látott el. A diplomata ezekkel a papírokkal üldözött zsidók tízezreit mentette meg. De Wallenberg a magyarországi lengyel menekültektől hozzájutott a katyni tömeggyilkosságot bizonyító iratokhoz. Ezekről Mikó Zoltán is tudomást szerzett. Mindezt a szovjet elhárítás is felderítette, és a svéd diplomatát elrabolta Budapestről. Ugyanez a sors jutott Mikó Zoltánnak és helyettesének, Bondor Vilmos főhadnagynak is. Mindkettőjüket Odesszában állították szovjet haditörvényszék elé. Asztalost és Szabó Pált is őrizetbe vették az oroszok, de miután meggyőződtek arról, hogy fogalmuk se volt Mikó Zoltán titkos tevékenységéről, szabadon bocsátották őket. Asztalos István hazatért Kolozsvárra, és megírta hányattatásának történetét. Ebben pedig kétkulacos helyezkedőként mutatta be megmentőjét, Mikó századost, aki az ő bújtatásukkal csak a „bőrét akarta menteni”. Mikor a súlyos elmarasztalást leírta Mikóról, a nemzeti ellenállás katonája már halott volt; valamikor 1945 augusztusában végezték ki Odesszában.

Ha egy író – függetlenül attól, hogy jóhiszeműen teszi vagy a honvéd tisztikar akkoriban kötelező elmarasztalásának íratlan parancsát követi – ilyen súlyosan téved, azaz egész művének hitelét megsemmisíti. Így vált 1945 utáni irodalmunk első katonaregénye érvénytelenné, így lett Asztalos István Katyn tudatlan áldozatává. Pedig ha ismeri a valóságot – nyilván, nem ismerhette – világirodalmi szenzációt kiváltó regényt írhatott volna.

Igazi katonaköltő Erdélyben Gellért Sándor, tanító a szatmári tájakon, aki a második magyar hadsereg katonájaként járta meg a doni poklot. Élményei, amelyek szinte naplószerű pontosságúak és hitelességűek, eposzba kívánczok, és megírta *A magyarok háborúját*. A költő életében soha nem jelent meg, csak Gellért szavalt belőle részleteket, baráti társaságokban, nem is gondolva arra, hogy ezért a börtön fenekére vethetik Ceaușescu országában.

Frontot megjárt írók általában magukba temették, igyekeztek elfelejteni honvéd életüket, az egyenruhát, a magyar katonai szolgálatot. Pedig olvasóik, egykori bajtársaik és éppen így a hősi halottak gyászolói szerették volna az irodalom igaz tükrében látni férjüket, testvérüket, apjuk sorsát.

Egy ilyen honvéd obsitos, Bodali Mihály Uzonban, fiatalkori barátságunk jogán sokszor kérdezte tőlem, hogy miért nem születnek regények, versek a székely katonákról? Hiszen olvasott ő a vesztesek oldaláról szemlélődő és ítélkező műveket is. Olyan gyenge legények voltak, hogy szégyen lenne emlegetni is őket? Bodali Misi véleményét soha nem rejtette véka alá, honvéd élményeiről azonban csak megbízható barátainak mesélt. Igaz történetek voltak ezek, csak éppen nem illeszkedtek a „felülről” írt újabb székely historiához. Mert ezekben az átformált történelemkönyvek-

ben, a múltba tekintve, a székely katonának mindig egy lépéssel, ha nem kettővel, hárommal román társa mögött kellett kullognia, hogy egyáltalában szó eshessen róla. Bözödi György 1938-ban a *Székely bánjában* még felpanaszolhatta, hogy Mihály havasalföldi vajda erdélyi csatáiban, midőn Rudolf császár megbízásából meg akarta hódítani a független fejedelemséget, székelyek harcoltak székelyek ellen. De próbálta volna meg egy erdélyi magyar történész vagy író ugyanezt emlegetni 1945-öt követően!

Meddig lehet kibírni a torokszorító némaságot? Magányos ember akár a síríg viselheti. De ha százak, ezrek lelket emészt a szótlanság fájdalma, akkor feltör, mint egykor a tűzhányó itt, a székelyek földjén. Bodali Mihály falujából hatvannyolcan estek el az első világháborúban, ötvenöten váltak a második nagy háború hőseivé és áldoztaivá. Ez nemcsak 123 személy, nemcsak 123 család, hanem a rokoni, baráti hajszalerek kötésében az egész közösség. A falu egész népe igényelte, követelte, hogy támaszszák fel az egykori hagyományos hősök napját. Olvasom pedig a sepsiszentgyörgyi Háromszék tudósításában, a lap 2004. augusztusi számában, hogy az újra megtartott hősök napi ünnepségen, Kónya Ádám, a Székely Nemzeti Múzeum nyugalmazott igazgatója dokumentáltan bizonyította: „Uzon egyike volt azon településeknek, ahol a legsötétebb időkben is állt a hősök emlékműve.” Ünnepi istentisztelet a református templomban, Ungvári Barna András hirdette az ígét. Nemrégiben hívta meg az uzoni gyülekezet. Első szolgálati helyén, Hídvég faluban az ő nevéhez kapcsolódott emlékmű állítása a szomszédos Földvár székely foglyainak. Huszonhat éves, mikor Hídvégre kerül papnak. Sepsiszentgyörgyi születésű lévén, gyermekkorában halotta az iszonyatos történetet: ártatlan székelyek ezreinek elhurcolását a földvári haláltáborba, nagy többségük elpusztulását 1944–45 telén. Hídvég lakói akkor segítették – amennyire tudták – a földvári foglyokat, és az 1995-ben odakerült papjuk úgy érezte, hogy a mostani hídvégi lelkesnek kell megharcolnia az emlékkő felállítását. Földvár városvezetőitől hiába várnák – ők csak gáncsolták, ahogy erejükből kitelt az emlékeztetőt –, magyarok pedig elvéve élnek ott, azok is félve-rejtekezve...

Jeremiás könyvéből olvasott fel az uzoni tiszteletes, Károli Gáspár nyelven:

„Mert én tudom az én gondolatimat, amelyeket én feleletek gondolok, azt mondja az Úr; békességnek és nem háborúságnak gondolata, hogy kívánatos véget adjak néktek.

Akkor segítségre hívtok engem, és elmentek és imádtok engem, és meghallgatlak titeket.

És kerestek engem, és megtaláltok, mert teljes szívetekből kerestek engem.

És megtaláltok engem, azt mondja az Úr, és vissza-

hozlak a fogságból, és összegyűjtlek titeket minden nemzet közül és mindama helyekről, ahová kiűztelek titeket, azt mondja az Úr, és visszahozlak e helyre, ahonnan számkivettelek titeket.”

Beszél az ünnepségen a község újonnan választott polgármestere, Ráduly István. A fiatal erdélyi magyar nemzedék tagja, akiben már ismét nagyobb a nemzeti felelősség érzete, mint az ajánlatos óvatosság. A műsornak ezt a címet adták: Emeld fel fejedet, büszke nép!

Meglepetés az újsághírben: Bodali Mihály a Don-kanarból hazatért egykori bajtársának versét olvasta fel. „Sírvers, lélekben hazatért, de testileg idegen földben nyugvó honvéd siratója.” Közelebb áll a népköltészet-hez, mint a míves poézishez. Jellegzetes népi életérzés tör fel belőle: a sírba szálló hős legnagyobb fájdalma, hogy nem láthatja meg többé a faluját, nem az otthoni harang szól érette, nem a faluja papja mond búcsúztatót felette. Bodali Mihály azt írja, hogy a verset ugyan megőrizte az emlékezete, de a szerzője nevét nem. Így aztán az egész doni halálsereg siratója lehet.

Nem csak ezt a régi verset őrzik Bodali Mihály sorai. A nyolcvanöt esztendő s obsitos elunta a várakozást írók munkáira, és ő maga írta meg élményeit.

Van, amire emlékeznie egy huszadik századot átélt uzoni gazdálkodónak! Sorsát már gyermekkorában megtörte a történelem. Elemi iskoláját az uzoni magyar felekezeti iskolában kezdte, kiváló tanítók keze alatt. Név szerint emlégeti Sidó Jánost, Lőte Józsefet, Zakariás Barabásné Pápai Margitot. De a hetedik osztály már kényszerű váltás számára és társai számára. Létrehozták az állami iskolát, román nyelven persze, és ebbe hatóságilag „irányították át” a székely tanulókat. Nem is maradt semmilyen kellemes emléke erről a kényszeriskoláról! Éppen így nem a „premilítárkodásról”, amely tizenhét esztendősen keserítette az életét. Katonai előképzés volt ez, de másunnan odahelyezett kiképzők több időt töltöttek el a magyarság gyalázásával, mint a fegyverforgatással. Első kiképzőjük, Demian nevű, örömet lelte abban, ha naponta többször kinyilatkozta: a pokol mélyére a magyarokat, mind egy szál! A vezényszavak nyilván románok voltak. Sapkát le, következett a Miatyánk, de ez is románul. „Tatăl nostru...” Milyen idegen volt ez így a székely legényeknek, nem értették a szavakat, meglepődnek, ha valaki azt mondja nekik: hiszen a templomban is ezt imádkoztátok... Mikor a bécsi döntés után Demian menekült a szomszédos falu irányába, a fiatalok kilesték az útírányát, valahonnan egy kimustrált géppuskát szereztek, és egy sorozatot küldtek a kiképzőjük után. Persze csak úgy, a levegőbe lőttek. Nem vérezik be a kezüket!

Egy másik kiképző, Rădulescu-Radovici eredetileg adószedőnek került a Székelyföldre. Itt váltott át premilitár parancsnokká, noha a finanszság is pénzes mes-

terség volt Romániában. Magyar felesége volt, Páljános-lány a szomszédos Lisznyó faluból. Ezért aztán Rădulescu úr néha Lisznyóban tartotta a kiképzést; az uzoni fiataloknak oda kellett átgyalogolniuk. Vasárnaponként csapatostól kellett templomba menniük. Uzonban a görög keleti szertartásra, Lisznyóban a református templomba. (Mivel ott ortodox templom nem volt) Rădulescu úr megkövetelte, hogy szépen felsorakozva, énekszóval vonuljanak be a templomba. Nyilván, román énekkel, hiszen a foglalkozásokon még megszólalni is tilos volt magyarul. De az istentisztelet végén a kiképző már nem tartott velük Uzon felé, ők meg azonnal magyar indulókba kezdtek, és úgy vonultak hazáig.

Ez volt az igazi lélektörés a székely fiatal emberek számára: parancsra román nóta, szívük szerint magyar induló. 1938-at írt a naptár. Mi következhetett? Bodali Mihály emlékezésében megjegyzi, hogy érezték: valami történni fog, nem maradhat így tovább...

Négy magyar esztendő következett. Katonáskodás honvéd egyenruhában. Ide visszatérünk. De előbb átugorja ez a teljesedést, mert utána újra nehéz évtizedek jöttek. Az uzoni gazdaiifjú hamar megismerhette a brassói börtönt. Lázadásért két hónapra ítélte el a román hadbírórság. 1946-ban, áldozócsütörtök napján rebellió robbant ki a faluban a román csendőrség ellen. Addig minden évben ezen a napon tartották a főtéren a hősök ünnepét, erről prédikáltak a papok a református és katolikus templomokban, erről szóltak a költemények a hősök kövénél.

Már egy éve a Groza-kormány volt uralmon. De a csendőrök a régiek, azok, akik 1944 előtt, Antonescu marsall uralma idején az elfoglalt ukrán tartományban, Transznisztríában szolgáltak. Bodali Mihály megnevez kettőt: Barlan és Dumitru nevűeket. A két csendőr megjelent a főtéren, és a parancsot adott, hogy hagyják abba az ünneplést, és mindenki takarodjék haza. Az emberek nem mozdultak. A csendőrök lekapták vállukról a fegyvert és egy sorozatot lőttek a levegőbe. Erre a tömeg lármásan szidalmazta a csendőröket, és megindult ellenük. A két csendőr futásnak eredt. Az őrs nem volt messzire. Bezárták az ajtókat, és felmenekültek az épület padlására...

Délután megérkeztek Sepsiszentgyörgyről a padlásra szorult csendőrök felmentői. Egyenruhás és civil csendőrök lepték el Uzont. Kihallgatások, fenyegetések. Másnap a hajszja folytatódott. Kezdődtek a letartóztatások. Majd a hadbírórsági tárgyalás Brassóban. A vádlotakra hat hónaptól két évig terjedő börtönt szabtak ki. Az elítéltek egy része, így Kőműves Gyula úgy szabadult meg a tömlöctől, hogy átszökött Magyarországra.

Mintha átok ült volna a székely falvakon, a nyugtalan-ság soha nem oldódott fel a lelkekben... Magángazdálkodás, de a kolhoz árnyékában. Bodali Mihály a legjobb gaz-

dálkodók közé tartozott. Szorgalmas, értelmes fogékony minden újításra. Mikor az ötvenes években divatba hozták a kukorica négyzetes vetését, a környéken elsőnek kísérletezett vele. Még a legnagyobb bukaresti román napilap is az ő példáján mutatta be az újak számító módszert. Ennek ellenére vagy éppen ezért, a kolhozok szervezői első között akarták becsalni a közösbe. Ha nem ment szép szóval, találtak „erősebb érveket” is. A végén mindenkinek meg kellett hajolnia. A paraszti történelem évtizedei akkoriban nagyjából egyformán alakultak mindenütt Európa keleti felében. Bodali Mihály marokra fogva ítélkezett: a Groza-kormány, a Magyar Népi Szövetség, a helyi hatalom mind-mind a gazdák ellenségei voltak.

„Elhatároztam, hogy ha nem is emlékszem már vissza mindenre, legalább szemelvényesen ismertetem az utókorral azt a sok szenvedést, gazemberségeket, amiket a hatalmasságok, kicsi és nagy urak vittek véghez a gazdatársadalommal, és főleg a magyarság ellen. Nem szándékom sovíniszta módon bárkit is megvádolni, de azt az elvet vallottam és vallom ma is, hogy aminek születünk, maradjunk meg annak, mert a hintás, kétkulacsos embernek soha nem voltam a barátja.”

Említettem, hogy pontosan, részletesen és szívesen az 1940 és 1944 közötti négy esztendőre emlékeznek. A Székelyföldön ezt családiasan „magyar világnak” nevezik ma is. Bodali Mihály számára mind a négy év – kis megszakításokkal – a katonáskodást jelentette. 1940 decemberében vonult be újoncként a 27. székely gyalogezredhez Marosvásárhelyre, és 1944. szeptember 13-án csavarták ki kezéből a fegyvert. Honvéd tizedes volt, egyenruháján a fehér zsinag a kiváló lövész jele.

A honvédség 1940-es bevonulását is a kiszolgált katonának szemével látta és rögzíti. Elsőnek két motorkerékpáros felderítő érkezett. Mikor áthaladtak a falu szélén futó vasútvonalon, a fűvószeneke vezetője, Simon Mozi kúrtszóval jelezte érkezésüket. A piactéren várakozott az egész falu. A lányok és fiatalabb asszonyok székely ruhában. Ezen a vidéken már kikopott volt a népviselet, de erre az alkalomra, a várakozás két hete alatt, mindenki varratott magának. A férfiak gomblyukában kokárdák. A Szenyves-féle üzletben napokon át nem győzték kimérni a nemzeti színű szalagokat. „Nekem is volt egy piros-fehérvörös övem, azzal mentem a magyar katonák fogadására”. Könnyű harcok érkeztek, Rába-Botondok, egy nyugalmazott ezredes parancsnoksága alatt. Majd gyalogosok. Parancsnokuk Molnár Andor százados. Bodali Mihály fültanúja volt egy kedves találkozásnak.

- Molnár Andor százados vagyok – fogott kezét sorra a falu vezető embereivel. Odaért a bíróhoz. Ő így válaszolt:
- Én Molnár András vagyok, a községi bíró.
- Még a nevünk is összeköt – nevetett a százados.

Viharkorbácsolt tenger hullámlása, ez volt a hangulat azon a napon. Éljenzés, tapsolás, sírás...

Még akkor ősszel sorozták. Bodali Mihály őrzi a regulák csoportképét. A református templom lépcsőin állnak egymás mögött a szép székely legények, elől a községi bíró, Molnár András úr. A fiatalok mindegyikének gomblyukában nemzeti kokárda, egyik-másik vállán átdobott szalag. A szélén állók kezében magasra tartott nemzeti zászlók.

Évekkel előbb, kicsi gyermekként, láttam a román hadseregbe bevonuló újoncokat. Csendben botorkáltak a vasútállomás felé. Ruhájuk szakadozott – a jó öltözetet otthon hagyták, ne rongyolódjék a laktanya raktárában –, egymáshoz is alig szóltak, énekelni igazán nem volt kedvük. Tilos lett volna? Féltek a mellettük haladó, fegyveres román csendőrtől? Mint egy fogságba vonzó, megvert sereg katonái...

Bodali Mihályt még a román hadseregbe sorozták be; 1941 tavaszán kellett volna bevonulnia. Mégpedig a „szkimbásokhoz”. A királyi román hadsereg lovas alakulata volt ez, ahová az újonc saját lovával vonult be, és a ló nélkül szerelt le. A ló a hadseregé maradt. Ezzel szemben, cserében – a román schimb szó cserét jelent – itt feleannyi ideig kellett szolgálni. A tehetősebb gazdaságok fiai inkább feláldozták legjobb lovukat – az átvevő ellenőrök nagyon igényesek voltak –, csak hogy minél előbb szabaduljanak a román mundértól.

Ha egy tábormegfigyelő vagy hadtörténész írja az emlékezést, a fő hangsúlyt a határvédelem stratégiájára helyezi, hiszen talán csak a hódoltsági időkben akadt ilyen nehezen védhető határ, mint a Székelyföld dél-nyugati peremén húzó bécsi vonal, amelyik Nagysármánál mint egy szák szája, úgy elkeskenyedik. Vagy a Kárpátok gerincén, attól valamennyivel keletebbre húzó erőrendszer ellenálló képességét latolgatná. Bodali Mihály honvéd tizedes számára a haza védelme a napi feladatok teljesítését jelentette; járőrszolgálatot a vasútvonal mentén Sepsiszentgyörgytől Kőkösöig, a határig, hol gyalogszerrel, hol felkapaszkodva a ritkán közlekedő vonatok egyikére; szolgálattevést a készülségi parancsnokságon, amelynek az átvételét zászlóalj-kihallgatáson kellett jelentenie, elismertetve a teendőket; járőrözést a városban, csellengő katonák igazoltatását; laktanyaszolgálatot; kúszást a gyakorlóterén, céllövést, a hadi ismeretek elsajátítását...

Honvédelem – alulnézetből.

„Én majd három évig Bándi Pál százados keze alatt nevelkedtem. Helyettese egy főhadnagy volt, Szabados Ferenc, az ősei Zágomból származtak. Mikor Magyarországot üzent a szovjeteknek, a század előtt csúnyán káromkodni kezdett. Itt volt nálunk Menyei Miklós főhadnagy, aki az 1943 őszen leszerelt, immár tartalékos legénységéből szervezte meg új alakulatát. Az Úz-völ-

gyében harcoltak, ott kapott halálos lövést. Nekem is küldött meghívólevelet, de mire mentem volna hozzá, már nem tudtam utolérni. A tisztes iskolán egy Sziklai nevű zászlós volt az oktatónk, nagyon rendes, mérsékelt természetű ember. De Korompai csendőr főhadnagy egészen más volt. Az Olt folyó meg volt áradva. Az egyik parton kötelet erősített egy fához, majd a kötél másik végét a túlsó parton egy másik fához kötötte. Ezen a kötélén kellett átmásznunk egyik partról a másikra, aztán vissza. Tiszta kínzás. Megtudták a zászlóaljnál, és azonnal megálljt parancsoltak neki...”

Bodali Mihály letöltötte katonaidejét. Leszerelték. De néhány hónap múlva tartalékból visszahívták megint. A háború elérkezett a Székelyföldre. A románok kiléptek, és tegnapi szövetségeseik ellen fordultak.

Előpatak, fürdőtelep Dél-Erdélyben. Itt volt az egységük első ütközete. Az erődvonal bunkerét a román katonák meglepetésszerűen elfoglalták. Magyar gyalogosok és német tüzérek szálltak szembe velük. De a németek rosszul céloztak, rövidebbre vették a távolságot, és ágyúgolyóik a honvédekre hulltak. Szendrői főhadnagy így sebesült meg: tévedésből egy német átlötte a karját. Azzal védekezett, hogy a honvéd egyenruha hasonlít a román uniformishoz, és összetévesztette. Itt halt meg egy csíkszeredai fiú, Zakariás nevű, apja kereskedő; holttestét teherautón szállították haza.

Első halott – első döbbenet.

Közel ide Sugásfürdő. Egy román szakasz az erdőn át, egyetlen puskalövés nélkül, eljutott Sepsiszentgyörgyre. Egy fiatal hadnagy vezette. A németek körülkerítették, elfogták az egész szakaszt, és vonattal magukkal vitték Csíkszereda felé. Akkor még jártak arrafelé a vonatok.

Bodali Mihály egysége Alsó-Háromszéket védelmezte. Most érezte igazán a hajdani határőrök örökösének magát. A székely határőr ezredek szülőhelyükön katonáskodtak, örökké készen a Székelyföld megoltalmazására.

„Bikfalván is állomásozott egy határvasút szakasz. Onnan a szomszédos Uzonig telefonvezeték volt lefektetve, beásva a földbe; ennek a központja az uzoni község háza pincéjében. De a bikfalvi szakaszt állandó román tűz zárta el Uzontól. Feladatul kaptam, hogy egy Barótról behívott autóbusszal és ennek sofőrjével vigyek élelmet a bikfalvi szakaszhoz. Felcsomagoltunk sok-sok konzervet és más élelmiszert. Németek húzták meg magukat az útszéli árokban, tüzelőállásban a bécsi határ irányába. Azon túl Bácsstelek, a románok onnan tüzeltek szakadatlanul. Az autóbusz nyomában porzott az országút, a román tüzérek könnyen felfedezhettek. Előttünk mintegy harminc méterre akna vagy ágyúgolyó csapott be az útra. Nagyon megrettentünk. A sofőr meg akart állni. Én észbekaptam, és rákiáltottam, hogy

meg ne álljon, az Isten szerelmére, hiszen álló célpontot könnyebben eltalálnak, mint mozgásban lévő. Teljes sebességgel érkezünk be Bikfalvára, ahol a kiéhezett bajtársak nagy örömmel fogadtak.”

Milyen megszokott, jelentéktelen epizód a nagy háború történetében. Örök emlékeztető a halálra a magányos harcos számára. A sofőr sírni kezdett, mikor a feszültség oldódott benne. Bodali Mihály nem sírt. Csak egyszer sírt igazán, lelket rázó sírással...

A határvasút zászlóalj Uzonban állomásozott. Parancsnoksága a Nagy úton, Fám Gyula lakásában. A parancsnok Szípicz Kálmán százados. Mikor a román kiugrás után védhetetlenné vált Székelyföldről vissza kellett vonulniuk, felsorakoztak a honvédek, ragyogó láb-beli rajtuk, új ruha, fényesen csillogó fegyver. Énekszóval búcsúztak:

Magyarok Istene, segítsd a vadászokat előre!

Egy zászlós itt hagyta a kardját. Zálogba, hogy viszsza fog térni. Ki tudja, mi lett vele? Többé nem adott életjelt magáról...

Házkutatás során, az ágyba bevetve, román államvédelmiek találták meg a kardot, egy köztisztviselő álló iparosnál. Román egyenruhát viseltek, de magyaroknak születtek.

– Ennyi maradt maguknak, látja, a dicsőséges magyar honvédségből! – röhögött a hívatlan vendég.

A házigazda nem felelt. Akkoriban senki se válaszolt az ilyen gúnyolódásra. Pedig kétszeresen fáj, hogy magyarul hangzott el, magyar ember szájából.

Szóts Dániel sepsiszentgyörgyi nyugalmazott főorvos, az úz-völgyi harcok egykori hőse, nemzedéke nevében felel:

„Mire tanított meg és nevelt minket, húszéves fiatalokat a magyar honvédség? Elsősorban fegyelemre, egymás iránti odafigyelésre, összetartásra, bajtársiasságra (a bajban légy jó társ), rendszeretetre, talpraesettségre, önállóságra, kitartásra, türelemre, pontosságra, akaraterősítésre. De a honvédség tanított meg lovagolni, sátozni, gulyást főzni, egy-két barátomat gépkocsivezetésre. Ott tanultam meg több mint félszáz magyar népdalt, katonanémet, bakánótát, melyeket ma is énekelek, és baráti összejöveteleken ezekkel szórakoztatjuk a »civiliket«...

A hagyományőrzést ott sajátítottuk el. Katonatársadat elfeledni nem szabad. Ma is szeretettel gondolok a sok tájegység ízes beszédeire, fülemben csengnek a vasmegyeiek (hová valózs vagy? Vasmegye, Vaszvár), szegediek (neköd csak ennyi köll), felvidékiek (Vadász nappal álszik), budapestiek (a Jani, a Feri, a Pista), vagy törzsmesterünk sajátos parancsa: »A teremből menjenek kifelé, a sapkát tegyék felfele, s az ajtót csukják befele.«

Nem felejtettük el öregkorunkban sem.”

CSONTOS JÁNOS
Tizenkét kőműves

Egy filmsorozat margójára

Bán Ferenc

*Képzeliünk el egy krumpliházat.
Ne hintsünk rá sót-paprikát.
Tapintható lesz, lám, a vázlat,
sutban végzik a taktikák.
A medence csak ölelésnyi –
hosszában több tempóra mért.
Nincs hová futni, honnan késni,
ha kerub jó a lélekért.
Életünk gólyafészek-érzés,
a halál: temetőkerítés,
melyen át-átsandíthatunk.
Megszelídített perspektíva,
tapsra éhezik (mint a díva)
gardróbba csusszant oszlopunk.*

Bán Ferenc: Tokaji nyaralóház

Cságoty Ferenc

*Málló időbe beszagolva
orrunkba szökken be az ősz
s mielőtt végképp elillanna,
pár emberöltőt elidőz.
A kor szellemét megidézni
nincs táncos lábú asztalunk –
ami van, úgyis rúdul végzi:
velünk enyész, ha távozunk.
Mégis a múltás hogyha támad,
ellenszegülhet ostromának
néhány repkénnyel szótt erőd.
Triplán hasítva ég-habokba,
fénnel és árnyal piacolva
legyen túlélni majd erőd.*

Cságoty Ferenc: Medve utcai iskolabővítés Budapesten

Csete György

*Íj az élet, mit megfeszítünk
s mi is ívére feszülünk.
Nem izgat bérünk, talmi hírünk –
hitünk a homlokunkba csüng.
Hol utunk keresztezi egymást,
csillag születik, égi fény.
Sugaram jel, hogy azt is meglásd:
mögötte ott sötétek én.
A fájdalomban Ő is ott van,
remény a kimódolt romokban:
átölel és ölébe öl.
Isten e fatornyos hazában,
ne engedd el kezét a lázban:
méltó, hogy hajlékába jöjj.*

Csete György: Ökumenikus kápolna Beremenden

Ekler Dezső

*Szirmukat bontó porcelánok
téli kert rattan-asztalán.
Élednek tetszhalott arányok,
gond ül az Utca Angyalán.
Körtánc a csűrben, árny a fákon,
fonák ufófény-villanás.
Kábit az ész, akár a mákony –
minden érkezés indulás.
Épp ez az – ne lépj távolabb.
Mint a jól megcsinált darab:
jöllehet színlel, nem csalárd.
Puzzle a sorsunk, szóra szó,
illeszthető és bontható
készlet: ezüstlő szentcsalád...*

Ekler Dezső: Mezőzombori traktorgarázs – Disznókő borászat

Finta József

*Kós Károly térdén lovagolni,
egy-két forintért kuglert venni,
menekült mackót átkarolni,
rémes romokból megeredni,
álmodni békés Citadellát,
megérinteni a Folyót,
nem harácsolni vagyont, villát,
skiccelni gót templomhajót,
kaptatni Párizst és Velencét,
hol nem tiltott az érzelmesség:
építkezz-e? Építs-e? Él-e?
Firtatni versben, rajzmappában:
megfér megannyi palotában
szívünk transzilván Firenzéje?*

Finta József: A Westend tetőkertje Budapesten

Janáky István

*Nékem is volt géppisztolyom.
Gyári számát agyamba vésték.
Ballaszt volt, és nem oltalom:
vészerhes virtuális vétség,
miből hősiesség nem épül,
sem otthon, mely szépen avul
az időt véve ékességül,
mielőtt int az oda-túl.
Minden ház egyben egy saga:
ódon talpfák olajsza
nosztalgiazó nyálkahártyán.
Habár létünket félremérték,
egy az egyhez vagyunk a lépték –
s elég a kő. Nem kell a márvány.*

Janáky István: Családi ház Budán

Kapy Jenő

*Bontani kell, hogy építhessél.
Építeni, hogy újra bonts.
A mozdulatba bújt a rejtély,
a teljességben ott a roncs;
a dolgok hierarchiája,
mit a teremtés rejtjelez,
olyan, akár egy régi bánya:
sújtólég előtt semmi nesz;
a történetnek nincsen tétje,
a kezdetbe kódolt a vége
s a hibákban sem lelsz hibát.
Sújtólég után semmi részvét,
nem hajbókol előttünk hétrét
e henyén komponált világ.*

Kapy Jenő: Átrakó a csepeli szabadkikötőben

Makovecz Imre

*Az idő mélyén hajadonfőtt
állt az ember az ég alatt,
áldva sugarat, félve mennykőt –
s körbezárta a pillanat.
Ez a pillanat mindmáig tart,
hasztalan sapka, mennyezet:
talpunk alatt avar vagy aszfalt –
ég von fölénk boltíveket.
Ami megvolt, az nem vész el már,
ezredízigen kész a leltár,
bárhogy szelektál emberész.
Fölfelé törni: visszatérés.
Légy hát az értés és megézés,
Isten segédje, építész...*

Makovecz Imre: Paksi katolikus templom

Plesz Antal

*Mesterség. Patrióta téglá.
Műhely hűvöse. Bűvölet.
Szétmállt teljesség maradéka.
Konzol a ködhatár felett.
Generációk vonalzója.
Megzabolázott gótika.
Képzelt tavon valódi bója.
Profán háromság egy-fia.
Kié volt s lesz az ó örökség?
Vigyázó szemük mire vessék?
Ügyeld a Kerék asztalát...
Hasztalan szomjaznánk a kegyre,
hogy az ég óvólag befedje
lelkünk amfiteátrumát?*

Plesz Antal: A Juno Szálló Miskolctapolcán

Reischl Gábor

*Édes, hadd mutassak neked
pár kies mostohatanyát.
Alföldi jegenyesziget
öleléséből nőtt világ
ez a konstruált egyetem,
hol a táj egyben tájolás,
melytől a kétely idegen,
a kakukktojás is tojás,
a hely nem helyiérdekű,
nem él a mű sem, hogyha mű
s nem csak kvóták az emberek.
Édes, itt verjünk most tanyát,
pórusainkat járja át
a szellőzködő lágy meleg.*

Reischl Gábor: Tornyiszentmiklósi biocsirkefarm

Turányi Gábor

*Így érkezz meg, a hidon át.
Terítsen be a dombok árnya.
Tudd a józanság mámorát,
mi a vágy szomja, szomjnak vágya
s miként köszöntsön rád a másnap,
ha már melledre ült a sárkány;
hogy parancsolj a korhadásnak:
legyezzen szellő, lusta páfrány,
míg az alkonyat célba ér.
Legyél vörös, legyél fehér,
mint a napfény az arc falán –
úgyis múlttá fest át az este
az esendő tökélyt keresve,
akár a dermedt porcelán.*

Turányi Gábor: A herendi Porcelánium

Vadász György

*Atyánk ha már elbujdosott,
miként jöhetne fényre papja?
Hinni nem egyszerű dolog,
ha az embert a szkepszis hajtja
rossz anyaként oly kosztot tartva,
mitől a lélek egyre fogy,
gyolcsféhérből lesz tarkabarka,
plázásodnak a templomok,
míg a mester nemet nem int,
vakít rajta a vászoning,
a létezésnek elcsent kéje:
ő maga már a földi zálog,
óvják robosztus hídvigyzók –
és az Úr búboskemencéje.*

Vadász György: Isten Búboskemencéje kápolna Sényén

MÁNTA GYÖRGY
Teríték

A rendezőktől nem pártoltak el az égiek, szép tavaszi reggel köszöntött a városra, süttött a nap, a felhőktől megtisztult ég azúrosan fénylett a magasban, akár a tenger, enyhe szél fúj, telve az erdők ózondús illatával.

Próbaidős újonc lévén, aznap a keskeny Mandulás köz és a jóval szélesebb, kanyart kanyarra vető Cseresznyés út kereszteződésében állítottak őrségbe. Nem tagadom, mielőtt elfoglaltam a helyemet, eléggé ideges voltam, sőt idegességemben éjszaka álom se jött a szememre, reggel is csak egy erős kávé sikerült átpréselnem a beszűkült torkomon, annyira féltem ettől a próbatételtől. A jövőm forgott kockán, ha figyelmetlennek bizonyulok, valószínűleg menesztenek, és kezdhetek mindent előlről. Joli mélyen átérezte a helyzetemet, igyekezett önbizalmat önteni belém és megnyugtató, hogy nincs mitől tartanom, ez a nap se lesz kockázatosabb, mint az eddigiek.

Az ország első emberének születésnapján az ünnepi vadászatot eléggé nagy körítés övezte. A környező utakon hajnal óta korlátozták a forgalmat, a mellékutcákat lezárták, a felújított gyalogjárók kockakövein megjelentek a civil ruhás biztonságiak. Nekem mint kezdő, próbaidős újoncnak valószínűleg azért jelölték ki azt a helyet, ahová állítottak, mert a Cseresznyés út bejárata el volt torlaszolva, a Mandulás közben pedig megtiltották az átjárást, jól lehet hétköznap alig vetődött valaki arrafelé, legfeljebb néhány idős asszony, valamelyik piacról érkezve.

A hazai viszonyokhoz képest hatalmasra méretezett vadászparkot sűrű szövésű drótkerítés fogta körül. A első három huzalt hegyes tuskékkal csipkézték ki, s a bozótosba rejtett titkos áramfejlesztőből kétszázhusz voltal töltötték fel. A külsőre módfolótt egyszerű vadászlak belső helyiségeit körültekintő gondossággal tervezték meg és bútorozták be, hogy a vendégek semmiben se szenvedjenek hiányt. Az épület előtt egy meglehetősen nagy átmérőjű, kör alakú tisztást alakítottak ki a teríték számára, középen a máglyával, amelyet mindig az a vendég gyújtott meg, aki a legnagyobb vadat ejtette el.

Minderről persze csak hallomásból tudtam, újoncként nekem tilos volt a vadászpark szigorúan védett területére lépnem. A ház személyzete, az erdészek, a vadőrök, a hajtók ugyancsak a szolgálat kötelékébe tartoztak, őket azonban sokszorosan kipróbált biztonsági emberekként tartották számon.

Mielőtt elfoglaltam az őrállomásomat, ellenőriztem a zakóm alá rejtett pisztolyt és a farzsebemben lapuló adó-vevő készüléket, nem szerettem volna, ha kínos

meglepetés ér, és akár az egyik, akár a másik épp akkor mond csődöt, amikor nem kellene. Szerencsére mind a kettőt rendben találtam.

A vadászat kezdetéről és végéről senkit sem tájékoztattak, még bennünket sem, így azután fogalmam sem volt, hogy meddig kell az őrhelyemen maradnom. Már hosszú órákon keresztül posztoltam az útkereszteződésben, de a kerítés mögül még egyetlen lövés sem hallatszott. Semmi gyanúsat nem tapasztaltam, csupán egy csenevész, nyakörv nélküli kutya kódorgott a kertek alatt, ám arra úgy ráijesztettem, hogy rögtön eliszkolt, és többé nem került a szemem elé.

Őszintén szólva a szolgálathoz nekem vajmi kevésbé fűlt a fogam, még álmomban sem merült fel, hogy valaha is ehhez a kötelékhez fogok tartozni. Mint afféle apátlan-anyátlan, jószándékú és hiszékeny fiú vetődtem a városba, s érettségi bizonyítvánnyal a zsebemben irodai segédmunkákkal kerestem meg a mindennapi kenyérrelváltót, egyik albérletből a másikba költözve. Ha Joli nem bolondul belém a maga zabolátlan szenvedélyével, fogalmam sincs, miféle kacskaringókat vet a sorsom, és végül hol kötök ki, lévén hogy sok minden érdekelt, de úgy igazából szinte semmi sem. Joli azonban, miután megismerkedtünk, majd heteken keresztül velem töltötte az éjszakákat hol ennek, hol annak az ismerősének a kölcsönként lakásában, többé nem engedett ki a karjai közül. Bátran szembeszállt a nagy hatalmú apjával, aki jó ideig hallani sem akart rólam, mint afféle senkiházinak, még a nevetem sem volt hajlandó kiejteni. A lány viszont körömszakadtáig küzdött értem, kötötte az ebet a karóhoz, hajlíthatatlan makacssággal kitarított a szándéka mellett, s botrányt botrányra halmozva térdre kényszerítette az apját: részint egy garzont utaltatott ki vele a kettőnk számára, részint engem, immáron mint a férjét, elhelyeztetett a szolgálat kötelékében, ahol a tábornoki rangot viselő, idősödő apa ritka tekintélyt élvezett. Noha a tábornok a továbbiakban sem rejtette véka alá, hogy mennyire gyűlöli, Joli fittyet hányt az apja mérgére. Szorgosan munkálkodva a közös jövőnkön, amint berendezte az új lakást, a megyeszékhelyen lévő főiskola levelező tagozatára is beíratott, a szolgálat kötelékét ő csak afféle ugródeszkanak tekintette a számomra.

Kijelölt körzetemben meghitt csend és béke uralkodott, a kóborló kutyán kívül, ameddig elláttam, élőlény nem került szüntelenül fürkésző tekintetem elé. Bár szakadatlanul járkáltam, az évszakhoz képest szokatlan meleg kis híján már-már ellankasztott, amikor jelzett az adó-vevőm.

– Egyes hívja a hetest!

– Hetes jelentkezik – válaszoltam a biztonságért felelős ezredesnek, aki kezdettől fogva különös jóindulattal tanúsított irántam.

- Történt valami?
- Jelentem, semmi.
- Tartsa nyitva a szemét!
- Értettem.
- Vége.

Az efféle hívások a rutinszerű ellenőrzést szolgálták, egyszer vagy kétszer már volt részem bennük. Most azonban, sejtelmem sem volt, hogy miért, az ezredes felszólítása, hogy tudniillik tartsam nyitva a szememet, szöveget ütött a fejembe, valami gyanúsát éreztem a szavai mögött. Ösztönösen arra kellett gondolnom, hogy a jószándékú ezredes figyelmeztetni akart, mivel megsejtette, hogy a tábornok ezen az illusztris napon kíván csapdába ejteni, fölöttebb látványosan, bebizonyítandó a lányának, hogy méltatlanra pocskéolja az érzéseit, és jöttment férjével lejárhatja a család tekintélyét. Ez a baljós gondolat oly mélyen az agyamba fészkelődött, hogy többé képtelen voltam megszabadulni tőle, csupán azt nem tudtam, hogy a csapdát, ha valóban létezik, hol kell keresnem.

Egyszeriben hatalmába kerített az izgatottság. Az őrhelyemet nem hagyhattam el, a kereszteződésből, ahol álltam, a Mandulás közre szabad kilátásom nyílt, a Cseresznyés útból azonban, a sok kanyarulata miatt, csak ötven vagy százméternyi jutott a látóterembe. Rövid töprengés után, lesz, ami lesz alapon, a parancs ellenére nekivágtam a kanyargó Cseresznyés útnak, hogy szétnézzek, nem hatolt-e át valaki a torlaszon. Ha jól emlékszem, a negyedik fordulóig siettem előre, de mivel senkit sem láttam, és semmi gyanúsát nem tapasztaltam, már loholtam is vissza az őrállomásra.

Alig lihegtem ki magamat, már csiripelt az adó-vevő.

- Egyes hívja a hetest!
- Hetes jelentkezik.
- A Cseresznyés út torlaszát megkerülte egy kerékpáros!
- Értettem!
- A Mandulás köz felé halad.
- Értettem.
- Tartóztassa föl!
- Értettem.
- Vége.

Bármennyit szajkóztam, hogy értettem, értettem, valójában semmit sem értettem. Errefelé rövidek voltak az utak is, az utcák is, ha az a bizonyos kerékpáros valóban átjutott a torlaszon, akkor vagy észre kellett volna vennem, amikor elhagytam az őrhelyemet, vagy már itt kellene lennie, de se híre, se hamva nem volt. Biztonság okából azért meglazítottam a revolverem tokját, s feszülten figyeltem a Cseresznyés utat. Az órára nem pillantottam, de becslésem szerint jó húsz, huszonöt perc is eltelhetett, ám a kerékpáros még mindig nem

bukkant elő. Várakozás közben megint csak Joli apja jutott az eszembe, mintha az ő álnok fondorlata bújna meg ennek a homályos ügynek a hátterében.

Ekkor ért az első meglepetés.

A lejtős Mandulás köz párhuzamosan haladt a vadászpark kerítésével, a kerítéssel szemközti oldalán az elvadult, ápolatlan rekettyést pedig biztonsági okokból kiirtották. Ahogy most ebbe a jól áttekinthető irányba fordultam, ijedtemben kis híján elakadt a lélegzetem. Alig néhány száz lépésnyire az őrhelyemtől egy kerékpárt fedeztem föl, a kerítés dróthálójának döntve, elhagyottan, mintha valaki, kijátszva a figyelmemet, észrevétlenül odacsempészte volna.

Azonnal a helyszínre rohantam, annál is inkább, mert a parkban megkezdődött a vadászat, egyik lövés követte a másikat. Nyugtalanul, kapkodó kézzel alaposan átvizsgáltam a biciklit, de csomagba rejtett, időzített robbanókészüléket, gránátot vagy fegyvert nem találtam se a vázán, se a nyerge alatt, se a gumiabroncsaiban. Közönséges, ártalmatlan kerékpár volt, amelyhez hasonlót sokan használtak a környéken.

Miután az őrállomásomra karikáztam vele, a történetről késlekedés nélkül tájékoztatni akartam az ezredest, de az adó-vevő megelőzött.

- Egyes hívja a hetest!
- Hetes jelentkezik.
- Elfogta már a kerékpáros?
- Jelentem, még nem. Csak egy elhagyott biciklit találtam.

Az ezredes hangja fölcsettant.

– Hol az istenben jár a maga szeme? Elvesztette a látását?

– Jelentem...

Nem tudtam folytatni, mert parancsnokom elvágta a szavamat.

– Ha tíz percen belül nem keríti kézre azt az embert, a legsúlyosabb következményekkel nézhet szembe!

– Értettem.

– Vége.

Ennek most már a fele sem volt tréfa. A kerítés mögött hol rövidebb, hol hosszabb szünet után újra és újra megszólaltak a vadászpuskák, s ez a kísérteties dörgedelem, az ezredes fenyegetése meg az eltűnt kerékpáros kis híján pánikba kergetett. Sohasem büszkélkedhettem teherbíró idegzettemmel, a felvételemet megelőző pszichológiai vizsgálaton is éppen hogy csak átcsúsztam. Ennek dacára most minden erőmet összeszedve igyekeztem higgadságot erőszakolni magamra. Az eszembe jutó összes lehetőséget számba vettem, a megfigyelési körzetembe vetődött kerékpáros rejtélyével azonban nem sikerült megbirkóznom, bármennyire erőltettem az

agyamat. Valóban veszélyt jelent a vadászatra ez a párává foszlott ember, vagy azt a csapdát testesíti meg, amelyet az apósom állított elém? Az ezredes tényleg a javamat szolgálja, vagy most már csak színleli a velem szemben eddig tanúsított jóindulatot, és mától fogva ő is Joli apjának a kezére játszik?

A szélvész sebességével ezek a gondolatok cikáztak a fejemben, amikor a második meglepetés ért.

Miközben a parkban egymást váltva dörögtek a pus-kák, a Cseresznyés út helyett a Mandulás közben tűnt föl egy férfi. A távolból úgy tetszett, hogy a harmincas éveiben jár és izmos testalkatú, lassan, ráérősen emelgette a lábát, mintha sétálna. Azon a helyen, ahol én a kerékpárra bukkantam, megállt, majd csodálkozva nézelődni kezdett. Ahogy megakadt rajtam a pillantása, és valószínűleg a mögöttem lévő biciklit is észrevette, azon nyomban felém indult, gyors léptekkel, fölhangyva a kényelmes sétával.

Semmi kétségem sem volt, az közeledik az örhe-lyemhez, akit eddig hiába kerestem. A váratlan siker úgy megdobogtatta a szívemet, hogy még a torkomban is kalapált. Tudtam, hogy most a beosztásomhoz méltó határozottsággal kell viselkednem, nem mutatkozhatok annak, aki a lelmem mélyén vagyok.

Az erős járomcsontú, meglehetősen kemény arcélű férfi, amint megállt előttem, anélkül, hogy köszönt volna, rögtön a kerékpárra bökött a mutatóujjával.

– Hogy kerül ide ez a bicikli?

– Úgy, hogy idehoztam – feleltem akkora magabiz-tossággal és nyugalommal, hogy nem akartam hinni a fülemnek.

– Ez a bicikli az enyém, és nem a magáé. Nem volt joga hozzányúlni.

– Téved.

Az ismeretlen élesebb hangra váltott.

– Most viccel?!?

– Nem viccelek.

Civilben lévén, előhúztam zsebemből az igazolvá-nyomat, és felmutattam neki.

– A biztonsági szolgálatához tartozom. Legyen szíves, igazolja magát.

A férfin nem látszott különösebb meglepetés, mind-össze a szája szélét húzta el, és lejjebb eresztette a hangját.

– Vagy úgy... – mondta.

A kérdésekre adott válaszai egytől egyig megegyez-tek a személyi igazolványa bejegyzéseivel, a dolognak ez a része tehát rendjénvalónak mutatkozott.

– Sajnálom, de be kell kísérem az örszobára – kö-zöltem vele hűvösen, miközben az igazolványát zsebre dugtam.

A kerékpáros arcán valami meghökkenésféle tükrö-ződött.

– Engem...?

– Magát.

– Elárulná, hogy miért...?

– Azért, mert tilosban tartózkodik.

– Hogyhogy tilosban tartózkodom...?

Úgy látszott, vagy nem érti, hogy miről beszélek, vagy alakoskodik, és meg akarja játszani a tájékoztatlant.

– Ez a környék ma zárt területnek minősül.

A férfi összeráncolta a homlokát.

– Már megbocsásson, de én ezt honnan tudjam?

– Minden utca torkolatában ott a behajtani tilos táb-la, és a táblák alá öles betűkkel ki van írva, hogy ma gyalogszerrel sem szabad közlekedni ezeken az utcákon – mondtam.

– Ne haragudjon, de nem vettem észre.

– Se a táblát, se a feliratot?

– Egyiket se.

Tetőtől talpig végigfuttattam rajta a pillantásomat.

– Ezt úgy értsem, hogy nem tud olvasni?

A férfi arcátlanul a szemembe vigyorgott.

– Dehogy, csak figyelmetlen voltam.

A pökhendi vigyor láttán most már semmi kétségem sem volt afelől, hogy a biciklista a csalétek szerepét töl-ti be abban az alattomos cselszövésben, amelyet apó-som eszelt ki a rovásomra. Keblet duzzasztó öröm úrhodott el rajtam, hogy sikerült túljárnom az eszén, hogy sikerült meghiúsítanom a szándékát.

Igyekezve palástolni az örömeimet, a férfit néztem.

– Induljunk – mondtam. – Az örszobán majd tisztáz-hatja magát.

Indulás előtt szerettem volna tájékoztatni az ezredest a legújabb fejleményekről, a kerékpáros azonban ke-resztülhúzta a tervemet. Mialatt a hívószámokat billeg-tettem az adó-vevőn, ő élt a kínálózó alkalommal, föl-pattant a biciklire, és se szó, se beszéd, faképnél hagyott.

Azonnal rohanni kezdtem utána.

– Álljon meg! – kiáltottam teli torokból.

A férfinak esze ágában sem volt megállni, vadul ta-posta a pedált, valósággal száguldott lefelé a Mandulás köz lejtőjén.

– Álljon meg! – ordítottam újra. – Ha nem áll meg azonnal, lövök!

Mivel a távolság vészjóslóan nőtt közöttünk, kibizto-sítottam a revolveremet, és egy figyelmeztető lövést eresztettem a magasba.

A kerékpáros ebből megértette, hogy nem babra megy a játék, és veszélyben forog a testi épsége vagy akár az élete is. Kacsaringózni kezdett a biciklivel, hol jobbra, hol balra rántotta el a kormányt, az egyensúlya

azonban így sem ingott meg, csak a sebességéből vesztett valamennyit.

Tudtam, ha szétrepesztem a tudómet, akkor sem érem utol, ezért megálltam, s a kormányrúdra hajló háttára irányítva a pisztolyomat, meghúztam a ravaszt. A futásban kimerülve remegett a karom, az első lövés éppen úgy célt tévesztett, mint a második. Amikor a harmadik golyó is kisüvített a revolverem csövéből, a biciklista már eltűnt a szemem elől, a Mandulás köz végéhez érkeve rákanyarodott arra a keresztutcára, amelyen már szabad volt a közlekedés.

Tehetetlenül álltam a park kerítése tövében, s miközben légszomjammal küzdve zihálva szedtem a levegőt, azon törtem a fejemet, hogy mihez fogjak. Joli jutott az eszembe, ő sokat segíthetett volna, de sajnos hiába tárcsáztam föl a számát a sarkon levő telefonfülkéből, nem találtam a munkahelyén, elküldték egy tárgyalásra. A parancsnokomnak nem mertem jelenteni, hiszen ha beszámolok neki a történetről, önként rohanok a veszembe. Vállalva a reménytelent, taláalomra nekivágtam az utcáknak, hátha szerencsém lesz, s így vagy úgy nyomára lelek a szökevénynek.

Rövidesen azután kiderült, hogy elszánt próbálkozásom csupán gyermeteg hiszékenységemről árulkodik. A városban, bár biztonsági keretek közé szorítva, de zajlott a hétköznapi élet. Szép számban akadt biciklista, ám jobbra nő, és az a kevés férfi, aki a szemem előtt kerekedett az úttesten, semmiben sem hasonlított arra, akit nyakon akartam csipni. Ahogy róttam az utcákat, és múlt az idő, egyre világosabbá vált számomra, hogy vesztettem, apósom cselvetését siker koronázta, ráadásul fényesebb, mint amilyennek remélte. Végül is nem csupán a kerékpáros szökött ki a kezemből, de most, anélkül, hogy engedélyt kértem volna rá, az őrhelyemet is elhagytam, ez pedig, bárhogy csürjük-csavarjuk a szót, mindenképpen súlyosan büntendő parancsszegésnek minősül. Igaz, sok körülmény szolgált a mentségemre, de az elkerülhetetlen számonkérés folyamán ezzel senki sem foglalkozik majd, ebben biztos voltam.

Reménykedve a sors könyörületességében, Joli munkahelyére siettem, végtére azzal a hurokkal, amelyet a nyakamra csomóztak, azzal őt is foglyul ejtették, talán sokkal inkább, mint engem. Abban bíztam, hogy az apját, mint a házasságunk előtt, megint térdre tudja kényszeríteni, minthogy a biztonságiak legfőbb vezetőjét csak ő, az egyetlen és rajongva szeretett lánya tudta volna eltéríteni a szándékától. A szerencse azonban elpártolt tőlem, feleségem még mindig nem érkezett vissza a városból, és szobatársainak fogalmuk sem volt arról, hová ment tárgyalni a főnökével.

Mérlegelve szinte kilátástalan helyzetemet, egyre vadabb ötletek villantak föl a fejemben, amikor ismét megszólalt az adó-vevő.

– Egyes hívja a hestet!

– Hetes jelentkezik – válaszoltam, jóllehet ezt a két szót is alig sikerült kipréselnem a torkomból.

– Azonnal jöjjön a vadászparkba!

– Jelentem, én nem léphetek a park területére.

– Most léphet.

– Értettem.

– Vége.

Nehéz volna számot adnom arról, hogy mit éltem át, amíg a park kapujához érkeztem. A húsz percnyi gyaloglás utolsó harmadában már csak azon fáradoztam, hogy megpróbáljak határozottságot mutatni, férfias méltósággal tudjak majd a feletteseim szemébe nézni.

A vadászpark kapujában hatan álltak őrséget, négy egyenruhás és két civilbe öltözött biztonsági.

Bár egyikükkel sem találkoztam még, mintha számítottak volna a jöttömre, az igazolványomra sem voltak különösebben kíváncsiak, minden teketória nélkül utat nyitottak előttem. Az egyik civil el is kísért a gyalogút sarkához, hogy megmutassa, merre kell mennem.

Időközben bealkonyodott, így a kanyargó utat szegélyező dús sövény bokrai közül nem láthattam, hová fogok megérkezni. Egy lehalkított zenegépből vagy rádióból az a közismert mozgalmi induló hallatszott, amelynek a dallamával hovatovább már az óvodásoknak is tele volt a fülkük. Amikor az út végéhez érkeztem, nyomban megálltam.

A vadászpark terasza tárult a szemem elé. A terasz népies mintázatú tartóoszlopaire tompított fényű lámpákat szereltek, amelyek finom, szűrt fényt sugároztak a vendégseregére. A magas rangú meghívottak, pohárral a kezükben, épp fölemelkedtek az asztaluktól, s leplezetlen kíváncsisággal figyelték a máglyát, melyet, némi segédlettel, most próbált lángra lobbantani az ország első embere.

A terasz mellett, a gondosan elgereblyézett salakos előtérben egy kisebb csoport verődött össze, ki egyenruhában, ki civilben. Apósomat és az ezredest pillanatok alatt fölismertem közöttük, sőt a kedélyesen beszélgető társaság jobb szélén mintha a szökevény kerékpáros is ott terpesztette volna a lábát, bár ebben korántsem voltam biztos, elképzelhető, hogy csupán fölbolygatott képzeletem tévesztett meg.

Az adó-vevőn kapott parancs értelmében az ezredes előtt kellett volna megjelennem. Miután összeszedtem a bátorságomat, s néhányszor mélyen tudómba szívtam az üdítően friss levegőt, el is indultam feléje, ám ahogy kettőt vagy hármat léptem, már meg is torpantam. Apó-

som közvetlenül az ezredes mellett állt, hivalkodóan dőlyfös, pöffeszkedő testtartásban, mintha életnek is, halálnak is ő volna itt az ura. Éreztem, ha a közelébe jutsok, azonnal előnti a vér az agyamat, s majdnem biztos, hogy nem sikerül úrrá lennem az indulataimon.

Ebben a percben a teraszon feldörgött a taps.

Az egymáshoz verődő tenyerek az ország első emberét köszöntötték, aki a vadőrök hathatós közreműködésével meggyújtotta a máglyát. A gúla alakban feltornyozott fahasábok tüzet fogtak, majd egyre nagyobb lángnyelveket lövelltek a magasba, kísérteties fénybe borítva a tisztást.

Ahogy a többiek, én is a tűz felé fordultam. Első pilantásra nem akartam hinni a szememnek, azt gondoltam, hogy rosszul látok, vagy valamiféle orv, rémképnek is elrettentő látomás kerített a hatalmába.

A máglya körül, csillagszerűen elrendezve, nem elejtett szarvasok, őzek vagy vaddisznók szolgáltak terítékül, hanem tarkón lőtt emberek, férfiak és nők, fiatalok és öregek vegyesen. A hanyatt fektetett halottak gondosan összezárt lába olyannak látszott, mintha holtukban

is vigyázzba merevedett volna, kezüket a combjuk mellé szorították, a recsegve-ropogva égő máglya tűzcsóvái pedig már bele is kaptak a hajukba.

A döbbenetes látvány hatására nem tudtam elmozdulni a helyemről, csak bámultam a terítéket, hidegrázós rémülettel, mint a kisgyerek, aki váratlanul holmi vicsorgó őskori sárkánnyal kerül szembe a kedvenc játéka között.

Egyszerre azután, magam sem tudom, hogy mennyi idő múlva, vöröslő köd ereszkedett a szememre, előkaptam a pisztolyomat, és rohanni kezdtem a terasz felé, akár egy eszelős, akin elhatalmasodott a téboly.

Senkivel és semmivel sem törődtem, csak futottam, értelmetlen szavakat kiabáltam, és vadul húzkodva a ravaszt, eregettem a táramban maradt golyókat abba az irányba, ahol a vendégek álltak. Ré múlt sikoltozás hallatszott a terasz felől, majd jobbról is, balról is lövések dördültek. Amikor a mellemet és a halántékomat is találat érte, elsötétült előttem a világ, s belezuhanam a lobogó máglyába.

SOÓS ATTILA

Oroszlánszülés

Olyan ostobán és esetlenül érkeztem ebbe a délutánba.

Mélyről tekintek vissza.

A hitemet látom, a lángokat.

A bőr feledékenységét eltaszítom.

Mélyebbre, barátom, még mélyebbre szántsd

és engedd el berögzött tudományod,

amit kegyetlen szégyenből,

annak esetlen ivadéka miatt

nem is tanítanak.

Rajzold meg a kört,

amibe ismerős jelénéidet hívod és taszítod,

ahol nincsenek sarkok a menekvéshez

önmagad elől,

rejtő árnyaid elől.

VÉGH ATTILA

Hóban

*Metsző fényben folyik a fehér játék:
hógolyózunk a lavinaveszélyben.
A többiek már mind elmaradtak,
a faluszéli bodegában isznak, nevetnek,
melengetik egymás történeteit,
építgetik a szeretet vasútmodelljét.
Néha összesúgnak a váltók fölött.
Itt, a vattás csöndben meg sem látnák egymást.
Távoli hangok tengetik bennünk a világot,
kutyaugatás, foszló harangszó,*

*füstszag száll a falu felől.
Terepasztalnak látszik innen.
Az itteniek úgy mondják,
idefönt szólni sem szabad,
mert megindulhat a hó,
megfojthat a jégcsillagos ég.
Nem embernek való vidék ez, mondják,
legföljebb gondolni szabad rá.
Amit gondolnak, abban hógolyózunk.
Gyúrjuk, dobáljuk egymásra a reményt.*

A döntő

*Egyik versenyúszónk mondta a rádióban:
naponta tizenöt kilométert úszik.
(Ha jól számolom, ez háromszáz hossz.)
És nem unatkozik közben? – így a riporter.
De – felelte az úszó. Magamban énekelgetek,
verset mondok, vagy gondolkodom valamin,
hogy közben bele ne haljak az unalomba.*

*Elképzelem a hosszútávú olimpiai döntőt.
A kötelekkel kimért vízszámban idegen dalok,
versek, külföldi gondolatok úsznak.
A medence alján elkeverednek, a hullám elül,
a víz szelleme kiöblít minden különbséget,
szűrt, opálkék csönd árad a mélyben.*

*Ha innen közvetítenék a döntőt,
senkit nem érdekelne. A víz ablaküvegét
hullámzó felszín veri. Éneklő, versmondó,
gondolkodó akaratok szántják a sávokat.
Habzó csíkok forradnak az égre.*

*Csak innen, a víz szobájából látni:
nem a győzelem a döntő, és nem a részvét.
Nem a két elem határán táncoló önhit,
és nem a táncba kunkorodó út.*

*A döntő, hogy vagyunk, hogy van vízünk,
levegőnk, hogy lobog bennünk árnyapánk, a tűz,
s hogy van egy darab földünk valahol.*

*Aki idáig merült, nem mozdul többé.
Lebegve issza az örvényvilágot.*

Naponta fényéveket úszik. És belehal az unalomba.

POMOZI PÉTER
**Gyergyóalfalutól
 Udmurtföldre**

A hetvenéves Domokos Péternek

Magától Domokos Pétertől tudjuk, édesapjából nem-egyszer szakadt fel a sóhaj, hogy elismert filológussá érett fia nem „harisnyás székely”, nem az ő életműve folytatója. Mégis, ha a szülőföldnek, a szülők személyének, a *holnak és kiknek* szerepük van az egyén eszmélésében és későbbi pályáján, akkor Domokos Péterében mindennek kétszeres szerepe van.

Domokos Péter 1936. január 15-én, a székelyföldi Gyergyóalfaluban született Antal Mária és Domokos Pál Péter elsőszülött gyermekeként. Apjától ekkorra már megjelent *A moldvai magyarság* Csíksomlyón, mely annyi, a csángómagyarok által megőrzött kincset, dallamot adott az éneklők kezébe.

A gyermekkor fordulói híven követik a magyar történelem sorsfordulóit. Kisiskolái sorából kirajzolódik az útvonal: Kolozsvárt, Veszprémben, Szombathelyen, Szentgotthárdon, majd a fővárosban koptatta a padokat. Magasnövésű srác lévén hogyan fért el bennük, nem tudjuk, de a fasori gimnáziumba érkezéséről élete egyik meghatározó barátja, Vászolyi Erik nyilván hitelesen emlékezett: „1950 lehetett, amikor egy szép nap új fiú állított be a fasori gimnáziumba... Ez az újdonsült iskolatárs némi meglepetést szerzett: a szó szoros értelmében kimagaslott közülünk, irgalmatlanul nyurga, hosszúra nyúlt kamasz, s hozzá csontos, sovány fajta, jókora vállal és horpasz hassal... De barátságos és kedves volt, jó pofa és jó haver, akit hamar megszoktunk és befogadtunk, különösen, amikor kiderült, hogy szeret focizni.”¹

A szikár életrajzi adatok szerint 1954-ben érettségizett, már a József Attila Gimnáziumban, mert a híresen ökumenikus szellemű evangélikus fasori iskola akkorra eltűnt a Rákosi-éra süllyesztőjében. 1955-ben felvették az ELTE Bölcsészettudományi Karának magyar-román szakára. Saját bevallása szerint legnagyobb egyetemi élménye a magyar nyelvészet volt, amin nincs is csodálkoznivaló, hiszen a sokat emlegetett Szabó Dénes után és mellett Pais Dezső,

Bárcai Géza voltak a mesterei. Ugyanakkor már másodéves korában elcsábította a finnugrisztika. Mint írja „ennek több oka is volt. Ahogy édesapám a csángó kérdés iránt érdeklődött, tehát nem a közvetlen közelben fellelhető és elérhető problémák iránt, valahogy úgy éreztem, hogy nagyobb szükség lehet arra, hogy egy kicsit távolabb és nehezebb területen folytassak munkát, s így kezdtem látogatni Beke Ödön, kedves emlékezetű professzorom óráit.”² Kelet felé tekintett édesapja is, a Szeret partja felé Gyergyóalfaluból, fia pedig még messzebbre, a Káma, Vjatka és az Izs partjaiig, Kányádi Sándorral szólva a „csángónál is csángóbb ér-”re.³ *Oki Asalcsi balladája* Domokos Péternek legkedvesebb versei közé tartozik. Talán legszebb sorai:

„vannak vidékek kietlen
 messziségekbe vesztett
 vidékei az őshitnek
 ahová utak nem visznek
 de eltalál visszaréved
 behunytt szemmel is a lélek
 nyomra lel a szó a dallam
 kötése köt oldhatatlan
 csángónál is csángóbb éren
 oki asalcsi nővérem
 véremmel egy vér ki verset
 két megyényi népnek szerzett...”

Persze van abban jó adag történetietlenség, ha az indulást magyarazzuk Kányádival, hiszen épp a későbbi irodalomtudós Domokos Péter munkásságának van szerepe abban, hogy a *vannak vidékek* e szép képei Kányádi Sándor tollán megszülethettek.

A magyar szakos diploma megszerzésétől (1959) egyenes volt az út a finnugor népek irodalmának kutatása felé, bárha újabb történelmi leckék miatt kezdetben nem akadályoktól mentes. 1960-ban az első Nemzetközi Finnugor Kongresszuson már az irodalmi szekcióban érzi otthon magát a permi népek irodalmáról tartva előadást. Tudományos karrier helyett mégis Mátyásföld következik, a fél századdal korábban ottfelejtett kültelki általános iskola, ahol szaknarról még nemigen hallottak. Magyarázatul ismét egy történelmi sorsforduló szolgál: „*Aztán jött 1956. Én diplomáztam, hórihorgas barátomnak még maradt egy-két éve az egyetemen. Októberben ő a bölcsészkar forradalmi bizottságában tevékenykedett... Később Domokos Péter is megkapta a magáét ötvenhatos*

1 Vászolyi Erik: Domokos Péter boldogult úrfikorunkban. In: Domokos Péter. Magyar nyelvész pályaképek és önvallomások 12. ELTE, Budapest, 1999. 34–37.

2 Domokos Péter vallomása pályájáról. In: uo. 5–8.

3 Kányádi Sándor: *Oki Asalcsi balladája*. Megjelent a *Sörény és koponya* (Csokonai Kiadó, Debrecen 1989.), a *vannak vidékek* című kötetekben (Dacia Könyvkiadó, Kolozsvár, 1992.) és számos finnugor költészeti gyűjteményben.

szerepléséért... Nagy kegynek számított, amikor én Angyalföldön, Péter pedig Mátyásföldön tanítani kezdhettünk éhbérért és „pötyös” káderlappal, úgy látszott, hogy jó időre befellegzett tudományos ambícióinknak. Pénzünk soha nem volt, de havonta egyszer, fizetés napján mégis bevonultunk kettesben a körüti Erzsébet étterembe, és ünnepélyesen nagyot zabáltunk és söröztünk...”⁴

1965-ben tört meg a jég: Domokos Péter mehetett ke-

letre. A pétervári (akkor leningrádi) Zsdanov Egyetem magyar lektora lett. Itt köthetett sok-sok oroszországi finnugor nép írójával, tudásával olyan barátságot, amely későbbi tudományos pályáján is meghatározó volt. De ekkor nemcsak a kis finnugor népek irodalmának kutatásával jellemezte el végleg magát, mert ez Képes Géza hatására már öt-hat évvel korábban megtörtént, hanem nyilván továbbfejlődtek-érlelődtek hungarológiai elképzelései is. Domokos Péter volt az, aki nemcsak a finnugrisztikát, szeretett szakját látta kezdetétől interdiszciplinárisan, hanem a tágabb értelemben vett hungarológiával egyetemben az egészet törekedett látni a teljes tudományozáson. Hazatérte után, már a Szegedi Egyetem (JATE) tudományos munkatársaként jelennek meg első fontos kötetei, *A finn irodalom fogadtatása Magyarországon*, *a Votka és Kalmez*, amelynek anyagát egy évtizeden át gyűjtötte, a *Medveének* és *Az udmurt irodalom története*. Ez utóbbival az udmurtoknak kezébe adta az irodalmi önismeret könyvét. Olyasvalamit tett az asztalra, aminek az egykori szovjet politikai körök szerint a hatása beláthatatlan.

Domokos Péter kivételes tudományszervezői képességeit nemcsak az Oktatási Minisztériumban töltött évek eredményei, a hungarológia és a magyar lektori rendszer építésében-fejlesztésében betöltött szerepe – ezt a látszólag prózai epizódot különösen nagyra kell értékelni a mai oktatáspolitikai káoszt figyelve –, hanem az Uralisztikai Komplex Munkabizottság 1975-ös létrejötte és tizenöt éves eredményes működése is mutatják. 1989-ben egyik kezdeményezője volt a Finn-

ugor Írók Nemzetközi Társasága megalapításának, ahogy Voigt Vilmos mondja, „voltaképpen ő volt az a kristályosodási pont, amely körül a finnugor írók szövetsége megalakult”⁵ a mariföldi Joskar-Olában. Ennek éveken át alelnökeként, majd elnökeként dolgozott, az 1993-as egri, III. Finnugor Írótalálkozónak ő volt a lelke. *Megyek élő testvéremhez* – hirdette az akkor megjelent soknyelvű kötet, s a meghívott vendégek között nemigen akadt olyan, aki ne lett volna Domokos Péter régi ismerőse. Irodalomtudósként egyengette a nagy finnugor kongresszusok útját is, a jubileumi, X. Finnugor Kongresszus az ő tudománypolitikai, sőt kultúrpolitikai szerepe és kapcsolatai nélkül könnyen elmaradhatott volna.

1980-ban új munkahelyre, az ELTE Finnugor Tanszékére került, docensi beosztásban. 1984-ben védte meg akadémiai doktori értekezését *A kisebb uráli népek irodalmának kialakulása* címmel. 1992-ben kacifántos nemzetközi pályázat elnyerésével lett ennek a tanszéknek a vezetője. Neki köszönhető a tanszék fejlesztése, amelyen ma is

három finnugor szakon (észti, finn, finnugor) folyik az oktatás, s ez egyedülálló a világon. Az egyes szakok tantervében nemzetközi összehasonlításban páratlanul magas az irodalmi-irodalomtörténeti-néprajzi-történeti stúdiumok aránya. Domokos Péter integráló, szintetizálni képes egyéniségként erős intézményt teremtett, miközben termékeny irodalomtudós is maradt, amit sok-sok könyv, sok száz bibliográfiai tétel, számtalan vendéglőadás vagy külhoni egyetemeken tartott előadássorozat jelez.

Kitüntetései⁶ közül bizonyára az Udmurt Kenyes kitüntetése az egyik legkedvesebb számára. És talán az Udmurt ASZSZK Legfelsőbb Tanácsának 1989-es díszoklevele, mely történelmi elégtétel is volt számára.

A bölcsészkar Múzeum körütra költözése előtti, régi tanszékvezetői szobájában a fél finnugor világ relikviái ott sorakoztak. Tanítványai bizonyosan sohasem felejtik el ennek a szobának a hangulatát, mint ahogy Domokos Péter tudományetikai útmutatását sem.

társaság elnökének kitüntetése) 1999., a Fehér Rózsa Érdemrend lovagja (a Finn Köztársaság elnökének kitüntetése) 2002., az Udmurt Állami Egyetem tiszteletbeli professzora 2003., Mari magas állami kitüntetés 2005.

Domokos Péter

4 Vaszolyi Erik: In: Id. 1. lábjegyzet.

5 Voigt Vilmos: Jökedvvel, bőséggel. In: uo. 42–46.

6 Néhány a sorból: a Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje 1996., Pro Terra Mariana Érdemrend V. Fokozata (az Észti Köz-

IANCU LAURA

Egyedül

*Egyedül leszek, mire megjössz.
Milyen lesz majd szemedből nézni
E végső vágóhíd randit
Száradt ereim, mi fogja vágni
Egy tűz talán, egy pokolbéli
De ki öl meg – ha rajtam lesz a sor
S meglát-e Isten szeme sarkából
Karmaiból kihullajt-e a szó
Ki üt-e rajtam a leprás való, hogy
Vártalak és világot alkottam
Sejtjeim rád méreteztem
Egyedül voltam akkor is
Amikor*

Genezis

*Ennek már soha nem lesz vége
Megérkeztél és elgörbült az út
Magunk maradtunk s az öreg idő
Behavazta tavaszunk.*

*Végünk van hát, vége a jajnak
A pokol csak eddig lángolt
Megszentelt martalékká leszünk
S egymás lángját eloltva*

Megszületünk.

Most ülj le

*Nézd, ahogy a gólyák
Araszolnak időnkben
Ahogy vénülő karod
Vállamba olvad
Hogy egyikünk sem vagyok
Csak a padok tartanak meg
A haláltól
S minden szög engem illeszt
Össze veled újból
Ahogy a repülés
Visszatörpül.*

Mint egy kaleidoszkóp

Beszélgetés Szakonyi Károllyal

Szakonyi Károly nem a látványosságot, a külsőségek kirívó jegyeit villogtatja alkotásaiban, hanem a tények és sorsadalékok hiteles rajzát nyújtja olvasóinak választott műfajaiban: drámákban, novellákban, karcolatokban, tárcákban, regényekben és hangjátékokban. Bár sok műfajban alkotott az elmúlt évtizedekben, első írásainak hangütését mindvégig megtartotta. Etikus érzékenységgű, lírai színezetű novellái a finom lélekrajz mellett a kor társadalmi konfliktusainak lényegét láttatták. Írásaiban megmutatkozik a devalválódó sorsok iránti figyelem, műveit végigkíséri az értékpusztulás motívuma, színdarabjaiban, kisprózáiban a tragédia mégsem reménytelen csődöt jelent, hanem csak egy életszemlélet, egy lehetséges út csődjét. Az elmúlt évtizedekben számos kötetet publikált, melyek drámáinak, tévéjátékainak, hangjátékainak és novelláinak gyűjteményét tartalmazzák. *Ami nincs* címmel jelent meg legújabb elbeszéléskötete (2005), amelynek írásai a szerelem és halál témája köré rendeződnek.

– *Gyermekkorában a szülői házból kapott indíttatást az írásra?*

– Kamaszkoromban szerettem rajzolni, festeni, és szavaltam is, vagyis szívesen mondtam verset pódiumon. Persze írtam verseket, még kisiskolás koromban egyszer összefűztem néhány papírt és ráírtam: regény. Az irodalom mindig érdekelt, szerencsére nagyon jó könyvtárunk volt. Apám vendéglős volt, és egyik barátja révén, aki író lett és a népiek körébe tartozott, el-elhozta hozzánk például Sinka Istvánt, Veres Pétert és még másokat is. Így az ő dedikált műveik is a könyvespolcunkra kerültek, és bizonyára befolyásolták apám irodalmi ízlését, mit olvasson, milyen könyvet vegyen meg. Mikszáth mellett Móricz Zsigmond, Tersánszky Józsi Jenő, Tamási Áron, Nyirő József munkái mind ott sorakoztak a klasszikusok mellett. Ezeket olvastam. Mindennél jobban érdekelt az olvasás, még a tanuláskor is, olvasmányélményeim nagy hatást gyakoroltak rám. Már fiatal koromban próbálkoztam írással, később meg is jelentettem egy novellát, amit tizenhat éves koromban vettem papírra. Határozottan em-

lékszem rá, hogy ezt a novellát hol írtam és miért. Egy vasárnap délután ronda, esős idő volt, én pedig szerettem volna elmenekülni a szürke világból, ezért kitaláltam egy történetet. Akkor felismertem, hogy bizonyos fokig az ember az írás által kissé megválthatja magát. Átlényegítheti a valóságot. Ez a motíváció megmaradt, annak ellenére, hogy az élményekhez, a realitáshoz ragaszkodom.

– *Naplót is írt?*

– Ahhoz lusta voltam. Írtam, aztán mindig abba hagytam. Most is így van, egy csomó füzetem tele van írva, de teljesen rendszertelenül. Nincs bennem az a hátsó szándék, hogy majd kiadja valaki. Kutakodni lehet majd bennük, de ez nem olyan lényeges. A legtöbb naplót mindig a jövőnek írók. Mivel a rendszeresség sosem volt jellemző rám, még az írásban sem, így a naplóiírás, ami rendszerességet kíván, kimaradt az életemből. Tizenhét-tizenkilenc éves koromban érdeklődésem a színház felé fordult. Akkoriban nagyon sokat jártam színházba, volt bérletem a Nemzetibe, szerettem a színházat és érdekelt a dráma-

írás, de a színjátszás is. Középiskolásként, már a háború után, néhány gyerekekkel csináltunk egy kis brigádot, és eljártunk fellépni kabaréjele- netekkel, szavalatokkal klubnapokra, iskolabálokra.

– *Gondolom ezért jelentkezett a Színművészeti Főiskolára.*

– 1949-ben jelentkeztem a főiskolára, színész szakra. Az Uránia fölötti teremben vizsgáztattak, Gobbi Hilda és Ladányi Ferenc. Tiborc panaszát adtam elő, József Attila-verseket és helyzetgyakorlatokat. Ladányi megkérdezte, még mit csinállok. Mondtam, hogy novellákat szoktam írni, kérte, valamelyiket meséljem el. Elmeséltem, mire azt mondta: talán inkább írjon. Elkeseredtem. Aztán elhatároztam, hogy jelentkezem a légierőhöz.

– *Mivel magyarázza, hogy a háborút követően vonzotta a honvédség?*

– Pilóta akartam lenni. Sokan, akik bevonultak, két éven belül hadnagyok lettek, ez is vonzott. Gondoltam, festő nem leszek, azt pedig, hogy az írásból lesz-e valami, nem tudtam. Így aztán jelentkeztem. Behívtak novemberben, de nem a légierőhöz, hanem a gépkocsizó lö-

vészekhez Piliscsabára, ahol most az egyetem van. Fél év után írni lettem, majd ezredkönyvtáros, végül színházat csináltunk. A díszleteket is én festettem. Bár két év után leszereltem, mégis nagyon örülök az ott töltött éveknél, mert nagyon jó emberismeretre tehettem szert.

– *Később novellaiban is feldolgozta ezeket az élményeit.*

– Amikor leszereltem 1951-ben, már írtam a Néphadsereg című újságnak riportokat. Hívtak haditudósítónak is, de akkor már kijött az a HM parancs, miszerint honvédek, örvetzők két év után leszerelnek, tizedestől felfelé pedig három év a szolgálat. Átadtam a könyvtárat az egyik barátomnak, ő később a faluból nősült, és ma is ott dolgozik, gondnok a piliscsabai egyetemen. Leszereltem. Ott álltam teljesen tanácstalanul, foglalkozás nélkül. Egy ismerősöm – aki egy kereskedelmi vállalatnál dolgozott a Bajcsy-Zsilinszky úton – ajánlotta, hogy menjek oda, mert felvesznek segédmunkásnak. Raktáros lettem. Vasakat, kombajnalkatrészeket szállítottunk. Később bekerültem a hivatalba árazónak, majd Kecskemétre, az ottani telep vezető-helyettesének. Szálloda helyett a piarista gimnázium altisztjénél laktam egy tisztviselő fiúval és két kitett apácával. Három hónapig dolgoztam ott, majd felhívtak Pestre, hogy elmondják: Rákosi elvtárs szerint a fiatalokat az iparba kell küldeni. Felmondtak. Így mentem egyik helyről a másikra. Zuglóban például a kötöttárugyárban betanított munkásként nyolc gépen dolgoztam.

– *Nem jutott eszébe, hogy továbbtanuljon?*

– Az ötvenes években semmi ilyesmi nem jutott eszembe, ráadásul megnősültem, megszületett a lányom, kellett a pénz. De munka után mindig írtam, leginkább arról, amit magam körül láttam. Gyűltek a

novellák. Amikor megjelent az első kötetem, behívtak a minisztériumba, és felajánlották, hogy ösztöndíjjal mehetek egyetemre. Kertész Ákos és Szabó István is velem együtt kerültek a magyar-népművelés szakra. Az egyetemi csoportunk tehetséges fiatalokból állt, ott volt Oláh János, Mezey Katalin, Utassy József, Kőváry Katalin, bár ők tíz évvel fiatalabbak voltak nálam. Az egyetemet félúton abbahagytam, mert átkerültem, ugyancsak ösztöndíjjal a Nemzetibe, s már csak a színház és az írás érdekelt.

– *Hogyan jutott el a publikálásig?*

– Amikor néhány évig vidéken dolgoztam, a falusi élet adta a témát. A kezdetiek meglehetősen Móricz hatása alatt születtek. De az a stílus hamar elmaradt, és lassan kialakult a saját hangom. 1956-ban az építők szakszervezete irodalmi pályázatot írt ki. Én is beküldtem néhány novellát. Majd jött a forradalom, így csak 1957-ben kaptam egy levelet az írásaimról. Ennek eredménye az lett, hogy összejött egy irodalmi kör, ahol én is megjelentem minden vasárnap. Később az Egressy Klubba jártam, ahová Csukás István, Kis Dénes, Ágh István és más pályakezdő írók, költők is. Kárpáti Kamil volt ott könyvtáros, a forradalom alatt szabadult hét és fél év recski munkatábor és börtön után. Ifjan már lapszerkesztőként dolgozott Kaposvárott, tehetsége, műveltsége elkápráztatott, a váci börtönben egyike volt az úgynevezett Füveskert körnek, a rabok irodalmi körének, ott ismerte meg az '56-ban hősi halált halt Gérecz Attilát. Kamil kitűnő kritikus volt már abban az időben is, nagyon sokat tanultam tőle. Olvasta a novelláimat, véleménye biztatást adott. Aztán 1958-tól kezdve rendszeresen publikáltam lapokban, folyóiratokban. Kamil könyvtárszobájának öreg Remingtonján gépeltem le első írá-

saimat. A második feleségem az ambícióját, a képességeit arra fordította, hogy segítsen. Eleinte ő vitte el a szerkesztőségekbe a kézirataimat. A hatvanas években megnyílt a Fiala Művészek Klubja, ahová nagyon sokan jártak: festők, zenészek, színészek, írók. Mindenkiel össze lehetett ismerkedni, együtt éjszákáztunk, vitáztunk, feljártunk a festők műtermébe, zártkörű vetítéseken lengyel, francia filmeket néztünk. Nem számított semmi más, csak a művészet. Az ember nappal írt, este meg társaságban volt. Ez is jellemző a hatvanas évekre.

– *Az Életem, Zsóka bemutatója körül adódott némi bonyodalom. Köves figurája éppen a megalkuvásra készülő emberé. Nem érezte, hogy kísérti az élet?*

– 1963-ban már elkezdődött a konszolidáció, s általános dilemmát okozott: ki mennyire tart ki elvei mellett, vagy pedig a könnyű érvényesülés útját választja, mert úgy mond: élni kell. Azt a korszakot fridsider-szocializmusnak nevezték. Az emberek elkezdtek autóra gyűjteni, azt hitték, egyszerűen utolérhető a nyugati életszínvonal. Persze erről szó sem volt, de az ötvenes évek után mégiscsak valamelyest fellazult a rendszer, még butikok is nyíltak, és gebines vendéglők, egyszóval akadt csábítás, ha ugyan tisztavirág életűnek bizonyultak is ezek az egzisztenciák. Sokan engedtek anyagi előnyökért az elveikből, ami pedig nemegyszer a magánéletben is törést okozott. Ezek a tapasztalatok érlelték meg bennem a darabot. Azért is lett sikeres, mert mindez benne volt a levegőben. Tartani magam vagy föladni. A darab azt sugallta, ha egy ponton lazít az ember, akkor, mint egy dominósor, mely az elsőnek a megbillenésétől sorra dönti a többi, minden felborul. Ezzel még nem lett volna gond. Más volt, ami

nem tetszett. Rác és Köves, a darab két kulcsfigurája, együtt indultak a pályán. Rác a könnyebb utat választotta az érvényesüléshez, pártfunkcionárius lett. Akkoriban voltak ilyen esetek, a Fényes szelők korszaka után, a tiszta indulások egyszer csak félresiklottak, a háború utáni szabad, demokratikus életbe vetett hit megcsorbult, és sokan álltak be a diktatúra szolgálatába azok is, akik eleinte küzdöttek ellene. Különösen kényes kérdés volt ez az 56-os forradalom után. Rác karrierje ezt az utat példázta, noha a lelke mélyén érezte, hogy tévúton jár. De az egzisztencia volt az első. Csakhogy végül mégis meghasonlik és öngyilkos lesz. Már javában próbáltuk, amikor Marton Endre, az akkori igazgató jött a hírrel, hogy a minisztériumban napok óta arról beszélnek, hogy a darabot be kell tiltani. Vagy át kell írni úgy, hogy Rác szívinfarktusban haljon meg. Küldtem egy levelet, de megszólítás nélkül, mert nem tudtam, kik a darab hivatali ellenzői, és abban megírtam, hogy azt akarják tenni a darabbal, amiről az szól. Major Tamással is vitakoztam, mert ő is a minisztériumi álláspontot képviselte. Rácot Kállai Ferenc játszotta (nagyon jó kritikát kapott), és Major azt mondta, nem is érti, hogyan tudja Kállai ezt a figurát vállalni?! Veszélyben volt a bemutató, de a színészek annyira mellette álltak, hogy végül tovább próbálhattunk, a premier után pedig Marton és Major lettek a legszívélyesebb gratulálók. Ez így szokott lenni.

– *Miért az Ódry Színpadon mutatták be?*

– A Katonában játszották volna, mert ez kamaradarab, és a Nemzetinek ez volt a kamarája, de leszakadt a stukkó, ezért mutatták be az Ódryn, aztán később visszament a Katonába. December 13-án volt a

premier napja, pénteken és Luca napján. Nagy sikerrel játszották, és sokszor. Bár közvetítette a televízió, de akkoriban még nem rögzítették az adásokat, így nem maradt meg az archívumban.

– *Ezt követően megírta az Ördöghegyet, mely az Életem, Zsókához képest már eltávolodott a kor konfliktusainak ábrázolásától, mégis időszerű vallomásnak tűnt a történelmi élményektől megroppant nemzedékről.*

– 1968-ban mutattuk be a Madách Kamarában Pécsi Sándorral, Mensárossal, Dégi Istvánnal és a fiatal Almási Évával. Lengyel György rendezte, akivel később még sokat és nagyszerűen dolgoztunk. Nem adták sokszor, de Jan Zimierski lengyelre fordította, megjelent a varsói Dialogban, és náluk sikert aratott. Jobban ráéreztek a mondandójára, vagyis az eltiport forradalom utáni közérzetre. Készült tévéjáték is belőle, itthon meg odakinn is. De csak most került megint színre, egy lelkes kis társaság a Hauer szalonjában mutatta be, most meg az Aranytízben játsszák.

– *Majd megírta az Adáshibát. Mai szemmel olvasva rendkívül aktuális a darab. Akkoriban azonban kevés televíziókészülék volt, az emberek átjártak egymáshoz tévét nézni, tűnhetett úgy is, hogy a tévének közösségformáló szerepe van.*

– Átjártak, csak nem beszélgettek. Most Győrben játsszák, közben mondták, hogy talán aktuálisabb a darab, mint akkor volt. A televízió azért került bele, mert úgy véltem, megtestesíti, hogyan kerekednek fölénk a tárgyak, a technika. Jézus Krisztus figurája pedig olyan eszmét vitt bele, ami nem szorul magyarázatra. Az első részben az emberi „csodák”, a Holdra szállás, azok a fantasztikus dolgok, amelyeket a technika és az emberi elme létrehoz, közönyre ta-

lálnak, mert a különböző hamis hitekkel agyongyötört emberek szkeptikusak. És ugyanígy – a második részben – a misztikumban sem hisznek már. A darabban különböző generációk jelennek meg: a két idősebb szülő, akik már sok mindent megéltek, és már nem hisznek semmiben. Ennek következtében lányuknak nem tudnak semmit utaraválól adni. Nagyobbik fiuk és a felesége már beálltak a merkantil világba, megtalálták helyüket és érvényesülnek, és ez ki is elégíti őket. A mesebeli legkisebb fiú el akar indulni az igazság útján. Úgy tetszik, meg is találja Krisztosz személyében, de csalódnia kell, látván, hogy az igazság is „elfáradt”. Nem nyugszik bele, és elmegy, hogy mégis megkeresse. Hogy megtalálja-e? A kérdés nyitott. A darabot persze nem ilyen didaktikusan építettem fel, pusztán az életérzés vitt. Ahogy most levezetem, hasonlatos ahhoz, mintha például egy híd felépítése után rajzolnánk meg a terveket. Fontos, hogy hagyjam a figuráimat élni a saját törvényeik szerint. Tudom, merre akarom elindítani őket, de aztán menjenek csak a maguk útján. Ha erőszakoskodom velük, nem lesz jó az írás.

– *Felkérték az Adáshiba megírására?*

– Ment egy hangjátékom, az *Alberlet és filodendron* a rádióban, amit Tahi-Tóth László játszott. Marton László eljött, meghallgatta a felvételeket, tetszett neki, és kért, írjak a Vígszínháznak darabot. Szerződést kötöttünk. Derengett, hogy miről szeretnék írni, de még nagyon kialakulatlan volt a téma. Volt egy futó gondolatom korábbi jegyzeteimből, hogy valakik kártyáznak valahol, bemegy hozzájuk Jézus Krisztus, és azt kérdezik tőle: osszunk magának is lapot? Ez nem volt több egy bolhányi gondolatnál. Akkori-

ban hosszú darabcímek voltak divatban, például: *Jaj, papa, papa, a mama felakasztotta magát a ruhásszekrényben*. Amikor kicsit előbbre jutottam a témában, a kártyázók helyett egy család képe rajzolódott ki, ahol a közöny és felszínesség a rutin, de van a mesebeli legkisebbik fiú, ő változtatna a helyzeten. Azt tudtam, hogy a gyerekek el kell mennie, a sál motívum megvolt, vagyis hogy amikor mindenben csalódottan elmegy, csak az a fontos, hogy a hideg ősz ellenére, nem vitte magával a sálját. Így azt a címet adtam: *Vidd csak szépen a sálat is*. Ezzel a címmel adtam be a színopszist. Egy spórolós gazdasági igazgató dolgozott a színháznál. Akkoriban tizenkétezer forintot fizettek a megírási szerződésre. Hatot adtak előlegbe, hatot a kész darabra. Ő nem adott, csak nyolcat, vagyis négyet-négyet. Megkötöttük a

szerződést szezon elején. Közben beteg lettem, operáltak, elváltam... Egyszer eszembe jutott, hogy négyezer forinttal tartozom a Vígszínháznak, gondoltam, muszáj megírom valamit, különben behajtják. Januárban lementem a nagymarosi alkotóházba dolgozni. Svábyék voltak lent, Melocco Miklós akkor tervezte azt a padon ülő Ady-szobrát. Két-három napig nem írtam semmit. Este mindig lementünk beszélgetni a tévé elé. Ott jutott eszembe az egész. Hogy a család a tévé előtt ül! El se mozdul onnan! Megvolt a cselekmény a témához! Felmentem a szobámba, és nyolc nap alatt megír-

tam a darabot. Bevittem a Vígszínházba, elolvasták, Várkonyi rögtön rácsapott. De a címe nem tetszett neki. Mivel szerepel benne egy adáshiba, azt mondta, legyen a címe: *Adáshiba*. Tiltakoztam, mert attól

ták. Várkonyi kért még egy darabot, meg is írtam, de nem tetszett neki, ez volt a *Hongkongi paróka*. Nem tudom, miért, nem nyerte el tetszését. A miskolci színház mutatta be októberben, Illés István rendezésében. Az őszi színházi napok alkalmából felhozták Pestre, az Operett Színházban játszották, és Marton Endre megvette a Nemzeti részére rendezéssel együtt. Ezt megtudta Várkonyi, rettenetesen dühös lett, és egy hónapra levette a műsorról az *Adáshibát*. De aztán évekig ment párhuzamosan a két darab a Váci és a Petőfi Sándor utcában.

– *Később átdolgozott darabokat, miért?*

– A mostani drámaírók nagyon sokszor nyúlnak átdolgozásokhoz. Engem 1976-ban a Madách Színház kért, hogy dolgozzam fel a *Holt lelkeket*. Gondoltam, ha megtalálom benne a magam mondanivalóját, akkor

megcsinálom. Bár valamikor olvastam, de akkor újból elővettem, és rájöttem, hogy remekül lehet aktualizálni, kicsit átmozdítva, félig hűségesen, félig hűtlenül. Nagyon sokat dolgoztam vele, megint elmentem Nagymarosra, Lengyel György készült megrendezni, néha lejött, és részleteket olvastam fel neki. Ő nagyon alaposan felkészült, elment Moszkvába, megnézte az ottani előadások képeit, hozott is felvételeket a figurákról. A leghíresebb *Holt lelkek* előadást Bulgakov készítette, arra építve, hogy amikor bemutatták a *Revizort*, sokan támadták, ezért Gogol Olaszországba utazott,

Adáshiba, Pesti Színház, 1970 (rendezte: Várkonyi Zoltán)

Balról: Bulla Elma, Páger Antal, Tahí Tóth László, Kiss István, Béres Ilona, Ernyei Béla, Halász Judit, Kozák László

féltem, ha ki lesz írva a műsorba, azt hiszik, hogy nincs előadás. Bíz csak rám, mondta. Februárban elkezdte rendezni, és május 23-án mutatták be. Várkonyitól kérdezte egy újságíró, milyen darabot rendez, azt felelte, olyan, mintha nem is magyar darab lenne. Szóval jó hangulatban mentek a próbák, és bombaként hatott a premier. Nagyon boldogok voltunk, jó kritikákat kaptunk. Vége lett a szezonnak, ősszel elkezdte Veszprém is játszani, majd sorra más színházak. Következő év januárjában Helsinkiben mutatták be, útjára indult külföldön is. A mai napig körülbelül kilencven helyen játszott-

ahol elkezdte írni a *Holt lelkeket*. Bulgakovnak ezt a változatát nem engedték színpadra. Lengyel Györgynek a Művész Színház kéziratárában megmutatták az egykori kéziratot, egy poros polcon hevert selyempapírba csomagolva. Aztán Bulgakov új változatot készített, afféle jutalomjátékra alkalmasat, a regény főbb figuráiból. Ezt adták, ezt rendezte Sztanyiszlavszkij, ezt konzerválták évtizedekre. Én mást akartam. Mához szóló darabot. Körülbelül háromszáz oldalt írtam, de sokat ki kellett hagyni, amiért fájt a szívem. Így is hosszú előadás lett, és nagyon sok szereplős.

– *Tulajdonképpen ugyanannyi munka, mint írni egy új művet?*

– Igen, de nagyon szerettem, mert jó játék a dramatizálás. Beleszöttem a *Köpönyeg*ből is részeket, Akakij Akakijevics alakját, meg más Gogol-írásból is motívumokat. Fantasztikus szereposztás volt, az összes nagymenő színész játszott benne, de főiskolások is. Szikora volt az asszisztens, az egyik jeleneget ő rendezte, ez volt a vizsgarendezése. Nagy bemutató lett belőle, és nagyon jó előadás. Amikor a követségi oroszok megnézték, azt mondták, denacionalizáltam Gogolt. A színészek nagyon szerették a darabot, most azonban anyagi okok miatt sehol nem játsszák. Aztán Pécssett átdolgoztam az *Apák és fiúkat* Turgenyevtől, amely *Nihilisták* címmel került a kötetbe. Később arra kértek, hogy dramatizáljak Dovsztojevskij-műveket is, így került sor a *Félkegyelmű* és a *Bűn és bűnhődés* átírására. Később a *Pénz komédiájára*, amelynek alapja egy Balzac-ötlet, s talán ez minősíthető legkevésbé átírásnak. Jó játék ez, belekerülni egy másik írói világba. Szakmailag is kihívás egy több száz oldalas könyvet dialógusba átültetni úgy, hogy abból dinamikus történet legyen.

– *A rendszerváltás után elkezdett tárcákat írni, mi motiválta, hogy ebben a műfajban alkosson?*

– Valamikor nagy műfaj volt, gyors reagálás a hétköznapokra. Előbb a Népszavának, majd a Magyar Nemzetnek dolgoztam. Érdekel, hogyan lehet, mondjuk 75 sorban elmondani egy történetet, sűrítve, mégis bőséggel.

– *Sok hangjátékot is írt. Jelenleg alig készülnek hangjátékok, tévéjátékok, hogyan látja, van némi esély a változásra?*

– Ígéretet vannak, pénz kellene hozzá. A rádió még csak hagyján, de a televíziónál szinte semmi lehetőség tévéjátékokra. Persze, nem csak pénz kérdése. A televízió nagyon átalakult, a közszolgálati is. Csupa politika, sok a kommersz műsor, reklámok, alig van hely művészetre. Egyesek azt gondolják, a tévéjáték csak a pénzt emészti, és nem hoz semmit, improduktív anyagilag és politikailag egyaránt. Régen mindig hangoztatták, mennyivel különbek vagyunk más országoknál abban, hogy nálunk annyi sok televíziós film és játék készül. Hogy helye van a kultúrának. A színészek is panaszkodnak, hogy alig ismerik őket országosan, hiszen azelőtt ott voltak a képernyőn. Jó lenne, ha ezen a téren változna a helyzet. Vannak tervek és törekvések, s talán sikerül pénzt keríteni hozzá, hogy a színházi előadások közvetítése mellett a kész színházi előadásokat néhány napos tévéfelvétellel tévéjátékként készítsék el. Hiszen már adott a kosztüm, a díszlet, így aztán csak néhány millió forintba van szükség a gyártáshoz. A Drámaírói Kerekasztal kezdeményezte ezt, és reméljük, hogy meg is valósul 2006-ban. Nagy hibának tartom, hogy szétverték a tévében a művészeti műhelyeket, jók voltak, olyan emberek dolgoztak ott,

akik ismerték az irodalmi életet, tudtak válogatni, mégpedig felelősséggel – és sikerrel! A drámai osztályon dolgoztak remek rendezők, dramaturgok, akik évről évre számos nagyszerű művet hoztak, hozattak létre. Magam is sokat köszönhetek nekik. Sajnos manapság a rádió is kezd lanyhulni, azt mondják, kevés a pénz, így aztán kevés rádiójáték készül. Pedig remek műfaj.

– *Műveire jellemző az igazságkeresés. Mennyire fontos az ön számára a vagy-vagy?*

– Nem tudom másképp elképzelni az írást, mint döntésre bírni a figurákat egy összeütközés keretében vagy a saját sorsuk végiggondolásában. Nem hiszem, hogy az írás mindenképpen tanítás, legalább is nem hiszem, hogy didaktikus feladat lenne. De példaadás, mint amikor társaságban elmesélem valakinek, hogy Kovácsék hogyan jártak. Az írás más értelemben számomra antropológia, az ember megismerésének útja. Sokszor elmondtam gyerekeknek is író-olvasó találkozók, iskolákban, hogy nem csak a szórakozás kedvéért kell olvasni, vagy hogy elmondhassuk, ezt-azt olvastam, és ezzel fitogtassuk a műveltségünket, hanem azért, mert olyan dolgokat tudunk meg az emberről, amit semmilyen más tudomány, még a pszichológia sem tud elmondani. Mert az is egyszerűsít. De ha belegondolunk, hogy például hány történet született meg az idők folyamán arról, hogy nő-férfi szereti-nem szereti egymást, mégis mindig új ismeret jön létre, mégis mindig valami új igazság derül ki. Különben abba lehetne hagyni az egészet. Olyan ez, mint a számok végtelen variációja – az írásban is az emberi sorsok ábrázolása végtelen. Kétségtelen, hogy a próza sokat változott akár csak az utóbbi húsz évben is, az ember könnyen a konzervatív stílus szegénylegé-

nyének hírébe keveredik, ha nem hiszi, hogy neki is posztavantgardnak kell lennie, de én nem törődöm ezzel. Egyrészt a téma hozza a stílust, és nekem is vannak variációim. Másrészt a mese és a karakterrajz mindig is fontos volt és lesz is. De akadnak dilemmák. Szegény Karinthy Cini kérdezte a nyolcvanas évek vége felé: te tudod, hogy most miről fogunk írni? Mert a témákban korábban létezett egy fekete-fehér, vagyis egyszerűbb szembeállítás, amit jobban, karakteresebben lehetett ábrázolni. Mára összerosódott minden. Azt mondják, jó szatírárt lehetne írni. Nem tudom. Kissé színvonalatlanabban a szatírára való konfliktusok. Nincs bennük katarzis. Amikor a *Hongkongit* írtam, nagyon szembetűnő volt, hogy egy bizonyos élet-színvonalból felkerülve egy másik életszínvonalba, milyen kontrasztok jönnek létre magatartásban, erkölcsben. Most

olyan bulvár módon történik ez, nincs kedvem hozzá. Nem érdemes megírni például egy szélhámos bróker figuráját, mert szinte nem történik meg a morális bukás. Aztán ott van a szövegirodalom, belterjes, valamikor l'art pour l'art-nak nevezük. Engem nem érdekel. Divat, amely egy idő után rettenetesen unalmassá válik. Ugyanakkor az is biztos, hogy mindenben van valami tanulság, amit tovább lehet fejleszteni, így van ez a szövegirodalomban is. Csak nem kell leragadni mellette. A posztmodern lehet kuriózum, de nem tartós, mert nincs olyan tartalma, amivel fennmaradhatna. Hason-

ló a század eleji törekvésekhez, melyek vagy beépültek a realizmusba, vagy elvesztek.

– *Azt látom, mintha többféle út lenne. Sokan vannak, akik a realizmus mellett tartanak ki, mások pe-*

Apák és fiúk (Héjja Sándor; Vincze Gábor Péter; Pécsi Nemzeti Színház, 1987)

dig a szövegirodalom mellett kardoskodnak, végső soron mégis az elért esztétikai minőség a döntő.

– Az a fontos, hogy az írás érdekes legyen, szóljon valamiről, tartalma legyen. Fontos a jellemábrázolás, meg az is, hogy egy történetnek legyen folyamata. Ezek, azt hiszem, alapvető dolgok évezredek óta, hiszen az összes mese is ilyen. De hogy milyen formában íródik, az – mint mondtam –, a témától függ. A tehetség ereje a legnagyobb hatóerő. Mert az is szabály, hogy nincsen szabály. Ahogy a festészetben egy Pál László- tájkép, egy Munkácsy-portré lenyűgözi az embert, ugyanúgy egy

Miró-festmény is a maga színes jeleivel. Öt tehetségesen felfestett vonal is hathat úgy, mint egy Van Gogh-kép. Csak jól legyen „kitalálva”. Olyan, ez, mint amikor az ember megy az utcán, és látja az úton azt a sok színes autót. Az egyikre jó ránézni, a másik meg lehangolja. Valami történik. A festészetben is az az érdekes, hogy miféle atmoszférát sugall. Versben, novellában is. Akkor már mindegy, hogy mit fest a festő, vagy mit ír az író. Az ösztönesség a döntő. Mindegy, milyen módon. A művészetben nincs szabály, csak titok. Arra pedig rátalálni csak véletlenül lehet. A tehetség azonban véletlenül rátalálhat a lényegre.

– *Megjelent kötete Álomirodalom címmel, azóta is ír ebben a tárgyban.*

– A kötet megjelenése óta három ilyen portrét írtam, Mátyás Ivánról, Bertha Bulcsúról, és legutóbb Herná-

di Gyuláról.

– *Milyen ötlet teremtette ezeket a különös portrékat?*

– Sokat álmodtam, néha leírtam az álmaimat. Az elsők úgy születtek, hogy valóban álmodtam Németh Lászlóval, Illés Endrével, aztán rájöttem, lehet portrét rajzolni így, érintve a műveket is. Tulajdonképpen „álomirodalmat”, csak holtakról.

– *Könnyebb?*

– Illendőbb. Összeírtam, kikről tudok ilyet írni, és döbbenetem észre, milyen sokan meghaltak. Öregek, fiatalok... Mindenkiről nem tudok írni, csak akivel személyesebb kapcsolatom volt.

– *Mekkora jelentőséget tulajdonít az álmoknak?*

– Nagy jelentőséget nem tulajdonítok nekik, az álom általi jövőmondásban nem hiszek. Az álomban a szürrealizmus érdekel, ahogy kiad egy történetet. Azonkívül vannak a visszatérő álmok, amelyek rámutatnak valamilyen idegállapotra. Többször álmodtam, hogy eltévedek egy idegen városban, melyet félig-meddig ismerek, de mégsem találok az utakat, főleg a kivezető utat. Egyre bonyolultabb helyzetekbe kerülök, vagy olyan utcába, amelyen nem lehet menni se jobbra, se balra. Ebből a legjobb felébredni, mert más megoldás nincs. Bizonyára azt mutatja, hogy valami szorongat azokban a napokban, ez hozza létre az „álomfilmet”. Krúdy *Álmoskönyve* kedves, de a bekövetkezőkre vonatkozó álomfejtésben nem hiszek. Egyszer azt írtam, hogy az agyam úgy működik éjszaka, mint egy mindenfélével telezabált gyomor, amely aztán kihányja az álmokkal mindazt, ami megülte.

– *Az Ami nincs kötet központi témája a szerelem, az öregség és a halál. Mennyire érzi fontosnak, hogy erről szóljon?*

– Az ember átél korszakokat, amelyek foglalkoztatják, és ezek megfogalmazódnak. Aki szépiró, átteszi ezt történetekbe, valamiféle olyan megfogalmazásba, ami nem esszé, nem tanulmány az öregedés mibenlétéről, hanem a belső kivetülése regényben, novellában. Költő esetében versekben. Így bármennyire is afféle „gyónás”, mégis általános érvényű, vagyis mű. Ahogy telnek az évtizedek, óhatatlanul mindenkit foglalkoztatnak az elmúlás kérdései, és azok is, akik elmentek. Valamint azok a fájdalmak, amelyek bennünk élnek, büntudatok, mulasztások lelki terhei. Ami a szerelmet illeti, az is örökös foglalkoztatja

az embert, csak mindig más és más értelmet nyer. Szoktuk mondani, hogy noha öregszünk, őrizzük magunkban a fiatalságunkat is. Nagyon ambivalens érzés ez: belső fiatalság és a test öregsége. Érzelmileg még ráhangolódhatunk például a szerelemre is, noha elteltek az évek. Vajon bölcsőbb lesz-e akkor már az ember? Érdekel az öregség mibenléte. Gyűlik a tapasztalat, az élmény. Vannak ötvenéves öregek, és kilencvenéves fiatalok. Azonkívül engem mindig inspiráltak az emlékek. Aból meg egyre több van. És minden életszakaszában másként idézi fel az ember őket...

– *Ezt úgy gondolja, hogy a megtörtént dolgok az idő múlásával helyükre kerülnek?*

– Nem minden kerül a helyére, a bűnök vagy a vétkek, az elmulasztott dolgok nem kerülnek a helyükre. Ezt már régen megírtam. Tulajdonképpen ezek az érzések, gondolatok vagy filozófiai meghatározások fiatalon is foglalkoztattak. Az *Emberi üdvözet* – amelyet negyvenéves koromban írtam – tragikus sorsú narrátorának utolsó sorai így hangzanak: „sok év múlva, néha váratlan pillanatokban fölremlt benne az elmulasztott kötelesség gyötrő emléke”. Az elmulasztott kötelesség gyötrő emléke növekszik, s ezekre nincs belső bocsánat sem. De az, hogy valami csak ennyire sikerült... nem lettem Tolsztoj Leó, nem lettem világmegváltó, ezzel már leszámol az ember. Ez nem okoz akkora bánatot, mint az elmulasztott kötelességek gyötrő emléke. Elsősorban az emberek iránti felelősségre gondolok. Akikkel felelőtlenül, felületesen bántam... Ezek a gondolatok ugyanakkor párosulnak azzal a bölcs felismeréssel, hogy el kell fogadnunk az idők múlásával önmagunkat olyannak, amilyenek voltunk. A másik a halál kérdése, amely soka-

kat izgat. Én inkább a mások halálától félek. Ahogy sorra mennek el rokonok, barátok, mindig rettegek, ki lesz a következő. Egy gyermek halála fölötti fájdalom pedig sosem múlik el. Nem múlik el, éppen olyan erős gyötrelmem, mint a tragédia idején volt. A magamét nem félek. Nem szeretnék hosszadalmasan kiszolgáltatott lenni valami betegségben, de nekem ez sem okoz olyan halálfélelmet, mint azoknak, akik rettegen az elmúlástól. Nem azért, mintha hívó lennék, mert sajnos inkább szkeptikus vagyok. Tréfásan azt szoktam mondani: elég volt ez a rumli, egy újabb nem akarok belekeveredni. Tulajdonképpen a vallási nevelés által felfestett túlvilág-kép inkább taszít, mint vonz.

– *Mi taszítja benne?*

– Annyira földhözragadt vagyok ilyen értelemben. Én itt a földön szeretek lenni, még úrhajós sem lennék! Az a madáchi kiszakadás az ürbe számomra tényleg riasztó.

– *Ennek párhuzamaként ugyanolyan riasztónak találja a vallás által kínált túlvilágképet?*

– Sok ember vigaszt talál benne, s úgy gondolja, hogy nem számít a halál, mert következik a túlvilági lét. Örülök, ha valaki hisz, mert könnyebb elfogadnia az elmúlást. Én úgy gondolom, s meg is írtam ezt az utóbbi könyvemben, hogy olyan természeti lények vagyunk, mint a Föld más természeti teremtményei. Miért lennénk olyan nagyképűek, hogy azt gondoljuk, mi talán különb sorsra jutunk, mint ezek a „testvéreink”, ha lejár az időnk? Belenyugszom, hogy megsemmisülök. Az ember végeredményben hasonló ahhoz a fenyőhöz, amit kivágtak a Mecsekben és behozták a Parlamentbe karácsonyfának. Ez is a halál. Minden mást megérték, nem akarom sem megsérteni, sem kigúnyolni azokat, akik másképp

látják ezt a kérdést, de én így gondolom. Félek is mindig, hogy sokakat megbotránkoztatok a vélekedésemmel, például az említett könyvemben olvashatókkal.

– *Miért? Hiszen a számvetés, szembenézés, megmagyarázás hangján íródtak.*

– Talán az őszinteséget megérzi és megérti az olvasó, és felment.

– *A másik érdekes vetülete az Ami nincsnek a szerelem és az elmúlás kérdése. Ez a visszatérő téma az ön írásaiban.*

– Szerintem egy író életműve variációk sora.

– *Gyakorlatilag néhány téma érdeklí, és minden írás alkalmával más-más módon járja körbe?*

– Ennyire nem tudatos. Igazából irigylem azokat az írókat, akik történelmi regényt írnak, amelybe biztos, hogy sok mindent belevisznek magukból, de mégsem vetkőznek pőrére. Vagy ott vannak a kimondottan regényírók, történeteket keresnek, s azokat írják meg. Az én mozgásterem bizonyos fokig kissé szűkebb, mert ki

vagyok szolgáltatva saját élmény- és érzélemvilágomnak, csak abból tudok építkezni. Ezért tűnik úgy, hogy sokszor felbuknának ugyanazok a motívumok. De a festők is ezt csinálják...

– *A megírás által a kérdések megismerésére és megválaszolására nyílik lehetősége?*

– Ez egy kaleidoszkóp, mindig más kép jön ki ugyanabból az anyagból. De tulajdonképpen azokkal a színes üvegekkel építkezem, amelyek benne vannak a kaleidoszkópban.

Erős Kinga

SZAKONYI KÁROLY

A sziget

Harmadnapon, amikor már azt hitte, nem bírja tovább a hajóbordán, amire a süllyedés után egy áramlás rásodorta, a távolban meglátott egy szigetet. Hullámok vitték, sodorták a tengeren, amióta csak a vakszerencse és egy örvény a forgatag szélére lökte a mélybe bukó hajótörzs közeléből. Az óceán felszíne elcsendesedett, sehol nem volt már senki, a vízbe fült halászok tetemei odalenn voltak a mélyben, és a bárka roncsai is messzire kerültek, csak ő menekült meg a viharból, s hányódott étlen szomjan a habokban. De harmadnapon, amikor már-már kihunytt lelkéből a remény, meglátta a szigetet. Déli verőfényben pillantotta meg, zöld bokrai és békés ligetei a vakító napban kápráznak tetszetek, de amint egyre közelebb került a parthoz, láthatta, hogy a sziget valóság. Még maradt annyi ereje, hogy erőltlenül bár, de kezével evezve a smaragd fücsomók közül elősárgálló homokpad felé segítse a széles hajóbordát, amin idáig hozta az áramlat.

Ez hát, ami megment, gondolta, ez mégis csak az élet, nem kell elvesznem, kijutok a partra, sós víz marta testem meggyógyulhat a napon, édesvíz enyhítheti szomjamat, a fák gyümölcse éhemet...

Megmenekültem! Gondolta, és kiáltotta: megmenekültem! Megmenekültem és élhetek, hát mégis, mégis...!

Már érezni vélte talpa alatt a földet, a fű selymét, a homok puha melegét, érezni a fák árnyát, a bokrok kínálta ízes bogvókat. A hullámok segítették, a hajóborda széle a partnak ütődött, s ő kinyújtotta kezét, hogy belekapaszkodjon egy vízbe hajló ágba, egy indába, egy fücsomóba. De az áramlat, ahogy a sziget széléhez sodorta, vissza is vetette. Kétségbeesetten evezett kezével újra, és erőfeszítése

nyomán a deszka megint elérte a partot. Azonban amint kapaszkodni akart, ismét ellökődött, és így ment ez hosszadalmasan. Vitte és taszította a hullámzás, és ő egyszer sem tudott megkapaszkodni, hogy kijusson a szigetre.

Fogytán fogyott ereje, de a tenger egyre csak játszott vele.

Hát lehetetlen! – nyögte kimerülten. – Lehetetlen, hogy itt vagyok, életben hagyott a sors szeszélye, s most, amikor megmenekülhetnék, a sziget nem akar befogadni!...

Lázasan, cserepes ajakkal, zihálva próbálkozott újra és újra, sírva a dühtől és a fájdalomtól, de hasztalan, nem volt szerencséje.

Befogadnálak – hallotta a sziget hangját káprázatában.

– Befogadnálak, de lásd, a tenger nem akarja. A tenger foglya vagy, magához ránt a tenger. Nálam békében élhetnél, de mit tegyünk, a tenger hatalmas és erős, és akit kiszemelt magának, azt nem engedi. Hajóját összezúzza, őt magát a mélybe rántja...

Hosszan tartott a küzdelem. Olykor azt hitte, győzött, megmenekül, de a szigetre nem jutott föl soha. Csak vágyhatott rá, csak csodálhatta, csak álmodhatott róla.

Álmodott róla akkor is, amikor ötödnap, reménykedése utolsó, mert a halála napján még egyszer felcsillant a sziget fáin a nap aranyló fénye, és a tenger morajlásán is átható madárdal szállt feléje a zöld lombok közül. Azt álmodta, hogy végül is ott van, kipihenheti fáradságait, fejét lehajthatja a sziget selymes fűvére, s boldog lehet, mert teljesült a vágya. Álmodott, így hát nem tudhatta, hogy a tengervíz mosta hajóbordán fekszik, és a feltámadt áramlat egyre messzebb sodorja áhított szigetétől. Nem tudhatta, hogy a halál vár rá, néhány csomónyira a parttól, a reménytelenség okozta halál.

Elveszett ő is, mint ahogy elveszték a hajótörésben társai.

Csakhogy ő látta a szigetet. És majdnem feljutott rá!...

Hunyt szemmel látható valóság

Dobozi Eszter:
Másolhatatlan
Ister Kiadó, Bp., 2005.

A költő pályafutását, amely 1986-ban *Az Egy* című verseskötetével indult, eddig öt versgyűjtemény és két szociográfiai mű jelzi. A „*Csak a napnyugtát nízttük...*” című kötetben a szerző a második világháború után a gyereklányként Donyeckbe, kényszermunkára elhurcolt túlélők visszaemlékezéseit gyűjtötte egybe, a *Tíz körömmel* című körkép pedig Izsák társadalomrajza 1993-ból. A szűkebb pátria, a föld és népe iránti megkülönböztetett figyelem azonban nemcsak bennük nyilvánul meg, hanem a költői életműnek is horgonyai ezek a kötetek. A legelvontabb metafizikai kérdéseket – velük sokat viaskodik a költő – mindig élettel, lappangó drámai feszültséggel telíti a valóság, a közvetlen környezet, a nyugtalanító emlékezet versbeemelése.

Dobozi Eszter verseiben mottóként idézi Illyés Gyulát, Márai Sándort, Csanádi Imrét, Buda Ferencet, Weöres Sándort, Jékely Zoltánt, de a paratextusokon túl is fel-felbukkannak egy-egy kurzivált szóban a nagy elődök gondolatai. Nemegyszer szerkesztő elvévé válik az az eljárás, amellyel más szerzők motívumait felhasználva építi fel a sajátját.

Azonban minden irodalmi utalásnál erősebb a költői gesztus: egy ószövetségi próféta gesztusa. Jeremiásé, aki kényszerítő erőként éli meg az elhivatást: *Azt gondoltam, nem törődöm veled, nem szólok többé az Úr nevében. De perzselő tűzzé vált szívemben, csontjaimba van rekesztve. Erőlködöm, hogy magamban tartsam, de nincs rajta hatalmam (Jeremiás könyve 20,9).*

Dobozi Eszter ugyanerről számol be a kötet bevezető versében: *Mint tűnik át – erről szerettem volna írni – / a szó a láthatóban, s a látható a szóban, / (...) Mégsem tudok ma megszólalni itt az elme / féltett játékaikról. Hiába vágytam én / felejteni, temetni zajtalanul... Kit körbefognak épp: / vinnyogj, üvölts, jajongj! Nem válik szégyenedre.*

Ez a szerző használati utasítása, amelyben felmentést kér a kötet keserű hangütéséért. Mert Dobozi Eszter kezében a könnyed téma is súlyossá válik. Verseiben nincs kegyetlen ítélet, csak higgadt tényállás, szemrehányó kérdés, de nincs megbocsátás, feloldozás sem.

Költészete állóképek sora, a *vant festi*, nem a változást.

Az első ciklus a *Lappangani* címet viseli. A benne található nyolc vers a nemzeti múlttal, az örökségbe kapott haza sorsával foglalkozik, s az előbb idézett ószövetségi részlet az első, a *Ház a XX. században* című vers mot-

tójában is viszaköszön a 79. zsoltárból: „*Öröködbe, Uram, pogányok jöttek.*” Többes szám első személyű lírai alanya a közösségben való feloldódás vágyára utal.

A második ciklus, az *Örök liftező* az előző fejezet kérdéseit feszegeti, de a személyes életre ráközelítve. A huszonöt vers az otthoni tájat, a családi emlékeket idézi, az idill, a könnyedség azonban súlyossá válik: „... *itt merő / veszély az otthon, s félni kell házádban is*” – írja a szerző a *Félni kell* című vers utolsó másfél sorában. A kiteszítottság, fizikai és szellemi kilakoltatás, kitoloncoltatás emlékei a sorstársakkal való közösség vállalására ösztönöznek. „*Tőled neved orozták el. Jóságait / hajlékát, e földön, hánynak, s mióta is...!*” (*Legendatemető*)

Ezekben az emlékekben szinte nincsenek már indulatok, felkiáltások, csak visszafogott állítások: „*Sors ez (!), melyet szabad tagadni, de / kifosztva, szűkölve is élni, halni kell.*” (*Sors ez!*) A bonyolult versmondatokon átút a magas hőfokú érzelmek feszültsége, ahogy a ciklus talán legszebb verseiben, a *Pillepiszok* és *A hallgatás bére* címűekben.

Az *Antaeus panasza* című rész első verse, az *Apokrif ének* is egy zsoltárrészletet választ mottójául, a 105. zsoltárból. Az ember Istentől való elszakítottága, a távolság, idegenség érzése, ugyanakkor az Isten utáni vágy, a kiválasztottság tudata fogalmazódik meg ebben a fejezetben: „*Megvertél engemet, nem hetedíziglen, / Megvertél engemet örökkön örökre / Lelkiismerettel...*” (*Apokrif ének*)

A *Sikisi hercegnő tankái (1201)* című ciklus tíz verse a tömör formára támaszkodva a kötet nyugvópontját alkotja. Dobozi Eszter mestere ennek a műfajnak, amely a szemlélődésből kibontakozó érzelmi és filozófiai mélységek lehetőségeit kutatja. A ciklus íve a valóságosan láthatót köti össze a belül „*hunyt szemmel*” látható valósággal. „*Melyik valóbb? E táj? Vagy / a hunyt szemmel látható?*” – kérdezi az utolsó, *Való* című versben.

A kötet következő része, a *Szárnyatlan angyal* a költői lét lehetőségeit járja körül, a vers erejének maradékát keresi a mindennapok világában. „*Mit ér a láz, a mű? / Botor találmány*” – mondja a *Jékely álma* című versben. Újra és újra szembesül és szembesít a korral, amely érzéketlenül és értetlenül áll a költői magatartásformákkal szemben, s azt firtatja, van-e létjogosultsága a művészetnek ebben a közegben: „*Ha sírkamraként kong a vers, harangszó, / lomtárba szórva s fojtva mennyi 'jaj' s 'ó!', / mi végre tűz, dal – seho-va se hangzó – / s éteri halk hó?*” (*A vers hatalmáról*)

Az utolsó ciklus, a *Lapok a füveskönyvből* újra a személyes sorsra tér vissza, a próféta elhivatottságának

átka és áldása szólal meg ebben a tizenkét versben. „Nem tüzelnek, ha mellen / s föbe nem is lőnek, ezen a földön / mégis úgy élsz, mintha minden napodra / jutna egy felnégyelés...” (Fogyasztható) „Ne volna ennyi drága / tény és tárgy, s mi foghatatlan: körömből / olyan egyszerű lenne, Uram, kiválnom...” (Ne volna)

Tudatosan átgondolt és megszerkesztett könyv ez, egészében a felelősség súlyát hordozó költői magatartásról tanúskodik. Ízig-vérig intellektuális líra, amely mintha folyamatosan tesztelné az olvasót, képes-e követni, érteni a szerző bonyolult megfogalmazásait. Igényességével, ahogy az idézetekkel is, a költő megválogatja a saját olvasóközönségét.

Dobozi Eszter a költő-próféta egyáltalán nem divatos szerepét vállalja magára. Nemcsak a saját lelkiismerete vezérli, mások lelkiismeretévé is válik. Többször előkerül verseiben a múlt és a jelen szembenállása, ahol a múlt képviseli a szellem értékeit, a jelen pedig a múlt bűneinek, szennyének egyenes folytatása. Ezek a gesztusok a szigorú próféta gesztusai. Ősrégi és hálátlan szerep a közösség (legyen az egy nemzet vagy az emberiség) bűneinek számonkérése. Az elhivatás azonban nem enged, ahogy Jeremiásnak sem volt szabadulása. Ahogy a próféta, a költő is kevesekhez szólhat, de a sokaságért.

Kiss Judit Ágnes

Ladikkal kelni át

Ladik Katalin:
Füketrec
Orpheusz Kiadó, Bp.,
2004.

Jó lenne, ha úgy írhatnék Ladik Katalin *Füketrec* című kötetéről, mint egy valódi kritikus, egy ízig-vérig értő műbuncoló. Vagy csupán egy célirányosan, a lényegyet gesztenyeként kikaparó és szakmai ismeretekkel felvértezett *recenzor*, aki szikár tények vértetében *recenzorál*. Talán valóban jó lenne szakértő precizitással összehasonlításokat tenni, mondjuk azzal kapcsolatban, hogy ennek a válogatott és új „állatverseket” tartalmazó kötetnek milyen változáson mentek át egyes darabjai, amíg mai formájukig jutottak. Könnyed mozdulattal kiemelni a tájékozottság cilinderéből valami olyasmit, hogy no lám, az Új Symposion 1970-es, 60. számában megjelent „a barna tehén fia” most „A barna tehén” címet viseli, míg a Füketrecben szereplő „A barna tehén fia” nyomelemeiben sem emlékeztet a korábbira. Szinte hallani az elismerő morajt, hú a mindenit, ez ám az alaposág! Aztán újabb varázspálca körzésekkel a cylinder fölélt előkotorni ugyanennek a lapnak egy még korábbi, az 50. számát, megemlítve, hogy a „Nyári éj” 1969 óta változatlanul ugyanaz. Az örök nyári éj. Avagy varázsosabb lett-e a „Varázsének” mai formájában 69-es változatához képest? Egybevetni tartalomjegyzékeket, megállapítván, hogy például a sáskás költemények (mesék) korábbi sorrendje megváltozott, ebből következtetéseket levonni, összegezni, osztani, szorozni, eredményt hirdetni. Finoman szöszmötölő filosz lenni, talán jó lenne, de én nem vagyok kritikus, csak elfogult, mert imádságos könyvem, és menedéke volt hajdanán az Új Symposion, így aztán egyes számait felidézni semmi nehézséget nem okoz. Ladik Katalint pedig mindig szerettem. Nemcsak a költészetéért, hanem mindazon megnyilvánulásaiért, amelyekkel költészetté alakította át napjainak egyéb esetben szándéktalanul elenyésző pillanatait. Napjainak – immár hosszú – során teremtve meg *Salvador Dali cirnos lányából* a Ladik Katalin nevezetű különös és irigylésre méltóan szuverén műalkotást. Elfogultságom nem ugyanaz, mint harminc-valahány esztendővel ezelőtt, amikor tévedhetetlen biztonsággal söpörtem el utamból az első kötetet elemző kritikát, amely nem átalott a vajdasági költészet *vadvirágán* holmi vadhajtásokat is felfedezni. Mostani elfogultságom alapja – ma már a nap huszonnégy órájából csak néhányban vagyok mindenható – persze egészen más. Kedvelem azt a magatartást, amelyik nem ad esélyt a hütlenségre, következetes, kitartó egy valamikori hithez és elképzeléshez. Mindezt anélkül,

* Szeretne kurtárs magyar irodalmi műveket olvasni, de nem igazodik ki a hazai folyóiratok között?
* Nem találja meg az Önnek való könyveket a könyvesboltban?
* Hányolja a közérthető, ismeretterjesztő könyvkritikákat a napi- és hetilapokból?

AKKOR FIZESSEN ELŐ A MAGYAR IRODALOM EGYETLEN SZEMLÉZŐ FOLYÓIRATÁRA!

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat
A Balassi Bálint Intézet és a Fényes István Szépirodalmi Könyvtár folyóirata

Az irodalom olvasása nem az irodalmi művek kiváltsága – állítja a Szépirodalmi Figyelő szerkesztője. Itt az olvasóknak, a legújabb **Ladikkal!** Tájékozódjon könnyen a hazai és külföldi szépirodalom területein!

Szemle rovat: válogatás az elmúlt két hónap teljes hazai és határon túli magyar folyóiratcíműjének szépirodalmi anyagából

Figyelő rovat: ismertetőik széles érdeklődésre számot tartó, igényes irodalmi, történelmi, társadalmi-közéleti, kultúrpolitikai, művészeti eseményekről

Interjúk: beszélgetések a kultúra aktuális eseményeiről

Arts et marts: A Balassi Bálint Intézet szakmai publikációi, tanfolyamainak hirdetésmérfyvi

SZÉPIRODALMI FIGYELŐ

Évente hatszor, bő válogatással a megjelölt két hónap szépirodalmi munkáiból.

Megjelenik kéthavonta
Belfi ára: 400 Ft • Előfizetői díj: 2000 Ft/év

A megrendeléseket eljuttathatjuk:
Postán: Szépirodalmi Figyelő, 1462 Budapest, Pf.: 629
Fónon: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu

hogy anakronisztikussá, monomániássá, saját mókuskerékében pörgő tévedéssé válna. Az időből nem futunk ki, legfeljebb az idő fut ki belőlünk, elég, ha ennyit mondunk alkalmanként a csüggedésnek. Ez esetben pedig olyan elfogultak lehetünk, amilyenek csak akarunk, minden valószínűség szerint képessé váltunk arra, hogy megfelelő módon használjuk az idő rostáját. Nem az értéket hullajtjuk ki belőle, hanem a törmeléket. Szóval jó lenne egy szabályos kritikát írni (jó lenne Mallarmét fordítani) (jó lenne az egésznek hátat fordítani), de meg sem kíséreltem. Inkább kinyitom ezt a könyvet, a Fűketrecet, amelyet *parázna seprűvel* komponált grafikák (Györgydeák György) illusztrálnak, és leülök vele ide, a főnyre. Nyilván a költészet végtelen-véges tengere hullámszik előttem, de az is lehet, hogy csak a fiatalon, tragikus hirtelenséggel eltávozott évek torlódnak hullámként egymásra. Az átkelés kérdés lehet a válaszra. Véges? Végtelen? „*Kivágom a csukott szemmel látottakat: sziget.*” Ladikkal kelni át, igen, ezt a megoldást választom, a mentőövet pedig egyszerűen felhajtóm a felhők közé. Az ezüstbicikli mellett, a szirének és szirénák hangja elenyész a „Molunati elégia” hangjaiban, és idelátszanak a kis piros buldózerek, amint egyengetik a talajt a „Négy-szögletes” előtt. „*Gólyák állnak a dombon/rajtuk égő szoknya.*” Menjünk hát, felettünk „*az égbolt fekete rozsó*”, nézzük a vidéket „*hamun innen, parázson túl*”, nézzük a hullámokat, éveket, meséket. „*~ Ez nem minden, de elég. Elég minden / Belőled ég maradok, belőlem ég ami marad.*” Igen, ennyi, miközben „*A hamuba írt egy leányt nagy varrótűvel.*” „*~ Kár, hogy megfogtál. Kék lánggal, szépen égethettük volna egymást.*” Inkább menedéket illett volna mondanom, de nem. „*Nagy füst volt a konyhában, gyorsan kivette füléből a ruhát s mint a pillangó, már le is volt vetkőzve. Kiállott a kapuba, csipőjére tette a kezét.*” Valóban, mi történt velünk? „*A királykisasszony szájában van egy tükör. Aki azt el tudja lopni, lopja csak el.*” Ladikkal kelni át a tengeren, autópályán kelni át múltból a múltba. Így lenne? „*Addig ette a lány a rózsaszínű pudingot reggelente, míg gömbölyű sáska lett belőle. Akkor kifésülte a haját, pengetni kezdte és trágár dalokat énekelt hozzá.*” Majd nézd meg, amikor megnéz a borítóról. „*Láttam a hegyeket, melyek nem hegyek már, / de hegygé lesznek újra.*” „*Jön a visító hajnal: vér áll a házhoz!*” Lapozok, lapozok, evezőtollnak vélhetném, de csak lassított felvétel egy lassított felvételtől; „*Egy alig kivehető mozdulata/új világok létrejöttét idézi elő.*” „*s mesél nekem a felröppenő kilincsről.*” „*Ki ez a nő, aki meszel bennem?*” Hogyan is áll a hátapon? „*A fűketrec: önbelélegzés a mülátlóság tükrében.*” Semmi cilinder, bűvészet, a mentőöv pedig odafent rekedt. Csak ráolvasás és varázslat. Ladik.

Faludi Ádám

Szomorú trópusok

Barna T. Attila:

Valami jön

Ráció Kiadó, Bp., 2005.

„A retorika radikálisan felfüggeszti a logikát, és a referenciális eltévelyedés szédítő lehetőségeit nyitja meg. S habár ez talán már távolabb vezet a közhasználattól, én habozás nélkül magával az irodalommal azonosítanám a nyelv retorikai, figuratív potenciálját.” Napjaink irodalomelméleti főguruinak egyike, Paul de Man írja ezt *Az olvasás allegóriái* című művében. E felfogás szerint az irodalom azért magasabb rendű minden más nyelvhasználatnál, mert figurativitása okán (nota bene: Paul de Man a figurativitás, a metaforikusság és a retorizáltság terminusait szabadon keveri) képes arra, hogy a létezés, pontosabban a létről való beszéd olyan tereit nyissa meg, amelyek a logika, a referencialitás előtt rejtve maradnak. (Hogy ezt a gazdagságot többnek érezhessük, mint zsongó lelki szöcskerétet, ahhoz, gondolom, az kell, hogy titkon bízzunk benne: a referenciális eltévelyedés a lét szerkezetével vág egybe. De lehet, hogy megint csak az ósdi metafizika beszél belőlem.)

Barna T. Attila nemrég megjelent harmadik verseskötetéről szólva különös jelentősége van annak, hogy a nyelv metaforikusságát szóba hozzuk. Az a szellemter, amit a költő első kötetével, a *Senkinémaságával* megidézett, éppen metaforikus bujasága, tájverseinek üde, mégis drámai emelkedettsége, képi egymásbalapoltsága révén hitette el az olvasóval, hogy nagy kezdet tanúja. Jómagam, akkor, szem előtt tartva a régi közhelyet, miszerint első kötetből nem ítéltünk, ezt éreztem. A metaforikus világ, amibe beléptem Barna T. Attila első kötetét olvasgatva, olyan útra csalogatott, amelynek ígérete ez volt: a metaforáktól a referencián át vissza a metaforákig, magasabb szinten. Ez az ív lett volna az a költői út, amely visszaigazolta volna hitemet: a költői fejlődés útja.

Izgatottan vártam hát a szerző második kötetét. Ez (*Félárbocon*) teljes csalódást hozott. Ahelyett, hogy a tájverses metaforák világát a szigorúbb gondolkodás fürdőjében kimosdatta volna magáért-valóságából, és visszavezette volna szülőföldjére, az egyre elmélyültebb képek honába, minden maradt a régiben. Maradt a régi technika: a költő a konkrét képeket áttolja figuratív önmagukba, és otthagyja őket. Megint kiderül, hogy a tó sebzett madár, az akácfa vihogó öreg, amit részeg szél ölelget, és általában minden borzong: a folyó, a dombok, a füvek. Súlyosbítják a helyzetet a kötet második felében sorakozó politikai versek, amelyeket általában ugyanaz a Trakl-féle fény permetez, mint a tájköltészeti opuszokat, ám árnyalatlanúságukkal, bántó konkrétságukkal tovább torlaszolják az utat a mélység – hogy azt ne mondjam: a költői fejlődés – előtt. Tévedés ne essék: Barna T. Attila nagyon tehetséges költő, zseniális sorai, versei van-

nak. De a tehetségnek esztétikai-erkölcsi kötelessége, hogy egyre nagyobb feladatok elé állítsa magát, máskülönben az ajándékba kapott képesség sorvadni kezd.

Félelemmel vegyes várakozással vettem hát kézbe a harmadik verseskötvet. A könyv fedelén a szimbolista Jean Delville festménye, *A Sátán kincsei*. Ez tetszik. A borító fekete-piros-fehér. Az ősi színek. Ez is tetszik. Belelapozok. Az első versből (*Hullámok*) kiderül, hogy a part kifosztott halott, a hatyúk fásult menekültek, a fák kiáltások, a hullámok pedig eltalált katonák. A következőből (*Részeg alkonyat*) megtudjuk, hogy az alkonyat bor, ami végigömlik a tájon, a fák eszelős részegek, szerteszáll levelek pedig fényes sikolyok. És így tovább, forgolódnak a trópusok, mint a tőkés birodalmak, és csak szaggatják a világot. A legfájdalmasabb pedig az, hogy itt van minek szétszakadni. A belső tükörképeikbe áttolt képek ugyanis, mielőtt némán kialusznak, olyan érzékenységről adnak hírt, ami nem adatik meg minden költőnek. Ezt az érzékenységet kellene ápolni, kiművelni, gondozni. A pusztán metaforikus képkezelési attitűd veszélye abban áll, hogy amit a szem lát, azt gondolkodás nélkül adja oda a belső szemnek. Regisztrálja, hogy az mit lát, és a két képet egymás mellé fekteti. Ez a látható valóságot megremegetti ugyan, elindítva azt valami mélyebb láthatóság felé, csak hogy oda sosem érkezik meg, mert annak az alvilágnak a kapuját a gondolat fűriái őrzik. Az ő szívüket csak a gondolat lágyítja meg. Túl kell járni az eszükön. Ott, a gondolat termeiben már szabad ellágyulni, mert a látványnak ott már van iránya.

A kötet legjobb verseit (*Valami jön, Szemek, Arcomba lámpafény*) éppen azért érzem kimagaslónak, mert lelki energiájuk könnyedén átüti a metaforikus toporgás unalmas mezejét. Ám a tendencia elszomorít; pontosabban az, hogy nincs tendencia. A kötet végére már-már zsibbasztóan üresnek érzem azt a szemhatárt, amit a – végül mechanikussá váló – metaforikus technika megnyit. Barna T. Attila nemzedékének egyik legjobb költője. Három kötete megjelent. Itt az ideje, hogy hallgasson a delphoi jósdá imperatívuszára, és végre azzá váljon, ami.

Végh Attila

HIÉL

A februári szám tartalmából:

MI TÖRTÉNIK VELÜNK? A rendszerváltozás „regénye”

ABLONCZY LÁSZLÓ, ÁCS MARGIT, ALBERT GÁBOR, ALEXA KÁROLY, BOGÁR LÁSZLÓ, BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN, BORBÁNDI GYULA, CSATH MAGDOLNA, CSÓRI SÁNDOR, DOBOS LÁSZLÓ, DÖBRENTAI KORNÉL, FASANG ÁRPÁD, FEKETE GYULA, KINDLER JÓZSEF, KODOLÁNYI GYULA, NAGY GÁSPÁR, N. PÁL JÓZSEF, POZSGAY IMRE, TORNAI JÓZSEF, TÓKÉCZKI LÁSZLÓ, VERES ANDRÁS *írásai*

A Babits-levelezés kritikai kiadásáról

Babits Mihály levelezése 1890–1912. I–IV. (1998–2005.)

„Rossz szokás és szórakozottság, hogy megírt leveleimet sokszor hetekig elfelejtem feladni” – írta Lukács Györgynek Babits Mihály Fogarásról 1910 decemberében. A költő önmagát rest levélírónak tartotta, édesanyja, húga, barátai valamint távolabbi ismerősei is gyakran jegyezték meg neki, hogy milyen sokára válaszolt levelükre – ha egyáltalán válaszolt. Ennek ellenére halála után mintegy tízezer darab-ból álló levélanyag maradt az utókorra. Az iratok többségét Babitsnak címezték, magától a költőtől lényegesen kevesebb levél maradt fenn. Ennek oka az említett lanya választásadási kedv mellett az, hogy a címzettek kiterjedt köre miatt sok levél elkallódott. A levelezés anyaga azonban mennyiségében így is „Goethe és Schiller, Thomas Mann, Stefan Zweig, Kazinczy Ferenc és Arany János levelezéséhez hasonlítható.”¹ Ez az óriási irattömeg a huszadik századi magyar irodalom egyik megkerülhetetlen alakjának belső és külső tükörképe. Egyszerre tájékoztat egy az otthoni környezetéből irodalmi hajlamai és alkata miatt kiszakadó fiatalemberről s az elszakadás ellenére megmaradó kapcsolatról; a „boldog békeidők” koráról és a forradalmak, háborúk szaggatta országról; egy pályakezdő költő első önálló lépéseiről és a beérkezéssel együtt járó „országos hírről”; barátságokról és kényszerű eltávolodásokról; elképzelésekről, vágyakról és műhelytitkokról. Együttal megmutatja azt is, mennyi lehetőséget rejt magában az Európában oly nagy múltra visszatekintő levél műfaja, mely a hétköznapi üzeneteinek továbbításától kezdve az érzelmi megnyilvánulásokon keresztül az esztétikai elveket tárgyaló eszme-futtatásig annyi mindennek képes teret adni. 1998 óta jelennek meg a költő levelei az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén Sipos Lajos vezetése alatt álló munkacsoport gondozásában, az iratokat feldolgozó kritikai kiadás immár a negyedik kötetnél tart.²

A kiadás hátterében – szöveggözlési módszerként – ott áll a genetikus kritika elmélete, mely szakít az ultima manus elvével, célja nem egy hibáktól megtisztított („emendált”) alapszöveg, hanem egy mű alakulástörténe-

1 Sipos Lajos: A levél mint irodalomtörténet: Babits Mihály levelezése = S. L., Új klasszicizmus felé..., Bp., Argumentum K., 2002, 172.

2 Babits Mihály levelezése 1890–1906, s. a. r. Zsoldos Sándor, Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1998.; Babits Mihály levelezése 1907–1909, s. a. r. Szőke Mária, Bp., Akadémiai K., 2005.; Babits Mihály levelezése 1909–1911, s. a. r. Sáli Erika, Tóth Máté, Bp., Akadémiai K., 2005.; Babits Mihály levelezése 1911–1912, s. a. r. Sáli Erika, Bp., Magyar Könyvklub, 2003.

tének a bemutatása, amelybe beletartoznak a vázlatok, az első fogalmazványok, levelek, naplók és a különböző kiadások (melyek a szerző halála után is sorjáznak). A folyamat áll a középpontban, egy dinamikus változás, nem egy statikus kép. Egy mű történetéhez hozzátartozik saját elő- és utótörténete is. „A modern életművek esetében a genetikai kritika vizsgálódásának ott lehet igazán gyümölcsöző eredménye, ahol jelentős mennyiségű szerzői kézirat vagy több autorizált kiadás áll a kutatás rendelkezésére.”³ Ez Babits hagyatékának esetén fönnáll, s a helyzet szerencsésnek mondható ebből a szempontból, hiszen a huszadik század viharai nem mindig kímélték az írói kéziratok emlékeit, elég ha Kosztolányi hagyatékának sorsára gondolunk (vagy – ha korábbi klasszikusainkra vetünk egy pillantást, akkor – Aranyéra). Nyilvánvalóan nem a levelek tekintendők műnek (bár ezt az állítást is lehetne cáfolni egy-két Babits-levéllal – lásd pl. Babits levelét Kosztolányihoz, Szekszárd, 1906. aug. 18. – 227.), viszont nem egy alkalommal előszövegnek számítanak⁴ – mint például Babits *Itália* című versének esetében 1908-ban, vagy később, a húszas évek derekán a *Halálftai* elkészültek. A levelek szövege pedig sokszor érzékelteti a javítások, áthúzások, betűtúvesztések stb. által írójának pillanatnyi állapotát. Mindezekből fontos alkotáslélektani, keletkezés- és befogadástörténeti megfigyelések szűrhetők le (ha nem csak a mindennapi ügyvitel üzenetváltásaira figyelünk). „A levél, a gondolat önmozgása, alkotássá válása ebben a szöveg-univerzumban kapja meg igazi távlatát.”⁵ E dokumentumok közzététele az *Irodalmi szövegek kritikai kiadásának szabályzata*⁶ illetve a Babits-életmű kritikai kiadását szabályozó (kézirat) *Általános szerkesztési szabályzat* figyelembevételével zajlik.

A kritikai kiadás eddig megjelent négy kötetében 1198 Babits által vagy neki írt levél adatait találhatja meg az olvasó. Ez nem jelenti azt, hogy ugyanennyi szövegét olvashatjuk, hiszen több olyan irat is van, melynek egykori létre a többi, teljes dokumentum utalásából következtethetünk (persze még előfordulhat az is, hogy egyes levelek ismeretlen helyen lappanganak). Ha a hiányzó vagy töredékes írásokat nem számítjuk (van olyan, melynek csak a borítékja maradt fönn a címzéssel), akkor körülbelül 950–960 levelet tartalmaz a négy kötet, mely Babits életének 1890 és 1912 közötti, levelekben megragadható szakaszát öleli fel. Mivel a negyedik kötet korábban jelent meg, mint a harmadik, így a számozás egységességének megtartása végett a harmadik kötetbe egyes tételek számok mellett betűjeleket

is kaptak. Sajnos ugyanebben a kötetben – eltérően a többitől – nincs információ a dokumentumokat követő, az 1909 és 1911 közötti időszak levelezését bemutató tanulmányban arról, hogy hány elveszett vagy hiányzó levélre következtethetünk az utalásokból. Azonban így is körülbelül két és félszázra tehető azoknak a dokumentumoknak a száma, melyek ugyan tételszámot kaptak a kritikai kiadásban, de a hivatkozásokból bizonyítható létükön kívül semmit sem tudunk róluk. Csak találgatni lehet a teljes számról, hiszen a kötetekben feldolgozott levelek írásának idején rendszeresen küldtek az emberek egymásnak név- és születésnapra köszöntőket, amelyek „menetrendszerűen” érkezhettek – s ez alól a szokás alól Babits családja sem kivétel –, ám nem mindegyik maradt fönn.

A Babits által írt és neki címzett levelek időrendben követik egymást az egységes sorszámozás szerint a kötetekben. A hiteles közlés céljából betű- és formahűen adják közre a költő levelezését (előfordulhat, hogy csak másolatok állnak rendelkezésre, ezekben az esetekben ez a fajta pontosság sérülhet). Felmerülhet a kérdés, hogy mi számít levélnek, hiszen rengeteg, akár egy névjegyre gyorsan feljegyzett üzenet maradt a hagyatékban. A levél „tartalmi és formai jegyeit”⁷ tartalmazó iratok mind közlésre kerülnek, így a fogalmazvány, a névjegyre és cédulára írt üzenet, meghívó, kérvény és távirat, valamint a hivatalos irat is. Mielőtt Babits feleségül vette Tanner Ilonát (Török Sophie-t), voltak olyan barátságai, melyek a mester-tanítvány viszonyból mélyültek el, mint Komjáthy Aladárral vagy Szabó Lőrincsel való kapcsolata (utóbbi egy ideig Babits lakásában lakott). Azok a levelek, melyek igazolhatóan Babits gondolatait tartalmazzák, de idegen kéztől származnak (s ez mind Komjáthyval, mind Szabó Lőrincsel megeshetett, akárcsak a későbbi feleséggel, Török Sophie-val), szintén bekerültek a közölt dokumentumok közé. A bizonytalan keltezésű leveleket a megállapítható időhatárok végén közlik.

Minden kötet egységes felépítésű. A kötetekben közölt levelek számozása folyamatos (bár a hamarabb megjelent negyedik kötet miatt a harmadikban, mint említettük, betűjelek beiktatásával ezt módosítani kellett), a szövegek után minden esetben egy az adott időszakra vonatkozó kapcsolattörténeti összefoglaló következik, mely a feldolgozott levelek alapján beszámol Babits életének adott szakaszáról (lakásviszonyairól, életkörülményeiről, írói munkájáról), és amely nem pusztán filológiai értelemző adatokat tartalmaz, hanem mintegy korszakmonográfia is.

3 Kelevéz Ágnes: A keletkező szöveg esztétikája. Genetikai közelítés Babits költészetéhez, Bp., Argumentum K., 1998., 24.

4 Lásd: Sipos Lajos: A teleologikus és genetikai szöveggondozás Babits-szövegek alapján = S. L., Új klasszicizmus felé, Bp., Argumentum K., 2002., 233–242.

5 Sipos Lajos: A teleologikus..., i. m., 239.

6 A Magyar Tudományos Akadémia Textológiai Bizottságának közreműködésével összeállította Péter László, Bp., 1998.

7 Sipos Lajos: A levélíró Babits Mihály = Babits Mihály levelezése 1890–1906, i. m., 333.

Sajnos ez a második kötetre nem egészen igaz, mert a költő adott életszakaszának és levelezésének összevetése helyett (ahogy a többi kötetben található) egy vázlatos felsorolást kapunk Babits életének 1907 és 1909 közötti eseményeiről hónapos lebontásban. Ezek után a pályáját kezdő költő személyiségének és művészi érzékenységének taglalása következik, kétségkívül olvasmányosan, csak időnként korábbi és későbbi szövegekre támaszkodva.

Az élettörténet és a levelezés adott szakaszát összefoglaló tanulmány után következnek a *Jegyzetek*. Itt elsőként (fennmaradt levelek esetén) a kéziratra, majd az esetleges korábbi megjelenésre vonatkozó adatok találhatóak meg, a *Megjegyzések* a levél esetleges keltezési problémáiról számolnak be. A *Jegyzetek* utolsó adatsortja a *Magyarázatok*, melyek sorról-sorra kommentálják az adott dokumentum szövegét – az említett személyekre, helyekre, fogalmakra, nyelvjárási tényekre stb. utaló kijelentéseit. Minden kötet tartalmaz egy szakirodalmi rövidítésjegyzéket, mely a tanulmányban idézett szakirodalmi helyeket oldja föl, majd a levelek, nevek és művek mutatói következnek. A gyűjtemények végül az illusztrációkkal zárulnak.

Babits a hozzá küldött leveleket tudatosan megőrizte, később a lényegesebbnek tartott saját leveleit eredendően másolattal készítette (Kosztolányi Dezső hívta fel barátja figyelmét levelezésük későbbi irodalomtörténeti értékére és megőrzésének fontosságára). Babits *A Holnap* antológiájában való szereplésével rövid idő alatt „beérkezett” és „hivatalosan” is a költői céh tagja lett, s az egyre szerteágazóbbá vált kapcsolatrendszer miatt rengetegen fordultak hozzá kisebb-nagyobb kéréssel. Az iratanyag összegyűjtését és megóvását később a feleség, Török Sophie vállalta magára. A költő halála után egyes személyes tárgyai és könyveinek nagy része a Baumgarten-alapítvány könyvtárába kerültek, a levelezést (és műveinek kéziratait) azonban Török Sophie nem adta át a könyvtárnak, hanem később – a háború pusztításától tartva – a Magyar Tudományos Akadémia pincéjében talált nekik átmeneti őrzőhelyet. 1947-ben került vissza az özvegyhez a hagyaték kéziratosa, mely végleges elhelyezést 1952-ben nyert, amikor is az az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárába került. Rövidesen megindult e páratlan dokumentumgyűjtemény feldolgozása is, amelyhez csak Török Sophie, majd halála után a Basch Lóránt, Illyés Gyula és Keresztury Dezső alkotta kuratórium engedélyével lehetett hozzáférni. A levelezés legnagyobb része tehát a nemzeti könyvtárban található, de fontos levélanyag van a szekszárdi Wosinsky Mór Múzeum Babits Emlékházában, ahol a családi leveleket őrzik (ezekből egy komoly gyűjtemény van ifj. Babits Istvánnak, a költő unokaöccsének a tulajdonában). A költő- és a kortársak népes társaságának

levelezési hagyatékát pedig a Magyar Tudományos Akadémia és a Petőfi Irodalmi Múzeum Kézirattárai őrzik.

Az első lépések megtételétől a vitákkal kísért beérkezésig: röviden így foglalhatnánk össze Babits életének 1890 és 1912 közötti eseményeit. Az első levelet író kisfiú 1890-ben Budapesten élt, apja (akivel – emlékei szerint – mindig jobban megértette magát, mint anyjával) ekkoriban a fővárosi királyi ítélőtábla bírása volt, akit azért rendeltek föl Budapestre, hogy az ítélőtáblán folyó ügyeknek gyorsabban a végére járjanak. Id. Babits Mihályt 1891-ben Pécsre helyezik a királyi tábla decentralizációja miatt, a család követi őt, az elemi iskolát fia itt folytatja, s majd itt kezdi el középiskolai tanulmányait a ciszterci rend gimnáziumában. Visszaemlékezése szerint első osztályban „kedves tantárgya a latin volt, élvezettel skandálta »a patogó hexameteret«, fordította »a nehéz pensumokat«, olvasta a mitológiát és a római történelmet.”⁸ Második korában lapot szerkesztett, melyben játékos társa volt nagynénje, Kelemen Ilona (vagy ahogy a család után Babits is hívta: a Nenne). Változó szorgalmú volt ebben az időben, harmadik korában tanulás helyett inkább olvasott (Vas Gerebent, Jókait és Verne-t). Franciául tanult, nem németül (Nennével franciául is váltott néhány levelet), s később meg akarta mutatni, hogy nem is olyan gyenge képességű, mint ahogy jegyeiből kitűnt, így negyedik év végére elnyerte az „osztályaranyat.” A következő év súlyos csapással volt terhes, 1898 tavaszán elvesztette apját. A család visszaköltözött Szekszárdra, a gimnazista Babits Pécsen maradt, ahol keresztapjánál, Kelemen Mihálynál lakott, kosztra pedig a szomszédban lakó Budayékhoz járt. Hatodikosként ismét rengeteget olvas, Petőfit és Aranyt, s később Vörösmartyt. 1898. szeptember 3-án a Szekszárd és Vidékében jelenik meg első önálló munkája, Julius Sturm német költő versének fordítása (Robur álnéven). Hetedik korában már több verset ír, önképzőköri tag lesz, végzősként pedig alelnöke a körnek, bírálatok szerzője, és egy komoly versgyűjtemény írója (ezek az *Angyaloskönyv* első költeményei). Az 1901-ben letett érettségi után – bár a családi hagyományoknak megfelelően jogásznak indult, és találni olyan levelet ebből az időből, melynek címe Babits Mihály „joghallgató úrnak” szól – Budapesten az egyetem bölcsészettudományi karára iratkozik be, először magyar-francia szakra, ahol is később a franciát felváltja a számára kedvesebb latinnal. Nagybátyjánál, Kelemen Imrénél lakik egyetemi éve alatt az Aréna (ma: Dózsa György) út 11-ben.

Az egyetemen közelebbi ismeretséget csak egy-két, életéből később teljesen eltűnő évfolyamtársával köt. Első levelezőtársa ekkor György Oszkár volt, akivel nem mé-

⁸ Sipos Lajos: Babits Mihály, Bp., Elektra Kiadóház, 2003., 15.

lyült ismeretsége barátsággá, mint a Négyesy-seminárium másik két híresebb tagjával, Kosztolányi Dezsővel és Juhász Gyulával. Ekkoriban váltak levelei művészetelméleti-filozófiai kérdések és műhelyproblémák megvitatási terepévé. Közismert tény Babits, Kosztolányi és Juhász Gyula barátsága, hármuk levelezése már 1959-ben meg is jelent.⁹ A három különböző alkatú, de azonos célú (ti. költővé válni és megújítani a magyar irodalmat) fiatalember törekvéseinek megkapó lenyomata levelezésük. Babits művészi éréseben meghatározó fontosságú az azonos ambíciójú társakkal való írásbeli eszmecsere. Levelezésében három kiemelt szakasz van, melyekben személye alakulása szempontjából a „mélyre ás”, és őszintén kitérülök.¹⁰ Az első 1903-tól 1909-ig tart. Ennek az időszaknak központi kérdése a *Mi a művészet?* és a *Hogyan születik a mű?* A levélbeli diskurzusnak a két főalakja minden bizonnyal Babits és Kosztolányi. A Négyesy-seminárium titkára, *A Holnap* későbbi főszerzője, Juhász Gyula el-elmaradott tőlük (mennyiségben is kevesebb levél fordult meg közte és Babits között, mint Babits és Kosztolányi viszonylatában). A közös vagy azzá teendő olvasmányok megtárgyalása éppoly fontos volt számukra, mint megszületett és éppen születő műveik elküldése egymás számára, s egymás véleményének kikérése. Mintha a nyilvánosság elé való kilépés előtt próbára tették volna magukat. Bár mennyire is közel állt egymáshoz Kosztolányi és Babits, a művészetről eltérően vélekedtek. Mű és alkotója között Babits szorosabb kapcsolatot látott, mint Kosztolányi. Egymástól egészen el nem választhatónak tartotta őket, eltérően az 1905-ben a Budapesti Napló szerzőjévé váló Kosztolányitól, aki a műalkotás nyelvi megformáltságát tartotta elsődlegesnek, az alkotója nélkül is megálló művet tartotta fontosabbnak.

Babits „Az 1901 szeptemberében elkezdett egyetemi tanulmányokat végül az Arany János az 1877. év második felében című »szakvizsgálati dolgozat«-tal zárta le.”¹¹ Szóba jöhetett volna egy korábban megírt, nyelvészeti témájú kollokviumi dolgozatának továbbfejlesztése is, ám végül mégis Arany János mellett döntött (amúgy is közel érezte magához a Toldi szerzőjét). Négyesy László kitűnőt adott dolgozatára. Végzős bölcsészhallgatónak ezek után iskolát kellett keresnie, ahol gyakorlóévét le tudja tölteni. 1905. szeptember 30-tól a Zirc-Ciszterci Rend Bajai Katolikus Főgimnáziumába került „ideiglenes helyettes tanárnak.” Baján a Petőfi utca 52-ben, feltehetően rokonai kapcsolatok segítségével kapott szállást. „Veszekedem a gyerekekkel (t. i. a tanítványaimmal) és iszom a papokkal (a kollégáim-

mal): ez a mindennapi sorsom” – írja Kosztolányinak 1905. október 31-én.¹² A levelek között több-kevesebb rendszerességgel megjelennek kollégáinak születés- és névnapjaira vacsorameghívói. A család megelégedéssel vehette tudomásul, hogy Babitsból saját lábán megállni kész ember lett, mindenestre a költőnek nem esett rosszul az először bizonyára szokatlan helyen és helyzetben, ha hazulról tanácsokkal látták el (a költő gyakorlati életben való járatlansága nyomán egyébként „babicsolás”-nak hívták az ügyetlenkedést bajai tartózkodása alatt).

Ekkortól kéri Babitsot barátai arra, hogy – korábról leveleiben megismert művei alapján – lépjen a nyilvánosság elé (Kosztolányi ekkoriban – ugyan a Budapesti Napló munkatársaként – már rendszeresen publikált). Juhász Gyula hasonlóképp erre biztatja. Babits ettől egyelőre elzárkózik, de szorgalmasan írja tovább verseit (1906 márciusában egy szinte kötetnyi verset küld el Kosztolányinak), és fordít. Első tanítással töltött éve után pedagógiai vizsgát kell tennie, ami végül elfoglaltságai miatt (iskolai teendők, társasági kötelezettségei és mélyülő irodalmi elfoglaltsága) nem sikerült. A gyakorlóév leteltével azonban Babits arra számít, hogy Baján maradhat továbbra is, így eléggé lesújtja a hír, hogy a ciszterci gimnázium nem tart igényt tanári működésére. Kosztolányi révén (apjának közreműködésével) megpróbál Szabadkára kerülni egy megüresedett helyre, de egy helyi születésű tanárjelölttel szemben nem lehet esélye. 1906 nyarának végén ír csak kérvényt a Vallás és Közoktatásügyi Minisztériumba elhelyezés végett, októbertől pedig már a szegedi főreáliskola helyettes tanára. Latint tanít és magyart, a felsőbb osztályok ifjúsági könyvtárának gondját is rábízzák. Irodalmi munkássága egyre inkább kiteljesedik, amikor Juhász Gyula révén a Szeged és Vidéke című lap munkatársai közé kerül, több írása jelenik itt meg (versektől kezdve a színikritikákig). Az iskola vezetése meg van elégedve munkájával, 1907 tavaszán egy külföldi ösztöndíj lehetősége merül föl előtte, a tanári kar őt támogatja e jelöltségben, ám azt mégsem kapja meg, így Szegeden marad egészen 1908-ig.

Ez év nyarán nevezték ki Fogarasra rendes tanárnak, nyilvánvalóan nem előzmények nélkül (a minisztériumnak írt előterjesztésében a szegedi igazgató Babits érdemeinek elismerése mellett arról szól, hogy a reáliskolai latintanításban csak hosszú idő múlva lesz képes eredményt elérni). 1908. augusztus 27-én érkezett a költő Fogarasra. A tanév megkezdése előtt nyáron Olaszországban járt, az *Isteni színjáték* lefordításának gondolata lassan elhatározássá vált benne. A Mikszáth Kálmán köz-

9 Babits–Juhász–Kosztolányi levelezése, szerk. Belia György, Bp., Akadémiai K., 1959.

10 Babits életének és levelezésének e három szakaszáról lásd: Sipos Lajos: A levél mint irodalomtörténet..., i. m., 177–180.

11 Sipos Lajos: Babits Mihály, i. m., 29.

12 Babits Mihály Kosztolányi Dezsőnek – Baja, 1905. október 31. (181.) = Babits Mihály levelezése 1890–1906, i. m., 177.

benjárása nyomán alapított fogarasi állami főgimnáziumban történelmet, latint tanított, osztályfőnök volt és a fő-ső osztályosok ifjúsági könyvtárának őre. Felszólalásai-
val, előadásaival, írásaival zárkózottsága és száműzött-
ség-érzése ellenére jelen volt az iskola és a város kulturá-
lis életében, néhány kollégájával baráti viszonyt is sike-
rült kialakítania. 1908 szeptemberének nagy eseménye A
Holnap című antológia megjelenése. Juhász Gyula, aki
ekkor Nagyváradon tanított, még az év elején kezdte el a
gyűjtemény megszervezését. Babits elzárkózott a verset
kérő levelek vagy kérések elől, ám végül öt verse mégis
belekerült a kötetbe, melynek szeptember 27-én tartott
bemutatóján Babits nem jelent meg. A kritikák többnyire
pozitívan emlegették. Már maga is azon gondolkodott,
hogy verseivel a nyilvánosság elé lép, s Juhász Gyulán
keresztül igyekezett A Hét és a Nyugat címét megtudni.
Novemberben versek jelentek meg tőle az év januárjában
indult Nyugatban, a decemberi szám pedig már Babits
költeményeivel indult. Furcsa módon – míg a fővárosban
róla beszéltek – ő Fogarason a középiskolai tanárok min-
dennapjait élte, de a város magyar hivatalnokrétegének
életében (mely ugyanúgy átmeneti állapotnak tartotta ott-
létét) nem vett részt. „Otthon a könyvekbe temetkeztem,
s mint valóságos időmilliomos, megtanultam görögül” –
írta 1937-ben.¹³

Időközben egyre több lap kér tőle írást, 1909-ben pedig
megjelenik első verseskötete, a *Levelek Iris koszorújából*
címen az abban az évben megalapított Nyugat Könyvki-
adó kiadásában. Fenyő Miksa a kizárólagos munkatársi vi-
szony ajánlatával keresi meg a következő év nyarán a fo-
lyóirat részéről. A megjelent munkáin kívül járó honorári-
umon felül évi 400 koronás juttatást ajánlott a költőnek
(aki a Nyugathoz haláláig lojális maradt). Tanári előmenet-
elét illetően pedig többen, főleg a Nyugat részéről igye-
keztek mindent megmozgatni annak érdekében, hogy Ba-
bitsot áthelyezzék. Egy ideig fennállt a lehetősége (Pethő
Sándoron, a későbbi Magyar Nemzet alapítóján keresztül,
aki ismeretlenül kereste meg a költőt levélben), hogy Óbu-
dára kerüljön, de az ottani igazgató viselkedésén ez a terv
is elbukott. Babits ragaszkodott az állami alkalmazáshoz,
ezért két további eshetőség is kihasználatlan maradt,
ugyanis a Fővárosi Könyvtárban örömmel fogadta volna a
költőt Szabó Ervin, valamint felmerült egy fővárosi keze-
lésű gimnáziumban betölthető tanári állás is. Babits végül
1911 nyarának végén Újpestre került a Magyar Királyi Ál-
lami Gimnáziumba. Közben megjelent második verseskö-
tete, a *Herceg, hátha megjön a tél is!* Újpesten nem fogad-
ták egyöntetű lelkesedéssel. Vagy azzal vádolták meg a

(helyi és országos) lapok, hogy a Budapest közelébe való
áthelyezés érdekében belépett a Mária Kongregációba,
vagy azzal, hogy egy olyan folyóirat munkatársa, mint a
Nyugat, mely nemzetietlen, idegen szellemiségű és dest-
ruktív. Amíg nem talált lakást, ismét nagybátyjánál, Kele-
men Imrénél élt – mint egyetemista korában. Végül a kö-
zeli Rákospalotára költözött, ahonnan villamossal lehetett
a városba menni (ennek irodalmi emléke – a „véres csütör-
tök” mellett – a *Május huszonhárom Rákospalotán* című
verse). Babits édesanyja és húga több levelet váltott vele új
lakása berendezési tárgyainak ügyében, sok mindent ha-
zról kapott, könyveit Fogarásról pedig Kontesveller Ká-
roly gyógyszerész-barátja küldi utána. (Az új otthonról
Kosztolányi az Életnek 1912-ben készített fényképes ri-
portot.) Meghatározó ismeretségekre tesz Újpesten szert:
Itália-szeretete Hendel Ödön történelem-földrajz szakos
kollégájával köti össze, majd tanítványai közül a Komjá-
thy Aladárhoz fűződő mester-tanítványi viszony mélyül el
barátsággá. (Hendel Ödön újpestiként több fontos adattal
szolgált később az Újpeestet megrajzoló *Kártyavár* című
regényéhez.) Itt ismerkedik össze a tisztviselőtelepi gim-
náziumban tanító matematikussal, Dienes Pállal, akinek
felesége, Dienes Valéria távoli rokona is volt.

Nemcsak térbelileg került közel Budapesthez, hanem
egyre kiterjedtebb kapcsolatok fűzték az irodalmi-társad-
almi élet alakjaihoz. Móricz Zsigmond, Schöpflin Ala-
dár, Jászi Oszkár – csak, hogy a legismertebbeket emlí-
tjük. Mindeközben folyamatosan jelennek meg tanulmá-
nyai, kritikái, és tovább dolgozik Dante-fordításán. Bírá-
latai néha értetlenséggel vegyes sértődöttséget eredmé-
nyeztek, mint Paulovics István selmecebányai gimnáziumi
tanár esetében, akinek Reviczky Gyuláról írott köny-
véről fogalmazott meg Babits elmarasztaló kritikát. A
megbírált tanár sértettségében a költőnek küldött levelé-
ben a szárnyát bontogató modern magyar irodalomról (és
így Babitsról is) írta meg elítélő véleményét.

Nehezen találta meg a hangot igazgatójával, Klima La-
jossal, ez is hozzájárulhatott ahhoz, hogy el akart jönni
Újpestről. 1912 nyarán tett egy olaszországi körutazást, az
1912/1913-as tanévet még Újpesten kezdte (osztályfőnök
is lett), de a Nyugat körének és Dienes Pál közvetítő fel-
lépésének köszönhetően 1912 novemberétől már a tisztvi-
selőtelepi gimnázium tanára volt. A Fogarason elkezdett
Dante-fordítás első része, a *Pokol* az év tavaszán már ké-
szben volt, a kiadás első példányai pedig tisztviselőtelepi
munkába állásának idején jelentek meg.

Ennek a huszonkét évnek a történetét mutatja meg
közelről a kritikai kiadás eddig megjelent négy kötete,
keresztmetszetét adva egy régmúlt kornak és egy kivé-
teles életnek.

Csábi Domonkos

¹³ Babits Mihály: Keresztülkasul az életemen, Budapest, Kairosz Ki-
adó, 1997., 36.

VILÁGIRODALMI FIGYELŐ

A sokarcú Japán

Amikor a repülőgép elhagyja az eurázsiai szárazföldet és a japán szigetvilág felé közeledünk, a négy nagy sziget közül feltűnik a legnagyobb, *Honsú*, a fősziget. Csakhamar egy nagyváros fölött repülünk, melynek háztetői ezüstösen szikráznak a nap sugaraiban. Ez az ezüstváros Niigata, Japán egyik ipari metropolisza.

Lassan kanyart ír le a gépünk, s tiszta időben különös meglepetés ér bennünket: a felhők közt úszva, lebegve, mint szeszélyes tünemény, amely a következő pillanatban már el is tűnik, megjelenik előttünk a japánok szent hegye, a *Fudzsi*. Aki egyszer is átélte ezt a pillanatot, az soha nem feledheti.

Japán észak-déli kiterjedésű ország, így földrajzilag is sokarcúnak számít. Az északi *Hokkaidó* szigeten a hosszú tél idején hószobrokat építenek, így örökítik meg néhány hétre a világ nagy nevezetességeit, köztük a mi Mátyás templomunkat is. A déli *Okinava* szigetén viszont nem ismerik a havat, mindig meleg van, de sokszor a párás idő, a monszunos esős évszak teszi próbára az emberi szervezetet. A legkedveltebb és legismertebb két tájegység az ősi fővárost, *Narát*, és a későbbit, *Kiotót* is magában foglaló *Kanszai-régió* és a mai fővárossal, *Tokióval* (régii nevén Edo) büszkélkedő *Kantó-régió*. Nevezetes útnak számított sok évszázadon keresztül a nyugati fekvésű Kio-

tót és a keleten elhelyezkedő Edót összekötő útvonal, a *Tókaidó*, melyet végigjárva ötvennégy postakocsis állomáson lehetett megpihenni. Ezt az útvonalat nemcsak *Csikamacu* drámája örökítette meg, hanem az ukijoe zsánerképek fametszeteinek nagy mesterei, köztük az egyik legnagyobb, *Hirosige* is.

*Nyári hegytetőn
hívom hű fapapucsom¹,
s útnak indulok.*

Basó

*Virág hajamban –
díszes őrállomásként
messze virit!*

Szora

Japán ma a világ második leggazdagabb országa, a hi-tech birodalma, ahol az embertől nehezen megkülönböztethető robotok hosztelkednek a szupermarketekben, s ahol háziállatok helyett egyre inkább robotkutyákat dédelgetnek a nagyvárosok gazdijai. Ahol ha felépül egy óriási felhőkarcoló, máris hozzálátnak a következő építéséhez. Ugyanakkor megőrzik az értékes egyszintes épületeket. Itt száguldanak a világ leggyorsabb, legszebb és legpontosabb vonatai. Ha valamelyik csak egy percet késik, azonnal lemond a közlekedési miniszter. Emellett a szigetország gondosan őrzi hagyományait: a természet tisztelét és szeretetét, a több évszázados ünnepeket és szertartásokat. Metrón, utcákon és tereken gyakran találkozunk kimonót viselő, magastalpú fapapucsot, azaz getát hordó asszonyokkal és lányokkal, hiszen ma is ez ünnepi viseletük. Ugyanakkor a fiatalok a

legutolsó divat szerint öltözködnek, frizurájuk, ruházatuk, de még szórakozásaik is megegyeznek a világ más tájainak ifjúságáéval.

A sokarcúság a japán vallásokban is megmutatkozik. A nagyobb ünnepeken, de sokan a mindennapi munkába menet is elmondanak egy imát a környékbeli templomban. A szertartás igen rövid: először kezet mosnak, kiöblítik a szájukat szentelt vízzel, majd hármat tapsolnak, hogy elkergessék a rossz szellemeket. Ezt követi a rövid imádság.

*Világi vándor
nem látja a virágot
s a gesztenyét sem.*

Basó

A japánok az ősi *sintó* vallást és a VII. század elejétől beáramló *buddhizmust* többnyire egyszerre gyakorolják, de sok köztük a keresztény vallású is. Mindegyik vallásból a számukra legszebbet igyekeznek megragadni. A *sintó* (magyarul: az istenek útja) animista vallás, a világ minden darabjának lelket tulajdonít, legyen az a természetben, vagy a házban és a ház körül. Az Indiából, majd Kínából koreai közvetítéssel érkező *buddhizmus* elterjedt egész Japánban. A buddhizmus szerint minden lény, minden lélek a megvilágosodás, a megtisztulás felé törekszik. Újabb és újabb újjászületéseken keresztül igyekszik a lélek megtisztulni, s végül egy lótuszkehelyben újjáéledve megvilágosodik, eljut a nyugati paradicsomba, ahol Buddha lakik, és elnyeri az öröklétet. Japánban főként a *zen* buddhizmus terjedt el, melynek kínai neve *csan*, de a japán zennek is létrejöttek különböző is-

¹ A Sugen szekta alapítóját, En no giodzsát gyakran ábrázolják japán fapapucsban, getában. Különösen a vándorútra kelők könyörögtek hozzá egészségért, hogy lábuk jól bírja az út fáradsalmait.

kolái, attól függően, hogy a tanítasokból mit tartottak fontosabbnak.

A drága japán esküvői szertartások többnyire a sintó szerint zajlanak, szűk családi körben, de az esküvői lakoma már a nyilvánosságé, rendszerint egy híres szálloda éttermében ülik meg. A vendégek pénzzel ajándékozzák meg az ifjú párt, de az ünnepség végeztével minden meghívott is kap ajándékot. A menyasszony első öltözéke értékes kimonó, melynek tartozéka az esküvői kalap. A vőlegény is hagyományos kimonót vesz föl erre az alkalomra. A szertartás rövid és egyszerű: háromszor isznak rizspalinkát, azaz *szakét*. A menyasszony később egyszer vagy kétszer díszes európai ruhába öltözik. Este az ifjú pár nászútra indul, többnyire Ausztráliában, Európában vagy Amerikában töltik a mézesheteket.

A temetések általában a buddhista hamvasztási szertartást követik. A buddhista temetőben az évfordulók, ünnepek alkalmával a hozzátartozók kiviszik az elhunyt sírjára annak kedvenc ételét, italát. A sírokon gyakran látni sárgadinnyét, görögdinnyét, de még szakés üveget is.

A legnagyobb ünnepnek Japánban a több napon át megtartott újév számít.

*Újévi reggel
újra csak emlékeznek
ősz-alkonyokra.*

Basó

Már hónapokkal előtte kicserélik az ajtók és térelválasztók papíranyagát. Elkészítik a hagyományos újévi süteményt, a főtt rizsből készült, szójakrémmel töltött *mocsit*. Az emberek újévi ajándékkal köszöntik egymást. A karácsonyt egyre többen ünneplik meg, de az korántsem olyan nagyszabású, mint nálunk.

A második legnagyobb ünnep, a *bon*, a halottak napja, melyet a helyi

templom felavatásának évfordulóján tartanak júliusban vagy augusztusban. Ilyenkor előveszik az elhunytak ruháit, álarcokat készítenek, s így felöltözködve végigvonulnak a falvakon, városnegyedeken, mert hitük szerint évente egyszer a halottak egy napra visszatérnek a földi világba. Este a folyón számtalan papírcsónakon égő mécseseket úsztatnak meghalt hozzátartozóik emlékére.

*Ülök magamban
bő vízesés árnyékán
nyár eleji bőjtben.*

Basó

Talán a szigetországi lét, a gyakori természeti csapásoktól való félelem miatt a japánok kiszolgáltatottabbnak érzik magukat, ezért sok babonás hiedelem terjedt el közöttük. Ezt bizonyítja az is, hogy a japán népmesék és legendák különféle manókkal, különös szellemekkel, gonosz szörnyekkel és jóságos tündérekkel vannak tele.

Nemcsak a japán társadalom változott sokat az évszázadok folyamán, hanem a japán család is. Az Edo-korszakban (1603–1868) még a családfő, a férfi rendelkezett a legtöbb hatalommal, mindenben övé volt a döntés joga, azt tehetett a feleségével, amit akart. Az asszony szerepe csak az otthoni munkára, a gyermeknevelésre szorítkozott. Ha férje szomorú volt, maga küldte a gésákhoz vigádozni, s emiatt soha nem féltékenykedhetett. Ma, amikor a fiatal lányok is dolgoznak, egyre inkább megpróbálják kitolni a házasságkötés idejét. Közben igyekeznek maguknak ideális társat találni, vagyis magas terméltű, sok mindenhez értő, jómódú fiatalembert. A férfiak is sokat változtak az idők folyamán. Ma már nem töltik a hét minden napját kora reggeltől késő estig a vállalatnál. A szamurájhűségéből vállalat iránti hűség-

gé változott érzés egyre inkább elhalványul bennük. Munka után talán kevesebbszer járják végig kollégáikkal a környező sörözőket. Az utóbbi időben fontossá vált számukra a családi kötődés. Bár a japán férj soha nem segít a házimunkában, napjainkban azonban szombatonként, vasárnaponként – míg a feleség az ebédet készíti – elviszi a gyerekeket az állatkertbe, akváriumba, cirkuszba, a japán Disneylandbe. Odahaza a legnagyobb tekintélynek a férj anyja számít, szeszélyeivel sokszor megkeseríti menyé életét. A család pénzére, ahogy régebben is, az asszonyok vigyáznak. Az a férj, aki nem adja haza a fizetését, nem állhat meg a családjá előtt. Sok családapá kénytelen még egy félállást is vállalni, hogy gyermeke tanulmányait fedezni tudja. Japánban 2004-ben a születési arányszám 1,2 százalék volt, tehát a leggyakoribb az egy gyermeket nevelő család.

A mai Japán sokarcúságához hozzátartozik az irodalom tarkasága is. A japánok nagyon szeretnek olvasni. A metróon, vonaton utazók általában vagy olvasnak, vagy szomszédjuk vállán bóbiskolnak. Szeretik a különböző folyóiratokat, képregényeket (japánul: manga), de a regényeket is. A hagyományos és a modern az irodalomban is jól megfér egymás mellett. A költészet nagyon fontos a számukra.

*A legtisztábban
észak rizsültetői
dalolták a dalt.*

Basó

Az iskolában a gyerekek sokszor kapják feladatul a versírást. A japán nyelvben nincs olyan szó, hogy költő, helyette három különböző kifejezést használnak. Azok a költők, akik az európai vagy amerikai szabadvers művelői, vagyis japánul *siket* írnak, azokat *sidzsimek*, *siköltőknek* nevezik. Akik a legré-

gibb múltra visszatekintő rövid dalokat, *tankákat* írnak, azok a *tankaköltők*. Akik viszont a 17 morás gyöngyszemnyi költemények írásával, a *haikuval* foglalkoznak, azok neve *haikuköltő*. Persze sok olyan költő van, aki mind a három műfajt kedveli és műveli. A legismertebb költők Óoka Makoto és Ibaraki Noriko, írásukból már közöltünk e lap hasábjain. Mostani számunkban a fiatal haikuköltőket igyekeztünk bemutatni.

A japán dráma is őrzi a múlt hagyományait, az ősi *nó-drámát*, melyet főként Misima Jukio igyekezett megújítani, és a színpompás, dekoratív *kabukit*, amelynek legnagyobb mestere máig *Csikamacu Monzaemon*. Persze a modern drámai törekvéseknek is nagy sikerük van a szigetországban, elég, ha csak az 1993-ban elhunyt *Abe Kóbo* darabjaira gondolunk.

A modern japán irodalom elbeszélői közül ketten is kiérdemelték a Nobel-

díjat. 1968-ban *Kavabata Jaszunari*, akinek műveiben a hagyományos japán szépség született újjá. 1994-ben pedig a Magyarországon is megfordult *Óe Kenzaburó*t jutalmazták a díjjal, aki műveiben a japán néphagyományt ábrázolja megkapó erővel. A japán irodalomban egyre nagyobb szerepet kapnak az írónők, akik az asszonyok mai helyzetét, a japán család belső problémáit igyekeznek feltárni mély őszinteséggel, ámyalt lélekrajzzal.

Vihar Judit

IIDA RJÓTA

*Élettől duzzad
most a március szülte
felhő benseje.*

*Égi hideg van,
virágok bolondoznak
az éjszakában.*

*Augusztus jött
a ló nyakán gyöngycseppek,
elszundít a Nap.*

TAKAJANAGI DZSÚDZSIN

*Nyugalom nyugta
égő fülcimpa-színű
méregvirágok.*

*Égő hajóból
hipp-hopp vízbe kidobják,
kapitány úszik.*

TAKAHASI MUCUO

*Feszülten várom
elteljen hó mélyén,
el az egész nap.*

*Buta golyókat,
messzire elgurítlak
– mint hinababát.²*

JASZUI KÓDZSI

*Tűz-délutánban
meghajlik fűkunyhónkban
pampaszfű szála!*

*Te s én, mi ketten
láthatatlan – a fűrész
húzzuk hiába.*

² hinababák – március 5-én, a lányok ünnepén minden lányos háznál előveszik és kiállítják a császári udvart megszemélyesítő hinababákat.

AKUTAGAVA RJÚNOSZUKE

Mori tanár úr

Az év a végéhez közeledett már, amikor egyszer alkonytájt, kritikus barátommal Kandabajasi irányába tartotunk a megcsupaszkodott fűzfákkal szegélyezett fasoron át, amelyet mindenki csak a kishivatalnokok útjaként emleget. S valóban, a félhomályban jobbra is, balra is olyan csüggeteg kishivatalnokok szaporázták lépteiket, akiket egykor így biztatott méltatlankodva Simazaki Tószon³: „Csak felemelt fejjel járjatok!” Bizonyára azért voltak ilyen meghunyászkodók, mert tudták, hogy bármit is tesznek, örökre vigasztalanok maradnak. Gyors léptekkel szorosan egymás mellett haladtunk, vállunk egymáshoz sűrűlött, egyetlen szót sem szoltunk, míg el nem hagytuk Ótemacsi állomást. Ekkor barátom elkapta tekintetét a hidegben meggörcbedt emberekről, akik a vörös oszlop tövében a villamosra várakoztak, és hirtelen megborzongott:

– Mori tanár úr esete jutott az eszembe – mormogta maga elé.

– Mori tanár úr? Hát az meg kicsoda?

– A középiskolában volt tanárom. Még nem meséltem neked róla?

Tagadó válasz helyett csak a kalapomat húztam be jobban a fejembe. Következzék tehát barátom Mori tanár úrról szóló története. Úgy, ahogyan útközben elmondta nekem.

*

Vagy tíz év is eltelt azóta, hogy egy megyei középiskola harmadik osztályába jártam. Az osztályunkban egy fiatal pedagógus, Adacsi tanár úr tanította az angolt, aki a téli szünet végén influenzás lett, majd hirtelen meghalt tüdőgyulladásban. A dolog teljesen váratlanul történt, így nem volt idő arra, hogy megfelelő utódot keressenek a helyére. Adacsi tanár úr óráit az idős Mori tanár úr kapta meg, aki addig egy magániskolában tanított angolt.

Mori tanár urat azon a napon láttam először, amikor tanítani kezdett bennünket. Mi, harmadikosok alig tudtuk türtőztetni magunkat, annyira vártuk már az új tanárt: amint meghallottuk léptei koppanását a folyosón, síri csönd támadt az osztályban. A léptek éppen a mi hideg osztálytermünk előtt haltak el, aztán kinyílt az ajtó – még most is úgy látom magam előtt az egészet, mintha ma történt volna –, s Mori tanár úr ott állt az ajtóban, leginkább egy pókemberre emlékeztetett, aki egy vásári

mutatványból pottyant ode. A látványon talán csak egy valami szépitett: a feje, amelynek formája már majdnem gyönyörű volt, és fénylett, mert teljesen kopasz volt. Bár a tarkóján még ékeskedett néhány őszülő tincs, mégis teljesen olyan volt, mint egy strucctojás a természetrajz könyvekben. A tanár nem mindennapi külsejét különös zsakettje egészítette ki. Nem is gondolta volna az ember, hogy valamikor fekete színe volt, mert teljesen kikékült. Ráadásul a piszkos galléron csokornyakkendő gyanánt piperkóc masni díszelgett. Mintha tegnap történt volna, úgy emlékszem minden részletre.

Amint Mori tanár úr belépett az osztályunkba, a terem különböző sarkaiban visszafojtott nevetés hangzott fel, ami természetesen nem volt meglepő. Mori tanár úr azonban az osztálynaplóval és a szöveggyűjteménnyel a hóna alatt a legnagyobb nyugalommal lépett a dobogóra, mintha a diákok ott sem lennének. Köszönésünkre ijesztően vérvörös arcán elbűvölő mosoly folyt szét, majd sipító hangon így fordult hozzánk:

– Uraim!

Az elmúlt három tanév alatt egyetlen tanár sem szólított „úrnak” bennünket a középiskolában. Így aztán kerekre tágult a szemünk a csodálkozástól, s visszafojtott lélegzettel vártuk, hogy az „uraim” megszólítás után mi fog következni. Már előzőleg is, de főként e köszönés után arra számítottunk, hogy nagy beszédet fog tartani az órákkal, a tanulással kapcsolatban.

Mori tanár úr azonban ahogy kimondta az „uraim” megszólítást, csak egy pillantást vetett az osztály felé és egy jó darabig nem szolt egy árva szót sem. Puffadt arcára nyugodt mosoly ült ki, de szája szögletében az izmok idegesen meg-megrándultak. Szeme, melyből tisztán, szünni nem akaróan áradt a fény, miért, miért nem úgy ragyogott, mint egy szarvasmarháé. A szája azonban még mindig csukva volt, úgy éreztük, mintha hozzánk könyörögne, ráadásul sajnos úgy tűnt, hogy maga sem tudja, mit akar.

– Uraim! – ismételte kisvártatva Mori tanár úr ugyanazzal a hangsúllyal. De ez alkalommal mintha az „uraim” szó visszhangját akarta volna elkapni. – A mai naptól fogva, uraim, én fogom magukat a szöveggyűjteményből angolra tanítani – biggyesztette hozzá szinte hadarva.

Egyre fokozódó kíváncsisággal vegyes izgalom ragadt magával bennünket, megpróbáltunk, amennyire csak lehet, csendben maradni, és mindannyian a tanár arcába meredtünk. Mori tanár úr azonban ugyanazzal a könyörgő tekintettel nézett ránk, körbekémlelte az osztálytermet, aztán, mintha ez szokása lenne, vagy netán egy húr pattant volna benne el, hirtelen a székére huppant. Az osztálynaplót letette a nyitott szöveggyűjtemény mellé, felütötte, majd belemélyedt. Kiábrándító, sőt komikus volt, hogy ilyen hirtelen ért véget az üdvözlés.

³ Simazaki Tószon (1872–1943) – költő, prózaíró.

Szerencsére azonban a tanár megérezte a kitörni készülő nevetést, szarvasmarha tekintetét a naplóról felénk fordította és tüstént felszólított valakit, akinek a családnevét megtoldotta a tiszteletet kifejező „szan” szócskával. Persze ez jel volt arra, hogy a tanuló azon nyomban felálljon helyéről és olvassa, fordítsa a szöveget. A diák fel is pattant, és a tokiói középiskolásokra jellemző folyékonyan olvasni és fordítani kezdett valami angol könyvből származó részletet, ha jól emlékszem, talán a Robinson Crusoe-ból. Ezalatt Mori tanár úr időről időre megérintette lila csokornyakkendőjét, miközben udvariasan javítgatta a tanuló hibáit, de nemcsak azokat, amelyeket a fordításban elkövetett, hanem a legjelentéktelenebb kiejtési pontatlanságokat is. Mori tanár úr kiejtése kissé modoros, de alapjában véve hibátlan és pontos volt, s úgy látszott, hogy a lelke mélyén erre a képességére különösen büszke.

Amikor azonban a tanuló leült a helyére, és Mori tanár úr maga fogott bele az olvasásba és a fordításba, itt is, ott is újból kibuggyant belőlünk a nevetés. Vagyis a tanár csak különleges kiejtésére figyelt, mert miközben fordított, egy átlag japán számára megfoghatatlan módon, bizonyos japán szavak hirtelenjében nem jutottak az eszébe. Az egyik sort például így fordította: „Akkor Robinson Crusoe elhatározta, hogy állatokat fog tenyészteni. Mit is akart tenyészteni? Ezeket a különös állatkákat... az állatkertben is sok ilyen van... hogy is hívják őket, no... szeretnek mindenkit utánozni... uraim, maguk is ismerik őket! Vörös képük van, no... majmok? No igen, hát persze, majmok! Hát ezeket a majmokat kezdte tenyészteni”.

Nyilvánvaló, hogy ha már a majom ekkora problémát okozott neki, milyen sok időt s gondot jelentett, ha egy nehezebb szó fordítását kellett megtalálnia. Ilyenkor Mori tanár úr rettenetesen zavarba jött: kezét minduntalan nyakához emelte, s annyira húzkodta lila csokornyakkendőjét, hogy az majdnem leszakadt, izgatott tekintetét ránk emelte, s tanácstalan pillantásokat vetett felénk. Majd két kezével kopasz fejéhez kapott, aztán megint az asztala fölé hajolt, és ijedtében egy szót sem tudott kinyögni. Ilyenkor amúgy is kicsinyke teste elcsúszott parányira zsugorodott, olyan volt, mint egy léggömb, amelyből már elszállt a levegő, lába lelógott a székről, s úgy látszott, mintha előre-hátra úszkálna a levegőben. A diákok kuncogni kezdtek rajta. Mialatt a tanár egymás után fordította a mondatokat, egyre vakmerőbb lett a kacarászás, végül az első padban kitört a harsány nevetés. Hogy ez a mi nevetésünk vajon mennyire volt keserű a jóságos Mori tanár úr számára? Legszívesebben még most is befognám a fülem, hogy ne halljam ezt a kegyetlen lármát.

És Mori tanár úr mindennek ellenére bátran folytatta az olvasást és a fordítást, amíg fel nem hangzott a szünetet jelző kürtszó. Végigolvasta az utolsó részletet, azután olyan rezzenéstelen arckifejezéssel köszönt el tőlünk, mintha teljesen megfélemedezett volna az iménti lélekölő, kegyetlen csatáról, és nyugodtan elhagyta a termet. Emlékszem, hogy tomboló viharként tört ki belőlünk a kacagás, s a féktelen zsvivajban a padok tetejét döngöttük, néhány tanuló a katedrára pattant, hogy Mori tanár úr mozdulatait, hangját utánozza, miközben én, az osztálybizalmi a diákok gyűrűjében jelt adtam, s magam is a tanár fordításában elkövetett hibákat harsogtam magabiztosan. Fordítási hibák? Amikor fennhézva utánoztam, tulajdonképpen még egyáltalán nem tudtam, hogy valóban fordítási hibák voltak-e ezek, avagy sem.

*

Ebédszünetben történt, három-négy nappal később. Öten vagy hatan a sportpályán, a homokdombnál gyűltünk össze, sütkéreztünk a kellemes téli napon, s közben az előttünk álló, közelgő év végi vizsgákról fecserésztünk. Ekkor a hatvannyolc kilós izomember, Tanba tanár úr, aki eddig a vaspóznáknál az iskolásokkal a rúdmászt gyakoroltatta s harsányan vezényelt nekik: „Egy, kettő!”, baseball sapkájával a fején, mellényben egyenest a homokba ugrott, s ott termett közöttünk:

– Na, mit szölk Mori tanár úrhoz, az új tanárothoz? – kíváncsiskodott.

Tanba tanár úr is tanított bennünket angolra, de közismert sportrajongó volt, ráadásul remekül szavalt verseket, s nagy népszerűségnek örvendett a dzsúdó- és kendóbajnokok és mestereik körében, akik persze ki nem állhatták az angol nyelvet. A tanár szavaira az egyik híres bajnok tőle szokatlan félénkséggel így válaszolt, miközben baseball kesztyűjét babrálta:

– Hát izé... szóval hogyishívják... az az ábra, hogy nem valami jól megy neki...

Tanba tanár úr önelégülten elmosolyodott, miközben zsebkendőjével leporolta a homokot a nadrágjáról:

– Nehogy már rosszabbul tudjon, mint te?!

– Nem, nálam azér' jobban tud.

– Akkor meg minek kritizárod!

Bajnokunk baseball kesztyűs kezével a hajába túrt, mint akinek szégyenében inába szállt a bátorsága. Erre azonban az a fiú, aki a legjobb angolos volt az osztályban, megigazította erős szemüvegét, s korához képest meglepő érettséggel a következő megjegyzést tette:

– De tanár úr, az osztályból a legtöbben főiskolára szeretnénk menni, felvételizni fogunk, és úgy gondolom, hogy olyan tanártól szeretnénk tanulni, aki többet tanít meg nekünk, mint ami a kötelező anyagban benne van.

Tanba tanár úr továbbra is fölényes mosollyal az arcán így válaszolt:

– Ugyan már, mit akartok, mindegy, hogy ki tanítja, csak egy félévről van szó!

– Akkor Mori tanár úr csak egy félévig tanít minket?

Ez a kérdés szemmel láthatólag Tanba tanár urat is elevenen érintette. Megfelelő életpaszttal rendelkezett ahhoz, hogy ilyen helyzetben ne válaszoljon, levette baseball sapkáját, s ürge mozdulatokkal kiveregette a port kurtára nyírt hajából, aztán egyenként végigmért bennünket, majd egy mesterfogással témát váltott:

– Tudjátok fiúk, Mori tanár úr nagyon öreg már, ezért egy kicsit más, mint amilyenek mi vagyunk... Ma reggel is felszállok a villamosra, Mori tanár úr meg éppen ott ül a kocsi közepén, és amikor odaérünk abba a megállóba, ahol le kell szállnia, elkezd kiabálni: „Kalauz úr, kalauz úr!” Ne tudjátok meg, milyen mókás volt! Majd eldobtam magam a nevetéstől! Semmi kétség, igazi csodabogár!

Ami Mori tanár urat illeti, nem volt nekünk szükségünk arra, hogy Tanba tanár úrra várjunk, nélküle is jó párszor csodálkozásba ejtett bennünket.

– Képzeljétek, ha esik az eső, Mori tanár úr európai öltönyben jár, és hozzá magastalpú japán fapapucsot hord – bökte ki az egyik fiú.

– Mori tanár úr mindig fehér zsebkendőt tűr az övébe, amibe, mit gondoltok, mit csomagol? Hát nem a tízóraiját?!

– A múltkor láttam Mori tanár urat, amikor a villamoson fogódzkodott, képzeljétek, csupa lyuk volt a kesztyűje!

Körülfogtuk Tanba tanár urat, s egymást túlkiabálva nagyobb-nál nagyobb ostobaságokat hordtunk össze. Látszott, hogy Tanba tanár úrnak tetszik a dolog, és amikor a kiabálás tetőfokára hágott, ujjá hegyén megpörgette a baseball sapkáját, és vidáman így kiáltott:

– Na igen! A kalapja aztán divatjamúlt műemlék...

Ebben a pillanatban – ugyan ki merészelt volna ilyenre még csak gondolni is –, alig tízlépésnyire tőlünk az iskola bejáratánál, a sportpályával szemben ócska keménykalapban feltűnt a megingathatatlan Mori tanár úr parányi alakja, kezével természetesen most is lila csokornyakkendőjén matatott. Vagy hat-hét kisgyerek, – bizonyára elsősök lehettek – a bejárat előtt éppen bakot ugrottak, de amint észrevették a tanárt, egymást túlharsogva udvarias hajlongásokkal köszöntötték. Mori tanár úr pedig csak állt a kapu kölépcsőire zúduló arany napsugárban, meg-meglengette ócska keménykalapját, s mosolyogva viszonzta a köszönést. Ettől a látványtól valamiféle szégyenérzet fogott el bennünket, lecsendesültünk, elült a hangos kacarászás. Csak Tanba tanár úr volt némi-

képp zavarban. Miután szájából elhangzott, hogy „A kalapja aztán divatjamúlt műemlék”, könnyedén kidugta a nyelvét, baseball sapkáját fűgén a fejébe húzta, majd hirtelen megperdült a levegőben. „Egy!” , vezényelt katonásan, s a pőzna irányába lökte el mellénybe burkolt, maszszív testét, felhúzódzkodott az oszlopra fejjel lefelé, mint egy rák, majd lábát kinyújtotta, magasan, aztán még egy vezényszó: „Kettő!”, s jól kivehető alakja szinte átdöfte a kéklő téli égboltot, egy pillanat, s villámgyorsan elérte az oszlop tetejét. Magától értetődik, hogy mindannyian élénk tetszéssel fogadtuk Tanba tanár úr vidám mutatványát, mellyel zavarát leplezni akarta. Egy percre teljesen elnémultunk: csak néztünk felfelé, Tanba tanár urat figyeltük, aztán üdvrivalgásban törtünk ki, és mint futbalistát a szurkolók, megtapsoltuk a tornatanárt.

Persze én is együtt tapsoltam a többiekkel. Ugyanakkor taps közben, félig ösztönösen gyűlöletet éreztem a pőzna tetején függeszkező Tanba tanár úr iránt. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy Mori tanár úrral éreztem volna együtt. Bizonyítékkal szolgáljon az a taps, amely átételes rosszindulatot fejezett ki Mori tanár úr iránt, s amellyel tulajdonképpen Tanba tanár urat tüntettem ki. Mai fejjel a következőképpen elemezném akkori lelkiállapotomat: erkölesi szempontból lenéztem Tanba tanár urat, de talán ugyanakkor műveltségi szempontból Mori tanár urat is. Vagy talán Mori tanár urat jobban lenéztem, mert Tanba tanár úr viselkedésével mintegy feljogosított erre, amikor kijelentette, hogy „A kalapja aztán divatjamúlt műemlék”, s ettől Mori tanár úrral kapcsolatban ez a lenézés még némi pimaszsággal is kiegészült. Ezért aztán tovább tapsoltam, s félvállról figyeltem az iskola bejárata előtt ünnepélyesen sugárzó Mori tanár urat. Mint egy őszi légy, amely sütkérezik a napon, úgy állt ott magányosan a kölépcsőkön a mi megingathatatlan Mori tanár urunk, és érdeklődve figyelte az elsősök ártatlan játékát. A keménykalap és a lila csokornyakkendő... Vajon miért nem tudom elfelejteni még ma sem, vajon miért látom még ma is magam előtt, amit akkor ki kellett nevetnem, s amit egyetlen pillantással magamba szívtam?

*

Az a lenézés, amelyet már az első tanítási napon Mori tanár úr ruhája, tudása váltott ki belőlünk, egyre erősödött az egész osztályban, különösen attól kezdve, hogy Tanba tanár úr felbátorított bennünket. Az egyik reggel történt, talán egy héttel később. Előző este leesett a hó, az osztályunk ablakaival szemben álló épület tetején, amely esős időben a sportpályát helyettesítette, már nem lehetett látni a cserepeket, ugyanakkor osztálytermünkben volt egy kályha, amelyben piros lángot vetett a tűz, s ettől az ablaküvegeken megülő hó a szüntelen halványkéken tükröződő fényben úszva ol-

vadozott. Mori tanár úr székét a kályha elé helyezte, sipító hangján lelkesen magyarázta a szöveggyűjteményben található „A Psalm of life” című verset, de természetesen egyik tanuló sem figyelt oda. Még ha csak nem figyeltek volna, de a padszomszédom például, aki mestere volt a dzsúdónak, már az óra kezdete óta egy Osikava Sunró kalandregényt olvasott a *Bukjó szekai*⁴ című lapból, amelyet ügyesen szöveggyűjteménye lapjai közé rejtett.

Az órából körülbelül húsz-harminc perc telt el. Mori tanár úr hirtelen felpattant a székéről és a „Longfellow” című költemény tartalmát kezdte el mesélni, amelyről az imént magyarázott, s ennek kapcsán az emberi élet kérdéseit értelmezte. Már nem emlékszem, mi volt a lényege, de azt hiszem, hogy nem is annyira filozófiai fejtegetésekbe bocsátkozott, mint inkább magánélete tapasztalatait ecsetelte. Vagyis abból, amiről oly izgatott hangon beszámolt, miközben karjával úgy csapkodott, mint egy madár a tépett szárnyaival, a következő zavaros mondatok maradtak meg bennem:

– Uraim, maguk még nem ismerik az életet! Bizony. Szeretnék megismerni, de még nem ismerik. Hát csak ezért boldogok. Amikor annyi időségek lesznek, mint mi, addigra majd megismerik. De amíg megismerik, addig sokat kell ám szenvedni! Bizony. Addig sokat kell szenvedni... Itt vagyok én, van két gyerekem. Iskoláztatni kell őket. No igen, iskoláztatni... hmm... és a tandíj? Úgy bizony. A tandíjat ki kell fizetni. Bizony ám. Hát emiatt kell olyan sokat szenvedni.

Amikor a diákokhoz fordult és az élet szenvedéseire panaszkodott, tulajdonképpen nem is állt szándékában panaszkodni, s valószínűleg azt sem várta el tőlünk, hogy lelkiállapotát megértsük. Valójában csak a mulatságos oldalát vettük észre panaszainak, s szónoklata alatt öntudatlanul kuncogtunk rajta. Ez a nevetgélés azonban nem tört ki hangos kacagásba, ahogy általában lenni szokott, mert miközben sipító hangján prédikált nekünk, szájalmas öltözékével, szenvedő arckifejezésével bizonyos együttérzést váltott ki belőlünk. Bár nem robbant ki nevetés az osztályunkban, egy kis idő elmúltával a mellettem ülő dzsúdóbajnok félredobta a lapot, amelyet addig olvasott, szántszándékkal lármásan felpattant a helyéről s valami ilyesmit mondott:

– Tanár úr, mi azért jöttünk ide, hogy angolul tanítsanak meg minket! De ha nem tanítanak, akkor nincs szükség arra, hogy egyáltalán betegyük a lábunkat az osztályba! Márpedig ha továbbra is ezt a lelkifröccsöt kell hallgatnunk, akkor én lemegyek a tornaterembe!

Azzal egy borzalmas fintort vágott és nagy dérrrel-dúrrel leült a helyére. Még soha nem láttam olyan különös arcot, mint abban a pillanatban Mori tanár úrét. Szája tátva maradt a csodálkozástól, szinte sóbálványá vált a kályha mellett, s mint akibe belecsapott a villám, egy-két percig szólni sem tudott, csak merőn nézte az arcátlan fiút. Szarvasmarha tekintetében megvillant az ismerős veszélyt érző szúrós pillantás, majd szokása szerint kezét hirtelen lila csokornyakkendőjéhez emelte, néhányszor előrebillentette kopasz fejét és azt ismételtette:

– Én vagyok a hibás. Én vagyok a hibás, bocsánatot kérek. Valóban, uraim, azért járnak ide, hogy angolul tanuljanak. Én vagyok a hibás, mert nem tanítottam magukat az angol nyelvre. Én vagyok a hibás, bocsánatot kérek! Bizony. Bocsánatot kérek – mondta mosolyogva, de mégis inkább mintha sírt volna...

A tűz fényénél, amely a kályha nyitott ajtajából rávetődött, még jobban kirajzolódtak a megfakult foltok zsakettja vállán meg az oldalán. Kopasz feje minden meghajlásnál rézszerű fényben csillogott, s még jobban hasonlított egy struccotjásra.

Ez a szájalmas látvány azonban akkori énem számára csak a tanár alsóbbrendű pedagógusi karakterét tárta fel. Mori tanár úr fél, hogy elveszíti a munkahelyét, és emiatt még arra is képes, hogy a gyerekeknek hízelegjen. Nem azért tanít, mert a tanítás a hivatása, hanem azért, mert az életkörülményei kényszerítik.

Ilyen és ehhez hasonló ködös elképzelések jártak az agyamban, s most már nemcsak a tanár öltözetét, tudását becsültem le, hanem személyiségét is, miközben a szöveggyűjteményre könyökölve újra meg újra pimaszul kinevettem, s Mori tanár úr a lángoló kályha előtt állva szellemileg és fizikailag egyaránt leégett. Persze nemcsak én gondolkodtam róla így. Amikor arca megváltozott, és bocsánatot kért az osztálytól, szomszédom, a dzsúdóbajnok jelentősegteljesen rám kacintott, majd ravasz mosollyal az arcán újból a szöveggyűjteményébe rejtett kalandregény tanulmányozásába merült.

Míg ki nem csengettek az óráról, Mori tanár úr, ha lehet, még zavartabban viselkedett, mint máskor, s kétségbeesetten fordította a szerencsétlen Longfellow-t. „Life is real, life is earnest” – még most is a fülemben cseng meg megbicsakló sipító hangja, ahogy ezt ismételteti megsárgult arccal, miközben kiveri a veríték, mintha nekünk könyörögne. Akkoriban azonban ebben a sipító hangban embermilliók boldogtalan hangja rejtőzött, de túl mélyen ahhoz, hogy eljusson hozzánk. Így aztán az egész órát fáradt, tömény unalomban töltöttük, mondanom sem kell, nem csak én ásítgattam teli szájjal, szégyentelenül. Mori tanár úr parányi teste pedig kinyújtózott a kályha előtt, rá se hederített az ablakot verdeső hóesésre, csak szöveg-

4 1908 táján megjelenő folyóirat volt, melynek címe magyarul: Buddha világ.

gyűjteményét lóbálta elkeseredetten, s mintha agyában valamiféle rugó pattant volna meg, kétségbeesetten kiáltotta: „Life is real, life is earnest!”

*

A dolgok pedig annak rendje s módja szerint történtek, ahogy számítottunk rá: amint véget ért a félév és lejárt a szerződés, Mori tanár úr alakja eltűnt a szemünk elől, mi pedig örvendeztünk és egyáltalán nem bánkódtunk miatta. Helyesebben mondva távozásra annyira közbönsően hagyott bennünket, hogy valójában még csak nem is örültünk annak, hogy elmegy. Általában én is, akárcsak a többiek, a középiskolából a következő évben átkerültem a felső középiskolába, onnan pedig az egyetemre, felnőttek lettünk, de egyikünk sem érzett semmiféle vonzalmat a tanár iránt, és teljesen megfeledkeztünk a létezéséről.

Eljött az egyetemi diplomaosztás éve, beköszöntött az ős... December első napjaiban alkonyatkor sűrű köd lepi be a tájat, s estefelé, eső után a fűzfák és platánok sárga leveleiket hullatják a faszorban. Azon a napon végigjártam Kandát, a tokiói antikvár könyvesboltok negyedét, ahol sikerült megszereznem néhány olyan német könyvet, amelyek addigra Európában az I. világháború miatt ritkaságszámba mentek. Felhajtottam a kabátgalléromat, hogy a késő őszi áporodott levegőtől megóvjam magam, s így haladtam el a Nakanisija könyvesbolt előtt. Miért, miért nem, vidám hangokra, forró italokra vágytam, s minden határozott cél nélkül benyitottam az ottani üzlet kávézójába.

A kávézó egészen kicsinyke volt, s egy árva vendég sem ült benn. Az egymás mögött sorakozó márványasztalokon álló aranyozott cukortartók hidegen tükrözték vissza a lámpafényt. Szomorúan, mint akit becsaptak, ültem le az egyik asztalhoz, amely egy falmélyedésbe épített tükör előtt állott. A hozzám lépő pincértől kávé rendeltem, aztán elővettem egy szivart, és egy halom gyufát elhasználtam, míg végre sikerült meggyújtanom. Asztalkámon hamarosan megjelent egy csésze gőzölgő kávé, s mégis, a vigasztalan szomorúság, mint a köd az ablakon túl, csak nem akart eloszlani bennem. Abban a filozófiakönyvben, amelyet az antikváriustól egy bizonyos cikk miatt vásároltam, olyan aprók voltak az írásjegyek, hogy egy oldalt sem tudtam elolvasni. Ekkor önkéntelenül hátradőltem a széken, s hol a brazil kávé kortyolgattam, hol a havannaszivart szívtam, miközben kóbor tekintetemet hanyagul az előttem álló tükör felé vettem.

A tükörben, mintha egy jelenetből látnék részletet, tisztán, hideg fényben az emeletre vezető lépcső képe jelent meg előttem, mögötte a szemközti fal, egy fehérre festett ajtó, a falon pedig egy koncert plakátja. Ezen kí-

vül még egy márványasztal is volt ott. Mellette hatalmas virágcserep, benne egy fenyő. Láttam egy csillárt is. Aztán egy nagy fajansz gázkályhát. Majd három-négy pincért is észrevettem, amint éppen valamiről beszélgettek a kályha előtt. Végül... ahogy lassan mindent sorjában megnéztem, ami a tükörben látszott, eljutottam a kályha előtt üldögélő pincérekig, s ekkor alaposan meglepődtem, mert a pincérek között, az asztalnál ülve egy vendéget vettem észre. Először fel sem figyeltem rá, mert ott, a pincérek között, ösztönösen a kávézó szakácsának vagy valami hasonló alkalmazottnak képzeltem. Nemcsak azon lepődtem meg, hogy első benyomással ellentétben volt ott még egy vendég rajtam kívül. Bár alakját oldalról alig lehetett látni a tükörben, kopasz feje, amely olyan volt, mint egy struccfej, kék színűre fakult zsakettja s mindörökké lila csokornyakkendője alapján akár félszemmel is felismertem volna: Mori tanár úr volt az.

Ahogy észrevettem, agyamban egy pillanat alatt felidéztem azt a hét-nyolc évet, amely elválasztott bennünket. Annak a bizonyos osztálybizalminak, aki annak idején az angol szöveggyűjteményt tanulta, és annak, aki most az asztalnál nyugodtan eregette a szivarfüstöt az orrán át, ezek az évek egyáltalán nem tűntek rövideknek. Meglehet azért, mert „az idő”, amely mindent magával sodor, csak a saját korán felülemelkedő Mori tanár úrral nem volt képes ezt megtenni... Az az ember, aki azon az estén a kávézóban a pincérekkel együtt ott ült az asztalnál, pontosan ugyanaz a tanár volt, mint aki egykor az angol szöveggyűjteményből tanított abban az osztályban, ahová soha nem jutottak el a lenyugvó nap sugarai. Az a kopasz fej mit sem változott! Ugyanazt a lila csokornyakkendőt viselte. És az a sipító hang! Hát persze, ugyanazon a sipító hangon magyaráz most is valamit olyan elmélyülten a pincéreknek... Önkéntelenül is elmosolyodtam, s valahogy még rossz hangulatomról is megfeledkeztem: csak a tanár hangját figyeltem.

– Ez a melléknév ezt a főnevet vonzza. Mivel a Napóleon szó egy embernek a neve, ezért ezt a szót főnévnek nevezzük. Bizony. Értik ezt? Tudják, mi áll ez után a főnév után? Közvetlenül ez után a főnév után? No, mondja meg valaki?

– Vonatkozó... a vonatkozó főnév – hebegte az egyik pincér.

– Hogyhogy vonatkozó főnév? Vonatkozó főnév, ilyesmi nem létezik. Talán vonatkozó... vonatkozó... névmás? Igen, olyan van, vonatkozó névmás. A Napóleon főnevet névmás helyettesítheti. Bizony. A névmás az a szó, amely a nevek helyett áll.

A beszélgetésből kiderült, hogy Mori tanár úr angolul tanította a kávézó pincéreit. Közlebb húztam a tükörhöz a széket, hogy még jobban szemügyre vehessem a je-

lenetet. Jól látszott, hogy az asztalon egy nyitott könyv hever, valami szöveggűjteményféle lehet. Mori tanár úr ujjával rábökött a könyv oldalaira, s úgy tűnt, sehogya sem tudja befejezni a magyarázatot. Még ebből a szempontból is ugyanolyan volt, mint régen. A pincérek karéja azonban a hajdani diákokkal ellentétben összehajolva, szomjas tekintettel, megadóan figyelte kapkodó magyarázatát.

Míg a tükörből ezt a jelenetet figyeltem, tudatomat valami melegség járta át Mori tanár úr iránt. Odamenjek és fejezzem ki sajnálatomat, amiért olyan régóta nem találkoztunk? De úgysem emlékezne rám, hiszen

mindössze egy fél évig látott az osztályban. Ha pedig mégis felismerne... Akkor eszébe jutna, hogy annak idején rosszindulatúan ki-nevettük, ezért végül úgy döntöttem, hogy inkább a távolból tekintek rá tisztelettel. Mivel a kávé elfogyott, zajtalanul felálltam, s félig elszívott szivaromat otthagytam az asztalon. De bármennyire is vigyáztam, hogy ne csapjak

Hórjúdcsi, Nara

zajt, úgy látszik, mégis felhívtam magamra a tanár figyelmét. Abban a pillanatban, amikor felkeltem helyemről, a megsárgult kerek arc, a piszkos gallér és a lila csokornyakkendő egyszer csak mégis felém fordult. A tanár szarvasmarha tekintete s pillantásom egy másodpercre valóban találkozott a tükörben. Miként várható volt, szemében nem látszódtott semmi, ami azt jelezte volna, hogy régi ismerőst vett észre. Az egyetlen, ami akkor is, most is felvillant a tekintetében: valamiféle örök könyörgés szálnalmas fénye.

Lesütöttem a szemem, elvettem a pincértől a számlát, egy árva szó nélkül odamentem a bejáratnál álló pulthoz fizetni. Az egyenes választékú, lenyalt frizurájú főpincér, akit már ismertem, unatkozó arkifejezéssel ült ott.

– Ott, az a férfi, úgy látom, angolul tanít. A kávézó felkérésére? – kíváncsiskodtam fizetés közben.

A főpincér, aki továbbra is a járókelőket figyelte az utcán, csak úgy félvállról odavetette:

– Ugyan már, nem kérte senki! Csak úgy, minden este eljön ide és tanít. Azt mondják, angol tanár volt valamikor, megöregedett, sehol nem adnak munkát neki, csavarogni jár, hogy valahogy agyonüsse az idejét. Egy

csésze kávé mellett elvan egész este, nem hoz valami nagy hasznot nekünk.

Miközben választát hallgattam, magam előtt láttam Mori tanár úr tekintetét, mintha valamiért könyörögne, talán maga sem tudja, miért. Ó, igen, Mori tanár úr! Úgy éreztem, mintha kissé zavarosan most kezdeném megérteni a tanárt, a tanár hősies jellemét. Ha valóban léteznek született pedagógusok, akkor ő igazán az volt. Számára az angol nyelvtanítás olyan fontosnak számított, mint a levegővétel, képtelen lett volna akár csak egy pillanatra is abbahagyni. Ha erőszakkal abbahagyták volna vele, életerejére – mint a

növénynek, amely nem jut csapadékhoz, – azon nyomban elillant volna. Hát ezért kell neki minden este eljönnie a kávézóba, hogy egy csésze kávéért hivatásszerűen angolt taníthasson! Természetesen nem egy közönyös ember, aki azért csinálja, hogy agyonüsse az idejét, mint ahogy a főpincér hiszi. Eszembe jutott, annak idején, hogy kételkedtünk a tanár

őszinteségében, kicsúfoltuk, azt képzeltük, hogy csak a fizetésért tanít; beláttam, hogy a lelkem mélyén csak pirulhatok tévedésemért. Ha arra gondolok, hogy szenvedhetett Mori tanár úr a rosszindulatú pletykák miatt: azért tanít, hogy „agyonüsse az idejét”, hogy „fizetést kapjon”. És mégis, a szenvedések ellenére megingathatatlan maradt: ugyanabban a keménykalapban, lila csokornyakkendőben olvas és fordít tovább eltántoríthatatlanul, s mindezt bátrabban teszi, mint ahogy Don Quijote a csatába ment. Néha azonban tekintetén átsuhan a könyörgés, amellyel tanítványai felé fordul, de az is lehet, hogy minden emberhez, akivel csak találkozik, együttérzésért könyörög a tekintetével.

Míg fogva tartottak ezek a röpké gondolatok, valami megmagyarázhatatlan izgatottságot fojtottam el magamban, nem tudtam, mi volna jobb, ha sírnék vagy ha nevetnék, s arcomat felhajtott gallérom mögé rejtve gyors léptekkel kisiettem a kávézóból. Közben azonban a szinte vakító, hideg villanyfényben Mori tanár úr kihasználva, hogy nincs vendége a kávézónak, szokásos sipító hangját kieresztve angol nyelvre tanította a szavait leső pincéreket:

– Mivel ez a szó nevet helyettesít, névmásnak nevezük. Bizony. Névmásnak nevezük... Érthető?

CSIKAMACU MONZAEMON

*A tanbai Józszaku éji dala***Dzsórurijáték három részben**

Részlet

Tokaidó-társasjáték

NARRÁTOR

Induljunk, szökjünk az útra fel,
a híres útra, mint együtt zarándokok.
Nyugatról keletre, Kiotóból Edóba,
vigyázz, ne maradj le, dobj nagyokat!
Tessék, csak tessék, sorban minden bábu.
Ki mennyit dob, annyit lép előre.
Mind az ötvenhárom állomás előttünk,
mindenhová betérünk, várnak már reánk.
Itt nincsen hátasló, gyalogolni kell, gyerünk,
a lábunkat térdig lejárjuk.
Azért csak előre, előre,
s csodáljuk ezt a káprázó vidéket!

Fel hát a játékra, figyelj szívszorongva,
jegyezd meg jól, kit követ dobásod.
Perdítsd a dobókockát, perdítsd ügyesen!
Csak nem hatot mutat? Szerencse fia!
Nosza hát a bábút, az utat el ne téveszd,
gyí lovam, gyí pejko, hoppsza hó, hopp, hopp, hopp!
Hosszú útra kelünk, jó Buddha jöjj velünk,
vigyázz ránk számtalan alakban!

Perdüi a cseresznyefa-kocka,
cseresznyevirágos város, ég veled!
Kiotóból indulnak el a bábuk,
erről a dombról, itt van a rajt.

Három ri távol vár az első állomás,
Ócu falu,
elő a pénzes zacskót, itt fizetni kell
a Biva-tó partjánál, a Jabasi híd mellett.
Hajóra szállunk,
hajóra száll mind, aki ide élér.

Hullámok sodornak Kuszacu felé.
Ki hatot dobott, továbbléphet.
Jaj, a kisasszonyka lekéste a hajót,
a fődajka viszont már partot is ért.
Minden állomáson más és más finomság,
más és más ingyenség vár az utazóra,
itt van a rizslepényéről híres Kuszacu,
kóstold meg a lepényt, izleni fog!

Elmajszolsz egyet, aztán még egyet,
S már fel is bukkant tündöklő Minakucsi,
s nyelved hegyén a táncoló halleves íze.
Újra perdül a dobókocka,
s bábud a meredek Szakát eléri.
Vigyázz, jól figyelj, ügyes légy,
mert ha véletlenül Szuzukára lépnél,
vissza kell fordulnod, s kezdhetsz előről mindent.

Egyre nehezebben haladunk felfelé.
A lovunk nem bírja, le a nyeregből,
lassan mászunk, mint a teknősbéka,
föl a Teknőc-hegyre, a Kamejamára.
A csúcsra érve megpihenhetsz,
pipát tömhetsz, pöfékelhetsz.

A bábjátékos számára különleges mutatvány a bábok
pipázásának bemutatása.

Isijakusi a templomáról híres.
Sok hívő zarándokol felé,
Benne fényeskedik egy régi-régi
Buddha-szobor, háborgó
lelkek nyugtatója.
A templomhegyen újból pipára gyűjtünk,
köröttünk hegyek karéja sötétlik.
Távolban Kuvana kék öble tündöklő,
lomha hajókat s száz fúrge csónakot ringatón.
Ha még továbbmegyünk, a várfokig,
tükörként csillan a messzi Csirifu,
fickádozó pontyok titkos otthona.

A fogadóig vezet, már könnyű az út,
Okazakiba dal szárnya repít,
„Okazaki lányok, jaj, de édesek,
Okazaki lányok, csak öleljetek...”

A dal közben a bábok táncot járnak.

Itt minden, minden a tiéd lehet,
valóság, minden vágy és minden gondolat.
Gyere, ne tétovázz, pihenj, pihenj, pihenj
Fudzsikava bódító lilaakácai alatt.

Vihar iramban vágatunk előre,
 Akaszaka vörös dombja bukkan föl hirtelen.
 Josida, Futakava
 kétágú folyója kíséri utunk.
 Alig hagyjuk el Siraszukát,
 máris Furiszode,
 a kimonó ujjja fogad.
 Arai kikötőjében már kürtöl a hajónk:
 irány Hamaguri,
 a sült kagylók városa,
 ezt árulják a parton mindenütt.
 egész úton ezt rágcsáltuk mi is,
 sietve a fenyődombi Hamamacu iránt.

Maeokától Nadzsimi három mérföld,
 ez itt a gondúzó szerelem földje,
 hol minden megfizethető,
 csoda, gyönyör és élvezet,
 amit asszony csak adni tud.

Hajnalra kelve innen is továbbindul hajónk
 Kakegavától Nisszakáig viz, a víz,
 a Mosolyok hegye mellé,
 s valóban mosolygó nép lakja
 e páfránysüteménytől illatozó lankát.

Óigava, a mi legnagyobb folyónk neve,
 partján büszke Kosina trónol.
 bábud, ha földre lép, nincs tovább,
 a következő körből kizártad magad.

Vizek vidéke, boldog Debana, Simada,
 hol nyolcvan patak öleli a tengert.
 Kanájánál két álló nap veszteglünk,
 s mekkora szerencse, ez a tétovázás
 hét vagy nyolc pontot jelent nekünk.
 Lilaakáccal fürtös Fudzszieda,
 a szomszédban Szeto és Okabe,
 kedvelt híres étel ezen a vidéken,
 omló tűzpiros rizzsel púpozza a tálad.
 Ucujamabéban a tíz édes gombóc
 az utazót új ízek örömeivel várja.

Lábunk elfáradt, pénzünk elgurult,
 gurul, gurul, el Labda állomásig.
 Egyet, kettőt, hármát, s majd négyet dobunk,
 hogy megpihenjünk Edzsiri állomáson.
 Okicu kikötőbe innen már rövid út vezet,
 hullámcsapkodta tengerpart ölén.

A Fenyves-réten fenyőkrém íze vár,
 s a Aomi-templom fölött
 a kelő hold fénye mutatja utunk.
 Jui, Kanbara, Josivara hármasa
 nyárson sült angolna illatával vár,
 húsa elomlik a szádban,
 íze a mennybe repít.

Nyergeld a lovat gyorsan,
 estére már Misima városa vár
 s három lépésre tőle
 égető hegyek ölében
 Hakone, a japáni gyöngyszem.
 De ha hibázol, bűnhődsz is érte,
 léphetsz Kjótóba vissza, s kezdhetsz előlről mindent.

A játék néha megjutalmaz,
 ha nincsen akadály, vágatsz tovább.
 Odavara, Óiszo, Hiracuka,
 s aztán a híres Fudzszizava.
 Nem pihenünk meg Tocuka állomásán,
 a szép Kanagavát is odahagyjuk.
 Kavaszaki aztán Sinagava,
 s messziről Edo kapuja tárul.

Hejhó, mi történt, ide nézzetek!
 A mi kiasszonykánk elsőként ért célba!
 Átlépte Edo város küszöbét,
 s most örül, nevet, ugrádozik, boldog,
 az arca rózsás, mint az edói cseresznyevirág.

JASZUDA JODZSURÓ
Hazám, Jamato

Nara a tavasz fővárosa. Bár a fővárosi hivatalokat később áthelyezték Narából Kiotóba, az őszi fővárosba, a tavaszi Jamató⁵ mégsem lehet másodrendű városnak nevezni, mivel a cseresznyevirágokkal ékesített utakon sétálgató magas udvari méltóságok nyugodt világát a „virágillatú Narában” énekelték meg a Manjósú című híres antológiában.⁶ A japánok első szülőföldje az egykor pompázatosan virágzó Jamato volt. Az ősi Manjósú szereplői valószínűleg ugyanolyan életutat jártak be, mint mi, és bizonyára hozzánk hasonlóan vélekedtek a tavaszi Jamatóról. Én is így gondolkozom róla, mert tudom, milyen a tavasz első szülőföldünkön és Kjúszú szigetén.

A Manjósúban olvashatjuk a következő dalt:

*Lilaakácok
 ha szirmaik kibontják
 a fővárosban,
 ő is Narára gondol,
 kelet fényes császára.*

Ez a költemény mély honvágyat ébreszt bennem. A babérhanga fehér virága kikeletkor, a lilaakác pedig késő tavasszal virágzik. A Manjósúban megtaláljuk ezeket a virágneveket. A Kodzsiki⁷ és a Nihonsoki⁸ című krónikák szinte minden egyes fű és fa nevét őrzik.

Jamatóban születtem és pontosan emlékszem az ősi Manjósú költői világára. Kamaszkoromban a japán haza és a japán nemzet eszméjének bűvöletében éltem. Az ősi költészet hazája a narai föld, amelyet Ócu herceg oly meghatóan énekelt meg. A hegyi tündérlányról dalolt, aki száraz lábbal futott át a tóvidéken, majd ahol a tóba vetette magát, ott emlékére szentélyt emeltek. Olyan legendák földje ez a vidék, amelyekbe én is beleszerettem

ifjúkoromban, beleszerettem már csak a karaori szépsége miatt is.⁹ Vagy talán az olyan verssorok kedvéért, mint „ha szelíd őz volnék, meghajtanám térdemet, leborulnék Urabasiban”, vagy az olyan földrajzi nevek miatt, mint a Frissfü-hegy meg a Tükör-tó.

Hány meg hány évszázadon, sőt évezreden át őrizték apáink ezeket a legendákat, neveket, miközben földünket védelmezték. A Narában található két ősi emlékünkről, a Sószoínról¹⁰ és a Hórijúdzsiról¹¹ még a mai kisdíjakok is hallottak. Bízom abban, hogy az iskolában, amikor azt tanítják fiainknak és leányainknak, hogy a Hórijúdzsi a világ legrégebbi faépülete, azt is hozzáteszik, hogyan kell megóvnunk az utókor számára. Egyértelműen meg kell tanítanunk, hogy mennyire fontos örökségünk védelme, és hogy az eredetünkkel kapcsolatos hagyományokkal, tárgyi világgal foglalkoznunk kell. A Hórijúdzsi Hatalmas Világmegváltó Kannon istennője előtt kitérült a kapu, s az istennő immár 1300 éve tündököl Japánban. A japánoknak rá kell döbenniük arra, milyen kultúrát örököltek ősiktől. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy miközben újat építünk, meg kell őriznünk a régit is, hiszen a régmúlt emlékeivel életeket őrzünk meg. Ezt azért is tudnunk kell, hogy a Sószoínban található ereklyék, ezek az 1300 évvel ezelőtt készült berendezési tárgyak úgy maradjanak meg szülőföldünk számára, ahogyan 1300 évvel ezelőtt elkészültek, soha ne kallódjanak el, ne váljanak az enyészet martalékává. Sok emlék maradt ránk a régi korokból, de ha nem vigyázunk, mind elveszhetnek, beleértve a mi Sószoínünkben lévő régiségeket is. A Sószoínnak nincs párja az egész világon. Nemcsak képzőművészeti kincs, hanem hazánk felbecsülhetetlen értékű, az egész világ számára fontos szellemi öröksége is. A Sószoín hazánknak napjainkig fennmaradt irodalmi, művészeti és történelmi emléke. Én, aki Jamatóban nőttem fel, úgy gondolom, ezt minden gyermeknek meg kell tanulnia.

Nara, az 1300 évvel ezelőtti ősi főváros napjainkra modernizálódott. A tájékozott üzletemberek úgy

5 Jamato – Japán főszigetének, a Honsúnak a közepe táján kialakult első japán állam neve volt.

6 Az első japán költői antológia címe, mely a Nara-korszakban keletkezett, valószínűleg 718–785 között állították össze a császári udvarban. A húszkötetes gyűjtemény, melynek címe magyarul Tízezer falevél 4496 költeményt tartalmazott.

7 A japán irodalom első emléke, melynek címe magyarul azt jelenti, hogy Régi dolgok feljegyzései, 712-ben készült, javarészt japán nyelven íródott háromkötetes munka.

8 A Kodzsiki mellett a másik legősibb japán krónika, amely 714 és 720 között íródott kínai nyelven, harminc kötetből áll. Címének jelentése magyarul: Japán krónika.

9 Rendkívül finom, kínai eredetű átszőtt ruhaanyag.

10 A Tódaidzsi templomegyüttes része a Sószoín, vagyis a Kincstár, amely a VIII. században emelt faépület. Japán legrégebbi emlékeit, ékszereket, hangszereket, álarokokat, ezüst tárgyakat, tükrök gyűjteményét őrzik itt több mint ezer éve a császárok ajándékként. Az épület műszaki érdekessége, hogy ősi légkondicionálás működik benne, mert nedves időben a gerendák megduzzadnak és elzárják a légáramlást, száraz időben viszont összezsugorodnak és szabaddá teszik a levegő útját.

11 Nara központjától néhány kilométerre áll a világ legrégebbi faépülete, a Hórijúdzsi buddhista templomegyüttes, melyet 607-ben építtetett Sótoku herceg (573–621). Nara hét nagy buddhista temploma közül ez volt az első. Az együttes negyvenöt épületből áll. 1933-ban a Világörökség részévé nyilvánították.

gondolták, hogy szükség van az ősi főváros modernizálására. Ezzel teljes mértékben egyetértek. Érzelmi világom és szellemi kötődésem miatt azonban az ősi Jamatót mindenképpen szeretném megőrizni. Tokióban helyénvaló a modernizáció, sőt a közeli Oszakában is. A tájékozott üzletemberek azonban nem szeretnek, ahogy ők mondják, múzeumvárosban élni, és rajtuk akarják hagyni kezük nyomát a régi városokon. És tönkreteszik az ősi fővárost, hogy modern, nevezetességekkel teli metropolisszá alakítsák át.

Miért nem felel meg nekik a régi város?! Holott Japán szellemi örökségével lélegzik, nem mozdulatlan, hanem élő város. Ősapáinktól örököltük a történelmi Jamatót, és így kell megőriznünk.

Napjainkban új probléma merült fel, a Tendai-

szeptán¹² belül a szerzetesek nősülésének kérdése. A nősülés ősi tiltó szokása valószínűleg antihumánus elképzelés. Én is ellenzem, amit parancsolatában jó néhány száz évvel ezelőtt Dengjó tanítómester a szerzetesi nőtlenségről mondott. Szerencsésnek tartom, ha túlhaladjuk azt, ami mára ésszerűtlen. Itt arról van szó, hogy a régi bölcsök példabeszédei az akkori kor szokásainak, erkölcsének feleltek meg, s ma régi előírások szerint élni igazságtalanság volna. Véleményem szerint ezt a vallási szabályt meg kellene szüntetni. Hiszen az ezer éves parancsolat nem védi a szerzeteseket, mint akkoriban, ma is problémákat okoz. Jó, ha nem őrizzük meg azt, ami nem védi meg az embereket. Tavaly a tél elején megmásztam az Eizan hegyet, s a vacsora előtti időt egy papnevelde diákjaival együtt töltöttem. Láttam azt is, amint a diákok a nemzeti

Sószoín, Nara

kincsnek számító épületegyüttes belső templomának köveivel versenyt dobálóznak.

Nara és benne a Narai Nemzeti Park modernizációja rossz cselekedet. Végzetes tévedésnek tartom, hogy a Narai Nemzeti Parkban labdapályákat, sportlétesítményeket építenek, színpadokat állítanak fel. A narai fiatalok nagy része persze ilyen modern nevezetességekkel teli várost szeretne. A narai Hármassernyő-hegyen felépítendő autópálya ötlete viszont az egész ország tudósait, a haza öreg bölcseit és a fiatalokat is ellenállásra

készítette. A helyzetet az is bonyolította, hogy ennek az autópálynak a megépítésére már a belügyminisztérium és a tartományfőnök is kiadta az engedélyt. A hivatalnoki döntést azonban félretették, megszólalt a nemzet lelkiismerete,

a buddhista irányzat, a Nagy Kocsi¹³ erkölcsi felelősségre szólított fel, és visszatértünk a szülői házba, ahol meghallgattuk apáink szavát.

Nara Japán bölcsője, legrégebb történelmi emlékhelyünk. Ezt a történelmi örökséget minden időre meg kell óvnunk. Nem csupán a vallás miatt, hanem azért, mert önmagában is érték. Nem szeretném, ha az én szülővárosomból, Jamatóból modern, szórakozóhelyekkel teli nagyváros lenne. Nara a nemzeti öntudat Mekkája lesz, ha a japánok a régi történelmi emléket szeretik, ha hazájukra gondolnak, ha lelkükben szülőföldjüknek érzik. És egyúttal az emberi kultúra és történelem szülőföldjévé is válik az egész világ számára. Sokkal jobb lenne, ha Narában nem lenne se neon, se beton, se aszfalt. Egyes bölcsök azt állítják, hiba az, hogy a Narai Nemzeti Park a belügyminisztérium és a kulturális minisztérium irányítása alá tartozik, mert ez azt jelenti, hogy a Narai Nemzeti Parkban nincs szükség civilizációra és kultúrára.

A japán nemzetnek egy szülővárosa van, és itt feltétlenül fenn kell maradniuk történelmünk emlékeinek. Jamatót gyermekei ősapáik hagyatékaként nemzedékről nemzedékre adták tovább. Olyan ez, mint egy végrendelet, amit minden hazáját szerető japánnak be kell tartania.

12 A kínai T'ien-fai iskola japán megfelelője, melyet a VIII. században Dengjó tanítómester (767–822) honosított meg a Felkelő Nap országában, amikor a Hiei hegyen kolostort épített.

13 A buddhizmus két irányzata közül az egyik a Nagy Kocsi vagy Mahajana, mely az új irányzatot képviseli a régi irányzattal, a Kis Kocsival vagy Hinajanával szemben, amely az egyéni üdvözülést keresi. A Nagy Kocsira többen is felszállhatnak, lassabban, de biztosabban érnek célba, a lelki üdvösséget sokak számára teszi elérhetővé. A Nagy Kocsi irányzathoz tartozik Tibet, Mongólia, Kína, Korea és Japán.

MORI JÓKO
A hitelkártya

Utako kinyitotta szemét, s mint mindig, most is első dolga volt, hogy rágyújtson egy Camelre. Nem volt egyetlen dolog sem, amit becsült volna magában, de tudta, hogy a lehető legrosszabb szokása az, amikor ágyban fekvé dohányzik. Ha egy férjes asszony déltájban ébred, az már önmagában bűnnek számít, hát még az, ha az ágyban cigizik, és az amúgy apró bűnöket csak egy újjal tetézi. Férje már több mint fél éve New Yorkban él, és a vele egy fedél alatt élő anyósa sem mozdul ki a saját szobájából, ezért Utakónak nincs oka lelkiismeret-furdalásra, azért mert az ágyban dohányzik, vagy azért, mert későn kel fel.

Utakót undorral töltötte el a cigaretta íze. Egy mozdulattal elnyomta a csikket, magához húzta az ágyba a telefont, és zsibbadt félálomban tárcsázni kezdett.

Felvették a kagylót.

– Én vagyok – szólta bele Utako. – Egy körül ráérsz?

A másik röviden azt válaszolta: „oké”. Régebben sokkal többet beszélgettek. Olyanokat mondtak egymásnak, mint például „csak rád gondolok”, és „jaj, de örülök, hogy hallom a hangodat”. A másik is Utakóhoz hasonló lelkesedéssel mondta, hogy „én is remegek, ha hallom a hangod”, aztán meg, „de jó, hogy mindjárt látni foglak”, majd rögtön utána, hogy „repülök hozzád – olyan ez, mint egy álom”.

– Akkor egykor – mondta Utako közönyösen, majd letette a telefont. Ha egy férfinak és egy nőnek viszonya van, az előbb-utóbb teljesen kihűl. Ezt utálatos dolog átélni!

Utako ezután unokahúgát, Aszakót hívta fel, hogy az alibit megbeszéljék.

– Tenisz? Vagy ebéd? – kérdezték cinkos hangon a vonal túlsó végén.

– Tegnap ebéd volt, úgyhogy ma tenisz – válaszolta Utako.

– Mostanában elég lelkes vagy! Csak nem minden nap? – gúnyolódott Aszako.

– Pont ez az, ami miatt túl gyorsan kiégett – mondta csak magának Utako.

– Ha ráuntál volna, passzold át nekem. Nem is olyan jó pasi!

– Jaj, hagyd már abba! Lejárt lemez! – valójában finoman arra akart célozni, hogy ők sem jönnének ki egymással. – Na, akkor szia – azzal letette a kagylót.

Lezuhanyzott, majd épp mikor divatos ruhájának ujját lehajtotta, kopogás hallatszott az ajtaján. Hetente háromszor járt bejárónő, de aznap szabadnapos volt, így

csak az anyósa lehetett. Utako szándékosan megváratta egy kicsit, majd kinyitotta az ajtót.

– Csókolom, anyuka! Micsoda meglepetés! – mondta nyájas mosolyra húzott arccal.

– Zárni kellene a háló ajtaját! – jegyezte meg kissé gúnyosan az anyós, miközben betuszakolta magát a szobába.

– Épp most zuhanyoztam – törölgette meg vizes haját Utako.

Az anyós egy gyors pillantást vetett menyé összegyűrt ágyára és gyorsan szemrevételezte a hálószobát. Utako összevonta szemöldökét. Még ha anyaszült meztelenül látta volna meg őt anyósa, az sem lett volna ilyen megalázó.

– Ma is elmész? – mérte végig Utako ruháját.

– Ühüm, tenisz lesz – mondta Utako. – Aszakóval van megbeszélte páros meccsünk.

– Nem gondolod, hogy a teniszhez ez igencsak furcsa öltözet? – kérdezte anyósa az amúgy is szűk szoknya túl magas felvágását fürkészve.

– Ó, csak nem gyanúsítgatni tetszik? – kérdezte tágra nyílt szemekkel Utako. Anyósa szótlanul lapogatta bal kezén az óriási jádekövet.

– Ha esetleg bennem, a menyében nem is bízna meg, anyuka... – folytatta Utako –, saját unokájában, Aszakóban csak megbízik? – Fájdalmas pontot érintett. Valójában az anyós azért mutatta be Aszakót Utakónak, hogy a menyét vele figyeltesse. Aszako, aki Utako férjének, Icsiró jóval idősebb nővérének a lánya, nálánál csak két évvel volt fiatalabb. Mivel korban közel álltak egymáshoz, valahányszor Aszako bizalmasan közölte zűrös ügyeit Utakóval, ő mindannyiszor segített. Így miután Utako iránt teljes bizalommal volt, Utako is kezdett hasonló alibiket kérni Aszakótól. Természetesen cinkos kapcsolatukról az anyós nem tudott.

– Hát igen, az unokámban megbízom, de... – mondta éreztetve kételyeit. – Egyébként... én sem akarok ilyet mondani, de... – tért rá újra a lényegre. – Úgy érzem, mostanában elég könnyelműen bánsz a pénzzel. A teljes költségetes egy helyi értékkel különbözik attól az összegtől, amikor még Icsiró itthon volt. Van ugyan annak a fiúnak az apjától – isten nyugosztalja – örökölt részvénye, meg részvétele is, de azt Icsiró cége havonta külön utalja. Gondolom, tisztában vagy vele, hogy mennyi így a teljes összeg? Az a fiú csak egy üzletember! Te meg minden hónapban az utolsó aprópénzig kihasználod a hitelkártya-limitet!

Ha nem lenne más, csak a fizetése, nem is mentem volna hozzá Icsiróhoz – morfondírozott magában Utako. Férje alacsonyabb is nála, de pont azért kezdte érdekelni, mert temérdek öröksége volt az apjától. Nem is beszélve erről az óriási megurói házról, még ha az anyósának is

van benne szobája. Aztán arra is gondolt, hogy egyszer majd övék lesz az anyós vagyona! Nem is utazott el férjével New Yorkba, itt maradt anyósa kívánsága ellenére.

– Azt a hitelkártyát Icsiró indulása előtt az én saját használatomra készítette!

– Tudom. Elég bölcsen is tette, hogy meghatározott rajta egy havi limitet! De ha ezt elfelejted, nagy bajba kerülhetsz! A bank által minden hónapban automatikusan levont pénzt a férjem hagyatékából veszik már le.

– Tisztában vagyok vele – mondta Utako, mintha mi sem történt volna. – A bank minden hónapban megküldi a kártyám elszámolását, ami persze anyuka kezében köt ki! Így aztán teljesen nyilvánvaló anyukának, hogy én mit és mikor vásároltam, ugye?

– A te hosszú számlád minden egyes tételét átnézem.

– Akkor akár kérhet tőlem készpénzt is, anyuka! Úgy a „hosszú listám” a harmadára csökkenne!

– Nincs szükség készpénzre. Icsiró is mondta már, és én is ellenzem.

– Azt mondja, hogy ne legyen nálam készpénz? – Utako szeme szikrákat szórt.

– Ha készpénzről van szó, nem pontosan derül ki, hogyan használtad fel.

– Úgy van! – vágta rá Utako. – A kártya világos és nyomon követhető. Elég nehéz lehet minden egyes dolgot lecsekkolni.

– Nem kémkedni akarok én utánad! – tolta előre állát komor arccal az anyós.

– Bizonyára anyukának is nehéz, de nekem is kényelmetlen. Ahhoz, hogy egy ötven jenes zsebkendőt vegyek, minden alkalommal menjek be egy nagyáruházba? El tudja képzelni anyuka, milyen kényelmetlen úgy élni, hogy nincs semmi aprópénz az embernél? Például itt van a havi bajom. Nem ugorhatok le minden egyes alkalommal a közeli patikába! Meg aztán nehéz lenne olyan kávézót keresni, ahol kártyát lehet használni, ha a barátaimmal meginnánk egy teát! Szégyellnék minden egyes ezer jenes kiadáshoz is kártyát használni! Szóval kérjek mindig kölcsön, ha elugrunk a barátaimmal valahova?!

– Ha csak ezekre költenél, azt még elnézném valahogy. De hát így is elégedetlen vagy!

– Dehogyan is! Csak azt mondtam, hogy kényelmetlen. Anyukának is bizonyára az. Kényelmetlen ugye, pontról pontra végignézni a hosszú listát, hogy mikor mire költöttem?

– Azon felül, hogy a számla az én címemre érkezik, én azt Icsiró helyett nézem át. Ez természetes, nemde? – fecsegte ki végül az igazságot.

– Aha, tudtam! – tapsolt egyet Utako, miközben kihúzta magát. – Tagadni tetszett, de végül is igazam volt. De tényleg, anyuka, ha én ilyen helyzetben lennék, az biztos, hogy titokban én is ellenőrizném a menyem kiadásait.

– „Titokban”? Hogy mondhatsz ilyet? – grimaszolt az anyós. – Én nem követlek téged, hogy minden lépésedről megbizonyosodjak!

– Tessék csak, ha jól esik!

– Tényleg szabad? – anyósának mandulaszeme, csakúgy, mint Utako férjéé, egy pillanat alatt szikrákat tudott szórní.

– Anyuka helyett Aszako már úgysis figyel minden léptemet. Aszako révén tetszik olyan jól informálnak lenni, ugye?

– Hát, gondolom, az a lány úgysis ugyanazt mondja, amit te. Egy húron pendültök!

– Na de, anyuka! Már a saját unokájában sem bízik?

– Épp csak annyira, lányom, mint benned! – vágta rá az anyós. – Én csak abban bízom, amit a saját szememmel látok. Úgy ám! – fordította fakó-fehér, vékony arcát egyenesen Utako felé. Megnyúlt termete rókára emlékeztetett. Az arca is valami nem mindennapi lényé volt. Utako szíve vadul kalapált, miközben viszonzta anyósa pillantását.

– Az, hogy most mit gondolsz, miben mesterkedsz, miféle emberekkel találkozgatsz, nemcsak a te dolgod, de a mi gondunk is a fiammal, hiszen a Takakuracsaládhoz tartozol. Mivel a banktól érkező számlát alaposan átnézem, nemcsak meglepőek, de teljesen egyértelműek is a kiadásaid.

– Már azt is tetszik tudni, mire gondolok?

– Azt is, hogy kire! – mondta hűvös tárgyilagossággal az anyós. – Még azt is tudom, hogy milyen típusú férfi a partnered.

– Anyuka kész jósnő – tört ki a hisztérikus nevetés Utakóból. – Ha, ismétlem, ha lenne ilyen férfi, akit anyuka kitalált, milyen típusú férfinak tetszik gondolni?

– Utako – nevetett fel az anyós. – Ha ennyire hangsúlyozod a feltételes módot, az önmagáért beszél. Jól megjátszod magad!

Utako nem rejtette véka alá dühét, amit az anyós széles mosollyal konstatált.

– Azt tetszik képzelni, anyuka, hogy nekem a férjem háta mögött viszonyom van egy másik férfival?

– Nem csak képezem! Talán nem úgy van? Egy tejfeles szájú dzsigoló – mondta úgy, mintha valami szörnyűséget köpne ki a száján.

– Nyomoztatni tetszik utánam? – csattant fel Utako.

– Úgy érted, hogy valami nyomozóirodával? Nem gondolod?! – hahotázott az anyós. – Ha tudom, milyen boltokban vásárolgatsz, tudom azt is, hogy a szeretőd fiatal-e, vagy idős, de még azt is, hogy milyen típusú férfi. Tapasztalatból mondom, Utako. Megboldogult férjem igen nehéz eset volt. Elég volt megnézni a bank elszámolását, és részletesen tudtam, hogy a férjem milyen

nőcskével állt össze. Ráadásul, amikor a férjem egy hotelban töltötte az éjszakát egy másik nővel, azt egy az egyben a kártyájával fizette, így könnyebben lebukott, mint te, angyalom! Te legalább ilyen hülyeséget nem csináltál – szegezte szemét a kissé elsápadt, lesütött szemű menyére. – De mégis hogy intézted a hotelszámlákat?

– Ha történt volna ilyen... – mondta végül ártatlanul Utako – akkor azt a pasi fizeti, nem igaz?

– Úgy mondd, mintha nem rólad volna szó – vigyorgott az anyós.

– De hát nem is rólam van szó! Anyuka kezdett hosszasan a bankról beszélni, aztán meg egy olyan dologról, ami meg sem történt. Az egész nem több, mint anyuka képzelődése.

– Kérlek, ne érts félre, Utako! – váltott hirtelen kedvesebbre. – Nem az itt a probléma, ha néha találkozgatsz a szeretőddel.

Utako szemében gyanakvás csillogott.

– Bárkivel megeshet. Én is végigéltem ezt, amikor a férjemnek két-három nővel is dolga volt. Sőt magamról sem mondhatom, hogy szentéletű voltam – mondta mindennapos egyszerűséggel. – A lényeg az, hogy a Takakura-család becsületén ne essék folt, még ha a legtöbb családban teljesen mindennapos is az ilyesmi. A legfontosabb a botrány, a válás elkerülése. A házasság megmentése érdekében nem szabad, hogy kiderüljön egyik félnél sem egy esetleges szerető. Icsiró is ennek megfelelően cselekszik New Yorkban, ezt, gondolom, te is tudod. De amíg itthon volt, egy-két nő akkor is fel-felbukkant, vagy nem így van?

– Anyuka... – vágott közbe Utako. – Végül is mi az, amit mondani akar?

– Hát jó, kimondom nyíltan – ült le egy székre az anyós. – Azt szeretném, ha abbahagynád a hitelkártyával vett cuccok barátoknak, ismerősöknek való eladását csak azért, hogy tudd fizetni a hotelszámlákat.

Utako ajkát harapdálva lesütötte szemét.

– Így van, vagy tévednék? Louis-Walton és Celine táskákat vásárolgatsz, majd rögtön utána féláron, harmadáron eladod, hogy ki tud egyenlíteni a hotelszámlákat, igaz? – Itt mélyet sóhajtott az anyós. – Kényelmetlen téma, tudom, de belegabalyodni egy ilyen dzsigolóba! Legalább olyan férfit választottál volna, akinek van pénze fizetni a flörtjeit!

– Lassan mennem kéne... – mormogta fásult hangon Utako.

– Icsiró most engedi, hogy szabadon használd a készpénzt és a bankkártyát, de volt már példa rá, hogy ennek véget akart vetni. Már azt sem tudod, mihez kapj! Megváltoztál. Ha ilyet csinálsz, elveszted a becsületed. Hagyd ezt abba, kérlek! Ha mindenáron fizetni akarod a hotelt, használd a kártyát! Úgy nem tudja meg az

egész világ, csak nekem kell elnézmem – jegyezte meg az anyós, majd kihúzta magát. – Csak ennyit akartam mondani. Szóval, akkor elmész?

Utako később Aszako mellett ülve a következőket mesélte:

– Azt hiszem, anyuka egytől-egyig tudja, mikor jártam a hotelban. Szóval úgy tűnik, nem lesz több hazugság.

– Nekem is ez volt a célom! – válaszolta kedvesen nevetve Aszako, mint valami nagy tekintélyű, bölcs háziasszony.

Másnap reggel Utakót a telefon ébresztette.

– Mi volt ez tegnap? Te hívsz, aztán meg felültetsz?

– Teniszeztem.

– Mi van?

– Az van, hogy végül meggondoltam magam.

– Na, mindegy. Egyébként eladtam mindent, úgy-hogy hozhatnál újabb árut.

– Arról van szó... – mondta Utako elgondolkodva. – Azt hiszem, abba kéne ezt hagynunk!

– Mi? Halló! Abbahagyni? – kérdezett vissza a férfi izgatottan. – MÉR?? Kesre van szükségünk, nem?!

– Már nem.

– Hogyhogy?

– Mert van hitelkártyám.

– És hogy fizetjük a hotelt?

– A hotelt is azzal.

– De lebukunk!

– Már lebuktunk.

– Akkor velem mi lesz?! – mutatta ki végül a foga fehérjét a férfi. – Nekem kell a pénz! Neked oké az ügy, neked van kártyád! De nekem?

– Már mindent megvettem neked, amit csak akartál, nem? – mondta határozott nyugalommal Utako.

– Csak nem fogok gyalogolni a hotelig, amikor veled randim van! Kell a pénz a taxihoz, meg minden.

– Ha tényleg akarsz velem találkozni, gyalog is jössz.

– Hirtelen milyen undok tudsz lenni! Szálljak buszra meg villamosra?

– Ha nincs pénzed taxira, más megoldás nincs, nemde?

– Ez nem vicc! – sipította vinnyogó hangon a tejfeles szájú fiú. – Ki tenne ilyet?

– Más megoldás nincs.

– Várj már! – esett kétségbe a fiú. – Most komolyan, ez azt jelenti, hogy szakítunk?

– Nem, dehogy – válaszolta nyugodtan Utako. – Csak azt mondom, hogy ezentúl mindent kártyával fizetek.

– Azaz, vége a mi kis üzletünknek?

– Bizony.

– Hát akkor mégis arról van szó, hogy szakítunk!

– Ha te így akarsz érteni – Utako megremegett a fájdalomtól.

– Bennem van büszkeség! Ciki, ha mindig a nő segít ki a hitelkártyájával.

Utako hirtelen felnevetett.

– De hát kis üzletünket is az én hitelkártyámmal alapítottuk!

– Igen, de én melóztam! Én hajkurászom fel a pénzt! És ebből a pénzből vittem el a csajomat a hotelba.

– Értem, ezt elfogadom – mondta Utako, mintha le lenne nyugózva. Érzelmek mostanra már teljesen kihűltek.

– Akkor szia! – csengett fülébe a fiú hangja.

– Nem könnyű szakítani! – válaszolt Utako ugyanolyan egyszerűen. Lelke megkönnyebbült, csupán egy kis irtó érzett.

Majd órájára pillantott, és mivel még korán volt, visszafeküdt az ágyba. Alvás helyett viszont félig felült és az ágy mellett heverő Cameles dobozért nyúlt. A kihúzott szálát azonban nem vette a szájába, mint mindig, most meggondolta magát és felkelt. Lezuhanyzott, majd felhívta Aszakót. Nem azért, hogy alibit beszéljenek meg, hanem, hogy valóban teniszezni menjenek.

Jurics András fordítása

A Fudzsi, a japánok szent hegye

IDA RJÚTA (1920–) Kavamura nevű faluban született, Jamanasi megyében. Egyetemi tanulmányai alatt huszonegy éves korában kezdett el haikut írni. Költeményei inkább a klasszikus formákat követik, minden haikujában szerepel a klasszikus haikura jellemző évszakszó. Első kötete 1947-ben jelent meg *Felhőnyó* címmel. A II. világháború utáni haikuköltészet legnagyobb alakja.

TAKAJANAGI DZSÚDZSIN (1923–1985) Tokióban született, tizenhárom évesen kezdett haikut írni. 1958-ban jelent meg első a haikuról szóló tanulmánykötete. Első haikugyűjteménye *Táncosnő* címmel látott napvilágot. Összegyűjtött munkáit több ízben adták ki.

TAKAHASI MUCUO (1937–) Fukuokában, szülőföldjén végezte a tanárképző főiskolát. Középiskolás korában kezdett költészettel foglalkozni, egyformán kedveli és műveli a nyugati versformákat és a hagyományos japán költészetet, emellett irodalmi tanulmányokat is ír. Legjelentősebb haiku kötete az *Ódon haikuk*.

JASZUI KÓDZSI (1936–) Az északi Akitában született. 1964 óta Takajanagi Dzsúdzsin haiku-folyóiratában publikált. Tizenegy haikukötete jelent meg eddig, melyek közül a *Te és én* (1988) című emelkedik ki. Fűtött erotikájú haikui népszerűek.

AKUTAGAVA RJÚNOSZUKE (1892–1927) a modern japán próza egyik legkiemelkedőbb alakja. Írásaiban az emberi cselekedetek mozgatórugóit keresi, a lélek paradoxonjai érdeklik. Művészi ereje visszafogottságában rejlik. Írásaiban gyakran megjelenik az irónia és a groteszk. Legjelentősebb elbeszélései: *A vihar kapujában*, *A bozót-mélyben* (e két novellájából Kurosava filmet is készített), *Az orr*, *A pokoli borzalom*. Itt közölt elbeszélését 1918-ban írta.

CSIKAMACU MONZAEMON (1653–1724) a japán drámaírás legkiemelkedőbb alakja, a japán Shakespeare. Eleinte bábszínpadok számára készített darabokat, melyek neve japánul: dzsóruri. A dzsóruri drámai feszültségű, narrátor által énekelve előadott lírai történet, melyet zenészek játéka kísér. Csikamacu kilencven történelmi és huszonnégy társadalmi dráma szerzője, melyeket később kabuki színpadokon is előadtak. Inkább tragédiákat írt, de egyik legszebb vígjátéka *A tanbai Jósza-ku éji dala*, melyet 1708-ban mutattak be. Ebben a darabban egy társasjáték segítségével végigjárhatjuk a híres Tokaidó útvonalat, amely Kiotót kötötte össze Edóval, a mai Tokióval, s melynek ötvenhárom postakocsi állomása volt. A képzeletbeli utazás során nemcsak a különös tájakat ismerhetjük meg, hanem bepillantunk a XVII. századi Japán hétköznapjaiba is. A Tokaidó útvonal állomásait Hirosige csodálatos életképei is megörökítették.

JASZUDA JODZSURÓ (1910–1981) esszéíró, költő. Nara megyében született, a Tokiói Egyetemen diplomázott. Írásaiban a nemzeti gondolattal, a szépséggel, az esztétika fogalmával foglalkozott. Itt közölt esszéjét 1938 áprilisában írta, de több kiadást is megért, mert aktuális jelenségekre hívta fel a figyelmet Japánban.

MORI JÓKO (1940–) japán író, első elbeszélései a *Szubarú* (Fistayúk) című irodalmi folyóiratban jelentek meg. A japán nők helyzetét leplezi le kiméletlen őszinteséggel. Legjelentősebb novellagyűjteményében, az 1989-ben kiadott *Ágytörténetek* (Beddo no otogibanasi) című kötetben jelent meg az itt közölt elbeszélés.

GÖMÖRORSZÁG

az északi magyar peremvidék fóruma
HONT • NÓGRÁD • KIS-HONT • GÖMÖR • TORNA • ABÁJ

„A feladat tehát adva van: a globalizációs trend tudatában is a Locust, a Helyet, a kertjeinket kell művelnünk, mint ahogy az emberiség nagyobb része a jelen pillanatban demonstratív programok nélkül is ezt teszi. Csak bátorság kell ennek az állapotnak a beismeréséhez, tudatához, és tudományos felkészültség a két tudat – a globalizációs tudat és hely-tudat – összekapcsolásának, szintézisének a kísérletéhez. S ez utóbbit még akkor is meg kell kísérelnünk, ha a globalizációs rész éppenséggel nemigen mutatkozik szintézisképesnek” – fogalmazott Gömör szülöttje, Tózsér Árpád, a 2000 júniusában indult negyedéves folyóirat, a *Gömörország* fővédnöke.

A művelődéstörténeti, helytörténeti tanulmányokat, szépirodalmat, könyvszemlélet, a vidék kulturális eseményeiről szóló tájékoztatókat közlő folyóirat törekvéseivel arra hívja fel a figyelmet, hogy a ma olyan gyakran hivatkozott európai regionális politikai elképzelések csak akkor valószínűsíthetők meg, ha a gazdaságközpontú szemlélet a helyi tárgyi, táji, szellemi kultúra és hagyományrendszer integráló szerepének felismerésével kapcsolódik össze.

A hajdan virágzó vármegye, az ország egyik leggazdagabb történeti és kulturális hagyományokkal rendelkező vidéke ma a leépülés állapotában van. „A ki- és betelepítések megváltoztatták a lakosság számárányát. Mára a századunk elején még gyakorlatilag színmagyar Rimaszombatban 40%-ra, Rozsnyón mindössze 20%-ra zsu-

gorodott a magyarság számaránya. A hajdani Gömör-Kishont az ország egyik leg hátrányosabb helyzetben lévő régiója Szlovákiának. A munkanélküliek aránya eléri a 40%-ot (!), lakossága előregedőben, a születések száma folyamatosan csökken, növekszik az elvándorlás, hovatovább egyre kezelhetlenebb szociális kérdést jelent a cigány lakosság. Hasonlóak a gondok a magyarországi részekben is.” B. Kovács Lászlónak, a lap főszerkesztőjének rövid leltára jelzi, milyen gondokkal néz szembe, mit vállal az a folyóirat, amely az északi nyelvhatáron élő magyarság fóruma kíván lenni.

A legutóbbi lapszám (2005/3) *Művészet, hit és közösségteremtés* mottóval a rimaszombati Tóth családot mutatja be, amely a város művelődési életében nemzedékeken keresztül kiemelkedő szerepet játszott. A Bécsi Művészeti Akadémián tanult Tóth József a Bach-korszakban hazafias szelleméről híres Egyesült Protestáns Gimnázium festőművész-rajztanára (egy ideig az itt tanuló Mikszáth Kálmánnak is osztályfőnöke), fia Béla, az 1883-ban megyeszékhelyi rangot kapott város műépítész, főmérnöke, akinek munkái, köztük az említett gimnázium 1904-ben emelt impozáns épülete, ma is meghatározzák a történelmi város arculatát. Munkásságát kortársaiéval együtt Szesztay Domokosnak *Az előző századforduló lenyomata Rimaszombat város építészeti arculatán* címmel közölte, gazdag fotóanyaggal illusztrált tanulmánya ismerteti. Szesztay rámutat arra is, hogy a múlt századforduló idején egy kisvárosban élő polgár perspektíváit tekintve nem érezte magát hátrányos hely-

zetben a fővárosban vagy a nagyvárosokban élőkhez képest –, egységesebb és kiegyensúlyozottabb volt a fejlettségi színvonal a kevésbé centralizált, „a különböző fókú alközpontok jóval differenciáltabb rendszerén nyugvó” akkori országban. Tóth Béla felesége, Schulek Vilma (a neves építész rokona) mintarajzoló szakiskolát végzett, magán-festőiskolát vezetett, és férje épületeinek ornamentikus díszítményeit tervezte. Őt gyermekük közül A. Tóth Sándor festőművész és kiváló pedagógus, akinek Pápan tanítványa volt többek között Somogyi József szobrász, Csoóri Sándor és Nagy László. (Csoóri Sándor a Magyar Napló 2005. áprilisi számában emlékezett tanárára.) A lapszám, amelyben Szokolczay Lajos vázolja fel a festő portréját, közli a művész 1932-es katalógusú útjáról szóló beszámolóját, megemlékezve Kós Károlynál tett sztánai látogatásáról is.

Arany János 1855 nyarán járt Gömörben, amikor családjával a hanvai református lelkész, Tompa Mihályt látogatta meg. A rimaszombati születésű Tompának Hanva harmadik szolgálati helye volt, 1851 szeptemberétől 1868-ban bekövetkezett haláláig itt élt, több nagy verse itt született. Aranyhoz mély kapcsolat fűzte, hanvai találkozásuk megérme egy tanácskozást, irodalmi emlékülést – írja Kovács Tibor *Egy találkozás „holdudvarának” szegletei* című, Arany, Tompa és Szemere Miklós leveleivel közölt tanulmányában.

A *Gömörországról* további információk a folyóirat honlapján www.gomorország.sk találhatóak.

R. I.

FIZESSEN ELŐ SZERKESZTŐSÉGÜNKBEN HATÁRON TÚLI MAGYAR FOLYÓIRATOKRA!

EGYÜTT

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóirata, Csonkapapi, főszerk. Nagy Zoltán Mihály 4800 Ft egy évre

GÖMÖRORSZÁG
HONT • NÓGRÁD • KIS-HONT • GÖMÖR • TORNA • ABÁJ

Az északi peremvidékek magyarságának fóruma, Rimaszombat, főszerk. B. Kovács István 5980 Ft egy évre

Lató

Irodalmi havilap, Marosvásárhely, főszerkesztő Markó Béla 5980 Ft egy évre

MOLDVAI MAGYARSÁG
GAZETA MAGHIARILOR CEANGĂI DIN MOLDOVA

Művelődéstörténeti és közéleti havilap, Csíkszereda, főszerk. Ferenczes István 4440 Ft egy évre

Művelődés

Kulturális és művelődéstörténeti havilap, Kolozsvár, főszerk. Szabó Zsolt 4440 Ft egy évre

Székelyföld
KULTURÁLIS FOLYÓIRAT

Irodalmi és kulturális havilap, Csíkszereda, főszerk. Ferenczes István 6276 Ft egy évre

Előfizethetők e-mailen: elfozetes@magyarnaplo.hu • magynap@hu.inter.net
Levélben: Magyar Napló Kiadó Kft. 1406 Bp., Pf. 15. Telefonon, faxon: 342–8768

Határon Túli Magyar Színházi Esték

A Marosvásárhelyi
Nemzeti Színház
Tompai Miklós Társulat
vendégjátéka

2006. február 27. 19 óra

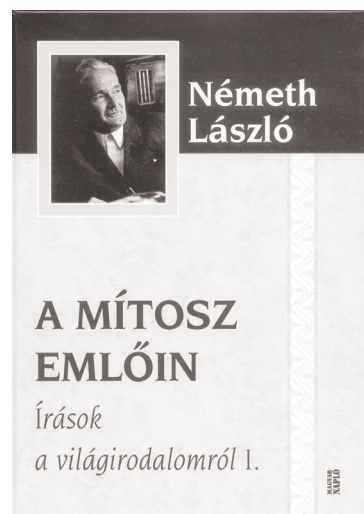
Thália Színház
Janusz Glowacki:
Negyedik nővér

Rendező: Alexandre Colpacci m. v.

ÉGTÁJAK – Határon Túli Magyar
Kulturális Rendezvényszervező
és Szolgáltató Iroda
1075 Bp., Kazinczy u. 24-26.
Tel: 413-2575
E-mail: egtajak@hungarofest.hu

Jókai Anna mutatja be
Németh László *A mítosz emlőin*
című, világirodalmi tanulmányokat
tartalmazó kötetét
(Magyar Napló Kiadó)
2006. február 14-én,
kedden délután öt órakor
a Fókusz Könyvárúháiban
(Budapest, VII. Rákóczi út 14.)

A kötet,
amelyet Ekler Andrea szerkesztett,
a Nemzeti Kulturális Örökség
Minisztériumának
Édes Anyanyelvünk, 2005
pályázatán *Örökhagyók* kategóriában
nyert díjat.

P O L Í S Z

Politika – Líra – Széppróza szellemi-lelki „városalma”
A Kráter Műhely Egyesület irodalmi és kulturális lapja

Előzetes a februári számból:

„Hérakleitosz bölcsessége, hogy kétszer ugyanabba a folyó-
ba nem léphetünk, ezúttal is igaz. A hagyomány ilyen folyó,
és az ebből a folyóból való halászás mindig gazdag zsák-
mányt hozott.” (V. Tóth László Barcsa Dániel Csíki mesék
című kötetéről)

- Várkonyi Nándor ébresztése – Miklóssy Endre esszéje
- Daday Lóránd álneven írt regényéről – Tusnády Péter
- Wass Albert múltidéző novellája Tökés László forradalmáról
- Harrach G. Patrik a magyar-szlovák kiegyezés reményéről, Pátrovics Péter az idő filozófiájáról
- Nagyalmos Ildikó, Pósa Zoltán, Debreczeni György, Turcsány Péter és Zas Lóránt versei, Bene Zoltán és Szappanos Gábor novellái, Kapusi Márton, Madarász Imre és V. Tóth László esszéi

Wass Albert
Adjátok vissza a hegyeimet
című regénye alapján
Andrási Attila rendezésében
A világ kezdete és vége címmel
a Magyar Kanizsai Udvari
Kamaraszínház új bemutatója
február 24-én 19.00 órakor
kezdődik
a MOM Művelődési
Központban
Budapest, XII. kerület,
Csörsz u. 18.
Jegyrendelés: (20) 597-2142

Megjelent az **IRODALMI JELEN**
februári száma!

A tartalomról:

Kőrösi Zoltán, Faludy György, Aliczki Johanna, Bächer Iván, Lovas Ildikó, Báthori Csaba, Bíró Gyula, Magyar Agnes írásai; Andressew Iván, Muszka Sándor, Komán János, Dankuly Csaba, Tatár Sándor, Csávossy György, Mohácsi Árpád versei; Interjú Lőrincz L. Lászlóval és Anavi Ádámmal; Könyvkritika Grendel Lajos, Kerégyártó György, Nádas Péter, S. Varga Pál, Bohár András, Kovács András Ferenc, Dobozi Eszter könyveiről; Film- és színházkritika; *Beszéd a palackból – Szócs Géza*, valamint *Sándor vagyok én is!* – Johann von Kronstadt rovata.

KORTÁRS

A 2006/1. SZÁM TARTALMÁBÓL:

Álom egy kolozsvári Solvejg-házról
KEMSEI ISTVÁN, KISS DÉNES,
LÁSZLÓFFY ALADÁR, ZALÁN TIBOR versei
FALUDI ÁDÁM: A rockdíler
HAKLIK NORBERT: Big Székely Ső
Előkert-Magyarországon
CZIGÁNY GYÖRGY: Szólt a rádió
ALFÖLDY JENŐ: Egy Csoóri-versről
KEMENES GÉFIN LÁSZLÓ: Hazajáró lélek
Buday György fametszeti

Előfizetető a szerkesztőségben: 1397 Bp., Pf. 546.

Könyvek olcsóbban!

www.debreczeny.hu

www.konyvhalo.hu

A Magyar Napló 2005. évi repertórium

VERS

ALETTA VID (ALTRICHTER ZITA): *Törvény szerint* 11/14-15.
ARDAMICA ZORÁN: *harmincöt* 11/15.
BAÁN TIBOR: *B mint bákirálynő; A menekülő* 8/16.
BÁGER GUSZTÁV: *A bohóc kihallgatása; Név-jegy a ház falán; Ruthén utca; Időtáv dűr-ban; Irányok*, 2004 1/10.
BARABÁS ZOLTÁN: *Családi fotó. Anyám álma* 5/19.
BENKE LÁSZLÓ: *Az Isten cseresznyefája* 9/16.
BOGNÁR ENDRE: *A boldogok megkövetése* 1/33.
BOLDOGH DEZSŐ: *Avalon; Konkrét vers* 9/33.
BORBÉLY ANDRÁS: *Lányok; Szerelem É.-nek* 5/4.
BORSODI L. LÁSZLÓ: *Vers a konyhából; Közéletlők* 5/7.
CSIKI LÁSZLÓ: *József A. látogatása az Úris-tennél* 6/24. *A költők anyaga* 12/16.
CSONTOS JÁNOS: *Matematika; Egy talált tárgy leírása* 2/4.
CSOÓRI SÁNDOR: *Alig maradtuk egynéhá-nyan; Sziszifusz; Talán megérem* 4/3-4.
DEÁK LÁSZLÓ: *Hajdani mesterek; Kleopátra* 5/8.
DEMETER JÓZSEF: *Digitális kánikula; Az eső íze* 9/26.
DOBAI PÉTER: *Úton Marival – Pannon utakon* 1/26. *Hommage Éternel à Stefan George; Stációm Szénási Etelka sírjánál* 12/6.
DOBOZI ESZTER: *Másolhatatlan; Kit körbe-fognak... 2/5. Mint egy elutazás; Zarándok* 3/48.
ÉBERT TIBOR: *Fabulák* 10/17.
EY GÓKHÁN, AYHAN: *A költő felesége* 12/34.
FALUSI MÁRTON: *De profundis* 2/20.
FARKAS ÁRPÁD: *Napóra* 8/3. *Napóra* 11/3-4.
FÁTYOL ZOLTÁN: *Egybevetések* 6/9.
FERENCZES ISTVÁN: *Banyaország* 8/5.
FODOR GÉZA: *Kései ősz, november; A folyó harmadik partján állva* 11/16.
FOLLINUS ANNA: *Mulandóság és öröklét között* 2/20.
GITTAI ISTVÁN: *Zsákutcám netovábbja; Mementó táncra, egyébre* 9/19.
HÁRS ERNŐ: *Új katakombák* 9/3.
HATÁR GYÖZÖ: *Erato; Bölcsелеm; Oroszlán-mama* 1970 6/6. *Egy a millióból* 12/33.
HORTOBÁGYI TIBOR: *Kirakott töredék; Sápadt kosbor; Töredék a fához* 9/8.
HORVÁTH JENŐ: *Magam lehettem volna; Menthetetlenül* 3/30.
IANCU LAURA: *Özön lét után; Glória; Péter* 3/42.
IJAS TAMÁS: *For Men* 7/28.
KALÁSZ MÁRTON: *„Der tanzende Tod”* 7/3. *Lévlé a másik metaforáról; Méhfarkas* 12/4.
KERÉK IMRE: *Patak és nyírfa; Két festő* 7/4.
KISS BENEDEK: *Én Istenem!; Mese a makré-lárlól; Csonka félhold idején; Miért vir-rasztok? Hekatomba* 1/4. *In memoriam D. Thomas; Boromnak fogytán; Fájok, bi-zsergek* 8/4.
KISS DÉNES: *Csillagfutások; Naponta; Szí-ved úszik* 12/5.
KOVÁCS ISTVÁN: *Lévlé Utassy Józsefnek* 3/9.

KRUSOVSKY DÉNES: *Az összes nevem* 6/23.
LÁSZLÓ NOÉMI: *Tisztaságmánia; Türelmet-lenség* 1/27.
LÁSZLÓFFY ALADÁR: *Az őszi emberem; Az írekhez; Ne lőj, fiam, mert te is ott leszel* 12/21.
LÁSZLÓFFY CSABA: *Pogány imádság sár-kányfüért* 3/24.
LÉKA GÉZA: *A nagymama végrendelete*, 1/39. *A Diósárok úton; Elforr a hó* 1/42.
LÉVAY BOTOND: *Michelangelo Dávidja* 3/47.
LUZI, MARIO: *A parton; Ahogy te döntesz (Szénási Ferenc fordításai)* 4/29.
MARJAI ÉVA: *Fohász; Boszorkány; Életút* 8/16.
MARSALL LÁSZLÓ: *Parafraízis* 2/3. *A nyugha-tatlan Utazó* 8/5.
MILE ZSIGMOND ZSOLT: *Búzavirág* 5/3.
NAGY GÁBOR: *Nem mondtam még; Téli kom-pozíció; Hazafelé* 12/17.
NAGY LÁSZLÓ: *József Attila!* 7/5.
NÉMETH ZOLTÁN: *Állati nyelvek, állati versek* 10/4.
OLÁH ANDRÁS: *műtét után; a hidon* 5/13.
OLÁH JÁNOS: *Szemtől szembe; Gémeskút; Szürkületre várva; Mintha ismernénk egy-mást* 8/25.
PÁLFI ÁGNES: *„Hát ennyi volt csak?”; Index* 12/34.
PÁLL LAJOS: *Addig...; Pereg... 8/12.*
PINTÉR LAJOS: *Üzenet* 3/9.
PRÁGAI TAMÁS: *Fák lomja; Forró zsák; Azazello-krém; Két tigriskarom* 3/17.
RÁBA GYÖRGY: *Világjárás szemtől szembe; Csakis a perc* 6/7.
RESTÁR SÁNDOR: *magányos meditációk; Öröm* 2/10.
SERFÖZŐ SIMON: *Nem azok; Más erők* 2/6.
SOMOS BÉLA: *Napi mohács* 1/18.
SZABÓ GYULA: *Hűséggel; Szavalnak a „Nagyhatalmak”* 10/19.
SZABÓ T. ANNA: *Első reggelem a Tóvidéken, ősszel; A változás* 3/27.
SZÁSZI ZOLTÁN: *Csarnok* 10/5.
SZAUER ÁGOSTON: *Lefolyó; Alabama; Kie-gé-sztés* 5/11.
SZÉKELY SZABOLCS: *Metrószélben; Télelő; Még nem* 3/4-3.
SZENTMÁRTONI JÁNOS: *Ars poetica helyett* 5/26. *Hiánya mélye felé* 5/32.
SZILÁGYI FERENC: *In memoriam Stephani La-katos* 7/36.
TAKÁCS ZSUZSA: *Találkozások; Statiszták pa-nasza* 11/5.
TISZAVÁRY ERVIN: *Hallgatunk, haragszunk* 3/30.
TORNAI JÓZSEF: *A macska telefonál; Arany és zöld; Erdők, mocsár sötéte körben; A hold-szügyű királycsödör* 1/3. *Mozart: g-moll szimfónia; Kék szemei kizöldelltek; Július-ban föl-földördít a Nap; Ahogy az ördög-pile is* 6/4. *A öreg kagyló; Reszketőbben; A részeg istenek* 9/4.
TÖZSÉR ÁRPÁD: *Régi versek albumából* 3/3-4. *Trója falai alatt; Palamedész a megkö-vezése előtt; Erről az Euphorboszról be-szélnek; A költészet lakozója; Kontextuális etika; Gyűlölet* 10/25-26.
TÜRZSI ISTVÁN: *Test és talaj* 11/13.
UTASSY JÓZSEF: *Golgotán* 6/3.
VARGA IMRE: *Köszönet zenéért; Múltamból utolértél* 10/3.

VÁRI CSABA: *(dél); (vonatok); (mintha); (vers)* 6/17.
VASADI PÉTER: *Ama nap* 12/3. *Egy görög ál-ma; Színlelései s bukása* 12/39.
VÉGH ATTILA: *Távkapcsoló* 9/13.
ZSILLE GÁBOR: *Születésnap; Hol vannak a lakások* 1/28.
Az élmunkás tragédiája (Madách-átirat ismeretlen szerzőtől) 12/23-27.

SZÉPPRÓZA

BÁRÓ LÁSZLÓ: *A tantusz* 12/7-15.
BENE ZOLTÁN: *A kimondhatatlan nyomorú-ság* 3/10-16.
CZAKÓ GÁBOR: *A kék* 3/44-47.
CZIGÁNY ZOLTÁN: *Én Istenem*, 5/12-13.
DANYI GÁBOR: *Árszpoetika* 5/5-7.
GERE ISTVÁN: *Rabovics Szilveszter születé-se és első benyomásai életről-halálról* 2/17-19.
GYÖRI LÁSZLÓ: *Az idióta* 9/17-18.
GYÖRGY ATTILA: *El solidad* 6/15-17.
GYURKOVICS TIBOR: *Skizofrén történelem* 1/11-16. 2/11-16. 3/18-23. 4/12-17. 5/14-19. 6/18-23. 7/31-36. 8/17-22. 9/20-25. 10/20-24. 11/8-13. 12/28-32.
HATÁR GYÖZÖ: *A vállalat* 2/7-9.
HORVÁTH (EÖ) TAMÁS: *Kiskarácsony; Ha felszáll a sólyom; Fúj a szél* 1/5-9. *Oda és vissza* 7/29-30.
IRCSIK VILMOS: *Jegyzőkönyvön kívül* 7/19-23.
JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE: *Antigoné a Vizes utcában* 3/28-30.
MEZEY KATALIN: *Vagyok; Muraközi lovak; A temetés* 9/9-10.
MONOSZLÓI DEZSŐ: *Rettegett Vilma* 6/8-9.
NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: *Bitangjártat* 6/11-14.
PÁLÓCZI ANTAL: *Melegváltás* 1/17-18.
PÉCSI SÁNDOR: *Atokháló* 10/9-12.
PIROUÉ, GEORGES: *A varangyosbeka (Ferdinandy György fordítása)* 8/13-15.
SÍPOSI FERENC: *Malőr* 6/10.
SZALAY ZOLTÁN: *Tüske hősei* 4/18-28.
VARGA KLÁRA: *Pietà* 3/38-39.
VINCZE FERENC: *Egy szál fehér krizantém* 10/6-8.

A VILÁG SÍRKÖVE ALATT

(József Attila-emlékév)

FILIP TAMÁS: *100 év magány, avagy a költő és szerelmei* 4/28.
HIRSCH, EDWARD: *Curriculum vitae (Zsille Gábor fordítása)* 4/30-31.
JÁNOSI ZOLTÁN: *Rekviem utcakövekből (József Attila emlékezete)* (esszé) 4/5-9.
KISS BENEDEK: *Totemünk: Attila!* 4/17.
LACKFI JÁNOS: *Gubóban* 4/38.
LEHÓCZKY ÁGNES: *Szárszó* 4/38.
MARSALL LÁSZLÓ: *József Attila mondhatná Hetvenedik születésnapján* 4/17.
NAGY GÁSPÁR: *Félig vakon írt levél J. A.-nak* 4/11.
TORNAI JÓZSEF: *J. A.* 4/9.
VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: *Nyolcsorosok* 4/10.
VASADI PÉTER: *Magyar költők* 4/11.
VASY GÉZA: *József Attila sírja (Juhász Ferenc versének fogadtatása) (tanulmány)* 4/32-38.
VÉGH ATTILA: *Idézés* 4/28.

TANULMÁNY, ESSZÉ, JEGYZET

- ALFÖLDY JENŐ: „Mindenség summáslegénye” (Nagy László: József Attila!) 7/5-8. *A hiteles szó* (Benke László pályaképe) 9/14-16.
- BARACSI ERZSÉBET: *Egy Madách-átirat az ötvenes évekből* 12/22.
- CSIKI LÁSZLÓ: *Szabó Gyula jeles hétköznapjai* 2/21-23.
- CSOMA ZSIGMOND: *Az írogató úri emberek már a szőlőhegyen vannak...* 10/13-16.
- CSONTOS JÁNOS: *Európa megrablása* 3/5-8.
- FERDINANDY GYÖRGY: *Egy novellista halála* 8/15.
- FERENCZES ISTVÁN: *Havazás énelem* 3/41-42.
- FODOR MIKLÓS: *Teremtő őrzés* 7/24-26.
- GERENCSÉR ZSIGMOND: *Vas István bibliái (A költő születésének 95. évfordulójára)* 9/27-32.
- GÖMÖRI GYÖRGY: *Merre „bujdosott” Balassi Bálint* 1/29-31.
- GÖRÖMBEI ANDRÁS: *A költő és a történelem (Kovács István hatvan éves)* 8/6-12.
- JÁNOSI ZOLTÁN: *Nagy László és az erdélyi irodalom* 7/9-18.
- JÓKAI ANNA: *Rabságból rabságba – mégis: szabadon (Mindszenty József emlékére)* 8/23-24.
- KALÁSZ MÁRTON: *Ady Endre Isten-élménye* 2/24-26.
- KOCSIS CSABA: *Magyarnak maradni* 3/25-27.
- KOVÁCS ISTVÁN: *A szabadság illúziója* 11/6-7.
- NAGY GÁBOR: *A történelmi emlékezet mint megtartó erő Vári Fábián László költészetében* 1/19-26.
- NAGY GÁSPÁR: *Ferenczes István szolgálatai és didergései* 3/40.
- OLÁH JÁNOS: *Hazamennék, amice – Búcsú Körmenyi Lajostól* 2/69.
- PAPP ENDRE: *Görömbei András gondolkodói portréjához* 2/27-30.
- SZABÓ A. FERENC: *Illyés Gyula torzító tükörben* 5/20-24.
- SZAKOLCZAY LAJOS: *Páskándi Géza „üzenei”* 6/30. *Egy losonci költő 1956-ról (Szabó Gyula versforradalma)* 10/18-19. *Műveltségélmény, corpus, szakralitás (Muzsnay Akos és Kárpáti Tamás grafikáiról)* 12/18-20.
- SZÉNÁSI FERENC: *Búcsú Mario Luzitól* 4/29.
- SZENTMÁRTONI SZABÓ GÉZA: *Megjegyzések Gömöri György „Merre bujdosott Balassi Bálint” című írásához* 1/32-33.
- SZÖRÉNYI LÁSZLÓ: *Az erdélyi jezsuita latin epikus költészet a XVIII. században* 11/17-20.
- TÖRÖK BÁLINT: *1944. október 11-től 1945. november 4-ig* 3/31-37.
- VALACZKA ANDRÁS: *Hol lobog a síró ponyva voltaképpen?* 5/9-11.
- VASY GÉZA: *Az emberség próbái (Kalász Márton Téli bárányának sorsképletei)* 9/11-13.
- VÖRÖS LÁSZLÓ: *Tanár, tudós, szerkesztő (Szekér Endre 70 éves)* 7/27-28.
- ZELNIK JÓZSEF: *Vecsernye az Adrián* 9/5-7.

IRODALMI SÉTÁK

- Irodalmi séta egy tabáni kiskocsmában**
SALY NOÉMI: *Válamely csapszékét feltalálni* 2/38-39.
- Irodalmi séta a Rudas fürdő környékén**
SALY NOÉMI: *Gyula úr köténykében s egyéb intimitások* 3/59-60.

Kodolányi János

- Ifj. KODOLÁNYI JÁNOS: *Kodolányi János otthonai* 11/34-35.
 - KODOLÁNYI JÚLIA: *Apám* 11/36.
 - *Kodolányi János levele Várkonyi Nándornak* 11/37.
- Varga Domokos**
- OLÁH JÁNOS: *Csillagok vándora (Varga Domokos otthonai)* 6/31-33.
 - VARGHA DOMOKOSNÉ: *Néhány szó egy nagyon is a földön járó „Mennyei Prófétáról”* 6/34-36.

NYITOTT MŰHELY

Január

EKLER ANDREA: *A súlynak ott kell lennie a lábunknál (Beszélgetés Léka Gézával)* 1/34-42.

Február

EKLER ANDREA: *Hivatásunk egzisztenciális ügy (Beszélgetés Görömbei Andrással)* 2/31-37.

Március

EKLER ANDREA: *A megőrizve változás művészete (Beszélgetés Dobosi Eszterrel)* 3/49-58.

Április

SZAKOLCZAY LAJOS: *Nekünk ilyen sors adott (Beszélgetés Csoóri Sándorral)* 4/39-60.

Május

KONDOR PÉTER: *„mert felépülök egyszer: ágakból fészek (Beszélgetés Szentmártoni Jánossal)* 5/25-32.

Június

KÖDÖBÖCZ GÁBOR: *A kint- és bentvalók (beszélgetés Csiki Lászlóval)* 6/25-29.

Augusztus

KÖDÖBÖCZ GÁBOR: *Jelentés a völgyből (Beszélgetés Farkas Árpáddal)* 8/26-41.

Szeptember

ERŐS KINGA: *„Minden a papíron dől el...” (Beszélgetés Bodor Ádámmal)* 9/34-46.

Október

ELEK TIBOR: *A vers ma (Beszélgetés a 70 éves Tözsér Árpáddal)* 10/27-34.

November

PAPP ISTVÁN GÉZA: *Magyarként maradni meg a jövőnek (Beszélgetés Szörényi Lászlóval)* 11/21-33.

December

VÉGH ATTILA: *Olyan jó semmilyennek lenni! (Beszélgetés Vasadi Péterrel)* 12/35-39.

EURÓPAI ÉS VILÁGIRODALMI FIGYELŐ

Január – Északír irodalom (Kurdi Mária összeállítása)

- CARSON, CIARAN: *Adelaide állomás* (vers, Szabó Máté fordítása) 2/48. *Az elfeledett város* (vers, Szabó Máté fordítása) 1/63.
- CARVILLE, DARAGH: *A javaslat* (színmű, Kurdi Mária fordítása) 1/59-63.
- DAWE, GERALD: *Nyaréji jelentés; Elhagyott föld* (versek, Szabó Máté fordításai) 1/64.
- HEANEY, SEAMUS: *Villanyfény; Montana; Toomebridge* (versek, Tótfalusi István fordításai) 1/54-55.
- KURDI MÁRIA: *Északír irodalom az 1994-es tűzszünet után* (tanulmány) 1/52-53.

- LONGLEY, MICHAEL: *Esthajnalcsillag; Broken dishes* (versek, Forgács Ildikó fordításai) 1/68.
- MCGUCKIAN, MEDBH: *Mikiegeres gázalár* (vers, Forgács Ildikó fordítása) 1/58.
- MORRISSEY, SINÉAD: *Aznap, mikor vizet hoztam* (elbeszélés, Csikai Zsuzsa fordítása) 1/56-58.
- PATTERSON, GLENN: *Jellemző rá* (esszé, Surányi Ágnes fordítása) 1/65-68.
- Életrajzi jegyzetek* 1/69.

Február – Bemutkozik egy folyóirat – az Akcent Lublinból (Zsille Gábor összeállítás)

- BESZCZYŃSKA, ZOFIA: *(és hirtelen úgy alakult...); (ágyamban egy idegen férfi hever...); kövek* (versek, Zsille Gábor fordításai) 2/63.
- BIELA, BOGUSLAW: *Világunk zamata avagy „közös nyelvlecke”* (kritika, Zsille Gábor fordítása) 2/55-57.
- CHABROWSKI, TADEUSZ: *A sátán pórázon; A lélekről; Három muzsikusz; Blazsej úr* (versek, Zsille Gábor fordításai) 2/58-59.
- CHOJNACKI, ROMAN: *(Nincs már türelmem...); (Maradj velem még néhány...); Mennyivel érdekesebb az a világ...); Két nap* (versek, Zsille Gábor fordításai) 2/50.
- DANIELKIEWICZ, MAREK: *Az Új Színház szalójában; Rögeszme; Anya; Vidéki srác* (versek, Zsille Gábor fordításai) 2/51.
- GOLDYN, PAWEŁ: *lengyelország; litánia; összeköttetés; manga; akvárium 1.; akvárium 2* (versek, Zsille Gábor fordításai) 2/60-61.
- JANIŃ, LUDWIK: *Leves; Ásó* (elbeszélések, Zsille Gábor fordításai) 2/61-62.
- MICHALSKI, WALDEMAR: *Párizsban; Primavera; Minden bennünk él* (versek, Zsille Gábor fordításai) 2/57.
- MOSTWIN, DANUTA: *Az álmodozó* (elbeszélés, Szenyán Erzsébet fordítása) 2/52-54.
- SZKOLUT, TADEUSZ: *A „Lapidáriumok” titkai* (esszé, Szenyán Erzsébet fordítása) 2/65-68.
- ZADURA, BOHDAN: *Csend; (Pár hetes volt...)* (versek, Zsille Gábor fordításai); *Női dolgok* (vers Kovács István fordítása) 2/64-65.
- ZSILLE GÁBOR: *Az ember mit meg nem tesz?* (jegyzet) 2/49-50.
- Életrajzi jegyzetek* 2/54, 62, 68.

Május – Holland-Indiák irodalma (Pusztai Gábor összeállítása)

- DERMOÛT, MARIA: *A gonosz kígyó* (elbeszélés, Szabó Emese fordítása) 5/52-54.
- FRIEDERICY, H. J.: *Vazallus* (elbeszélés, Pusztai Gábor fordítása) 5/48-51.
- MAHIEU, VINCENT: *A kincs* (elbeszélés, Pusztai Gábor fordítása) 5/55-59.
- PUSZTAI GÁBOR: *Szemtől szemben az idegenen (A Holland-Indiák irodalma)* (tanulmány) 5/43-47.
- STOLK, JILL: *Emily babu* (elbeszélés, Szabó Emese fordítása) 5/64-65.
- VAN DIS, ADRIAAN: *Nathan Sid* (regényrészlet, Szabó Emese fordítása) 5/60-63.
- Életrajzi jegyzetek* 5/59, 63.

Július – svájci olasz irodalom (Andó Gabriella és Szénási Ferenc összeállítás)

- CHIESA, FRANCESCO: *Tavaszi nap...; Árnyék az árnyékban...* (versek, Szénási Ferenc fordításai) 7/47.

BULETTI, AURELIO: *A francia* (elbeszélés, Andó Gabriella fordítása) 7/59.
 FELDER, ANNA: *A felmondás* (elbeszélés, Gál Judit fordítása) 7/58.
 JAEGGY, FLEUR: *Proleterka* (elbeszélés, Gál Judit fordítása) 7/56-57.
 MASCIONI, GRITZKO: *Az egyszarvú; A mellede* (versek, Szénási Ferenc fordításai) 7/52.
 ORELLI, GIORGIO: *Cinóberek; A Ticino partján; A térd* (versek, Szénási Ferenc fordításai) 7/57-58.
 ORELLI, GIOVANNI: *Klauzúra* (elbeszélés, Andó Gabriella fordítása) 7/48-51.
 PEDOTTI-POLAR, MARIA LUISA: *A flandriai* (Peredi Mária fordítása) 7/53-55.
 PUŠEK, DUVRABKO: *Az ablakon firtőkben lógó csillagok; De vajon lesz-e árnyék; Kemény, nem hajló testek* (versek, Szénási Ferenc fordításai) 7/63.
 PUSTERLA, FABIO: *Van-e svájci irodalom?* (esszé, Andó Gabriella fordítása) 7/64-70.
 SZÉNÁSI FERENC: *Körkép a modern svájci olasz irodalomról* (jegyzet) 7/47.
 TODISCO, VINCENZO: *Akár egy western* (elbeszélés, Gál Judit fordítása) 7/60-62.
Életrajzi jegyzetek 7/62

Augusztus – Kicsit porosz, nagyon lengyel – bemutatkozik a sziléziai Śląsk folyóirat (Zsille Gábor összeállítás)

GRUSZKA-ZYCH, BARBARA: *Születésnap; Ünnepek* (versek, Zsille Gábor fordításai) 8/61.
 KARWAT, KRZYSZTOF: *Az önazonosság problémái* (esszé, Éles Márta fordítása) 8/51-54.
 KJONKA, TADEUSZ: *Hívogató; Pitvartól pitvarig; Minden éjjel; Naponta* (versek, Zsille Gábor fordításai) 8/48-50.
 KISIEL, MARIAN: *Ki tud Kasper Kempsskiről* (vers, Zsille Gábor fordítása) 8/68.
 M. PIKUL, JERZY: *A moly* (elbeszélés, Szenyán Erzsébet fordítása) 8/62-67.
 MUCHA, GRZEGORZ: *Poloskák* (elbeszélés, Szenyán Erzsébet fordítása) 8/57-60.
 NETZ, FELIKS: *2001. 09. 11.; Ébredés* (versek, Zsille Gábor fordításai) 8/55-56.
 PLES, MONIKA: *Változások* (vers, Zsille Gábor fordítása) 8/60.
 SIWCZYK, KRZYSZTOF: *Tanítva mulattatni; Nélkül* (versek, Zsille Gábor fordításai) 8/67.
 ZSILLE GÁBOR: *Kicsit porosz, nagyon lengyel* (jegyzet) 8/47-48.
Életrajzi jegyzetek 8/54.

Szeptember – Az egykori NDK világa a mai német irodalomban (válogatta és fordította Ircsik Vilmos)

BIERMANN, WOLF: *Stasi-ballada* (vers) 9/64-65.
 BOBROWSKI, JOHANNES: *A samlandi parasztfelkelés; Csukaidó; Az üldözött neve* (versek) 9/51. *Ünnepi alkalom* (elbeszélés) 9/52-53. *Faluszi zene* (vers) 9/53.
 BRASCH, THOMAS: *Dal; A szép szeptember huszonhetediké; Altatódal K-nak* (versek) 9/54.
 BRAUN, VOLKER: *Folytonosság; Nappali álmom; Búcsú hazájától* (versek) 9/66.
 GERLACH, HARALD: *Exodus* (vers) 9/63.
 IRCSEK VILMOS: *A remény csapdája* (jegyzet) 9/47-50.

JOHNSON, UWE: *Hogyan halt meg Jakob?* (regényrészlet) 9/57-59. *Évfordulók* (napló-részlet) 9/60-63.
 MÜLLER, HEINER: *A félelem boldogsága; Szívkoszorúér; A széttört kulcs* (versek) 9/54.
 SCHNEIDER, ROLF: *Versék Bartók Béláért* 9/67.
 WILL, PETER: *Szélkakasok; Rendszerváltás* (versek) 9/63.
 WITTSTOCK, UWE: „Néger vagyok” (Heiner Müller halálára) 9/55-56.
Életrajzi jegyzetek 9/68.

Október – Mai szlovák irodalom (Karol Wlachovský összeállítás)

BRÜCK, MIROSLAV: *Téli elakadás; Végállomás; A világ* (versek, Forgács Ildikó fordításai) 10/52.
 BUZÁSSY, JÁN: *Jelentéshordók; Vacsoratelem; Pontusi posta II; Azilium; Egy arisztokrata kertjében* (versek, Tözsér Árpád fordításai) 10/46-48.
 HVORECKÝ, MICHAL: *A Fény Tanú* (elbeszélés, Tóth Annamária fordítása) 10/53-55.
 KEPPOVÁ, ZUSKA: *Egy hétféle balladája* (elbeszélés, Kustár Eszter fordítása) 10/58-62.
 KOLENIČ, IVAN: *A rettenes bornemisszák* (vers, Varga Imre fordítása) 10/63-64.
 MACSOVSZKY PÉTER: *Majdnem egybeillik; Párhuzam, bitorok, felület; Őszi hangulat a tér sarkában* (versek) 10/56-57.
 ŠTRPKA, IVAN: *Beszélg a fülemben; Az egy helyben álló vándor; Messzi vízi lény; Ez is béke* (versek, Tóth László fordításai) 10/49-51.
 TÓTH LÁSZLÓ: *A nyelvbe vetettség élményének költője* (jegyzet) 10/49.
 TÖZSÉR ÁRPÁD: *Ján Buzássy versei elé* (jegyzet) 10/46.
 WLACHOVSKÝ, KAROL: *A magányosok irodalma (Milyen a szlovák irodalom 2005-ben?)* (jegyzet, G. Kovács László fordítása) 10/43-45. *Szlovák irodalom magyarul, magyar irodalom szlovákul* (esszé, G. Kovács László fordítása) 10/65-68.
Életrajzi jegyzetek 10/45.

December – Válogatás Északkelet-Morvország és Cseh-Szilézia irodalmából (Beke Márton összeállítás)

BAJAJA, ANTONÍN: *Farkasszem* (Beke Márton fordítása) 12/59-61.
 BALABÁN, JAN: *Magda* (Kolozsár Péter fordítása) 12/64-65.
 BEKE MÁRTON: *Sokszínű kelet* (jegyzet) 12/47-48.
 FILIP, OTA: *Alois bácsi szilvaplínkája* (Forgács Ildikó fordítása) 12/51-55.
 MOTÝL, PETR: *Boszorkány; Radhošť; Úton; Levél; Gesztenyék; Kincs; Horgászsinór; Vízmű* (versek, Varga Imre fordításai) 12/48-50.
 PUTZLACHER, RENATA: *Kaspar Hauser egyetlen levele anyjához, a badeni nagyherceg-néhez, mely a fiú titokzatos halála után került elő; Kafka* (versek, Zsille Gábor fordításai) 12/62-63.
 TROJAK, BOGDAN: *Kárpáti rekvium; Kék hegyek (dal); Kék hegyek; A tó tündére; Odera* (versek, Bolemant László fordításai) 12/56-58. *A hely szelleme* (esszé, Varga Imre fordítása) 12/66-69. V. J.: *A fordító megjegyzései* 12/69.
Életrajzi jegyzetek 12/58, 65.

KÖNYVSZEMLE

Albert GÁBOR: *Magyarságismereti kalauz* (Török Bálint: *Farkas esz meg, Medve esz meg... Szent-Iványi Domokos és a Magyar Függetlenségi Mozgalom*) 7/37-40. *A magyar líra csillagterképe* (Baán Tibor: *Szerpepválaszok*) 8/42-43.
 BÁBA IVÁN: *Az élet – mint mű* (Rendhagyó életút; Luka Lászlóval beszélget Sneé Péter) 12/45-46.
 BADACSONY T. ÖRS: *Az élő hagyomány* (Keszeg Vilmos: *Aranyosszék népköltészete I–II.*) 5/42. *Egy mélyen bevéselt sebhely...* (Prágai Tamás: *Ellenőrök a hatoson*) 10/35.
 BOTTLIK VIRÁG: *A kín gyönyöre* (Sigmond István: *És markukba röhögnek az égiek*) 1/43-44.
 CHOVÁN ISTVÁN: *Tablóképek, miniatűrökből* (Csiki László: *A jóslat*) 12/42-43.
 CSÁBI DOMONKOS: *Szerző nélkül?* (József császár; Madách Imre utolsó drámája?) 10/41-42. *Behelyettesítve* (Báger Gusztáv: *A tükör éle*) 11/40-41.
 DEÁK LÁSZLÓ: *Kenyér, szó, epres bádogbögere* (Vasadi Péter: *Hajnal Kentuckyban*) 8/42. *De mit szólt volna hozzá József Attila?* (Harminchat fokos láz) 10/39. *Holnapelőtt, holnapután* (Marsall László: *Holnapután?*) 11/38-39.
 EKLER ANDREA: *Elő kell lépnie Kőműves Kelemennek* (Csoóri Sándor: *Visszanéztem félutamról*) 4/61-63.
 ÉZSIÁS ERZSÉBET: *Nincs kegyelem?* (Jókai Anna: *Virágvasárnap alkonyán*) 12/40-42.
 HOFFMANN BÉLA: *A komplexitás igényével* (Szénási Ferenc: *A huszadik századi olasz irodalom*) 3/68-69.
 IRCSEK VILMOS: *Szerpevállalás és szerepjátszás* (Balogh Robert: *Schwab legendariom; Savószabású mézgácska*) 5/36-39.
 ISZLAI ZOLTÁN: *Kül-beltéri kalandozások* (Vida Gábor: *Fakusz három magányossága*) 10/36-37.
 JÁVORSZKY BÉLA: *Két múlt – két tükörben* (Eino Jutikkala – Kauko Pirinen: *Finnország történelme; Juhai Huotari – Olli Vehviläinen szerk.: Unkari. Maa, kansa, historia*) 7/43-45.
 KISS JUDIT ÁGNES: *A tökéletesség bűne* (László Noémi: *Százegy*) 1/44-46. *Elászott kincsek* (Lancu Laura: *Pár csángó szó*) 3/65-66. *Két légy egy csapásra?* (Alkonyzóna; *Hajléktalan művészek antológiája; vál.: Fekete András; szerk.: Háy János*) 5/40-41. *Macska-mágia* (Mrena Julianna: *Kilenc élet*) 10/37-39.
 KOVÁCS ISTVÁN: *A velünk élő Kádár-korszak* (Rainer M. János: *56 után*) 2/44-45. *Az újságírás egykori varázsa* (Marafkó László: *Előkor*) 10/40-41.
 NAGY GÁBOR: *Göran Tunström utolsó üzenete* (Göran Tunström: *Híres férfiak, akik Sunnében jártak*) 5/33-35.
 PAPP ISTVÁN GÉZA: „Korszerűtlen lélekigazságok” (N. Pál József: „A megtartók jönjenek...”) 4/65-69. *Laudatio és tanúságtétel* (Cselekvő irodalom; *Írások Görömbei András tiszteletére*) 12/44-45.
 SALAMON KONRÁD: *Remények és csalódások* (Szabó Pál és 1956; szerk. Szabó Ferenc) 2/43.

SOMOS BÉLA: *Beke György enciklopédiája (Beke György: Barangolások Erdélyben 6. Székelyföld I.)* 1/48-51. *A nagy alteregó (Jánosi Zoltán: Szindbád tükörképei)* 6/39-41.

STURM LÁSZLÓ: *Hagyományra alapozó elszántság (Szörényi László: „Álmaim is voltak, voltak...” Tanulmányok a XIX. századi magyar irodalomról)* 2/40-41. *Létérés – létönzés (Veres Péter: Szűk esztendő; Szülőházam, „Hortobágy mellyéke”;* Napszámos énekek) 4/64-65. *Küzdelem a teljességért – egy hitetlen korban (Rajnai László: Fekete könyv)* 6/37-39. *Tesszük a magunkét (Robinson úr töprengései – Ferdinandy Györggyel beszélget Kulcsár Katalin; Ferdinandy György: Vadnyugati tárca-tár)* 8/43-45.

SZABÓ A. FERENC: *Szociográfiai hitelességű történelmi regény a Mezőségről* 1/46-48.

Szakály SÁNDOR: *És azután a sötétség (Sulyok Dezső: Két éjszaka nappal nélkül)* 2/41-42. *Miniszterelnökeink és honatya-ink (Bölköny József – Hubai László: Magyarország kormányai 1848–2004)* 7/40-42.

SZENTGYÖRGYI NAGY JÓZSEF: *Nagyköveti vallomás (Erdős András: Sorsfordító esztendő)* 3/66-68.

SZENTMÁRTONI JÁNOS: *„beszédem kibontva hazámul” (Falusi Márton: Hazáig látni)* 2/47-48.

SZIRTES GÁBOR: *A férfívagyakozástól a „gyönyör diktatúrájáig” (Czigány György: Álomot, gyöngye leánykát)* 5/39-40.

TARJÁN TAMÁS: *Így keletkezik egy személy (Follinus Anna: Nélkülem élek)* 2/45-47.

TOLVAJ ZOLTÁN: *Az objektív ég alatt (Szabó T. Anna: Rögzített mozgás)* 3/63-65.

TORNAI JÓZSEF: *„a hominidák fajába tartozom” (Turczi István: Hívásra szól a csönd)* 11/41-42.

VALACZKA ANDRÁS: *Sebész, pusztá kézzel (Alföldy Jenő: Egy szenvedély margójára)* 12/43-44.

VARGA IMRE: *Szerrepjátékok vagy egvén-felettség? (Tózsér Árpád: Tanulmányok költő-portrékhoz)* 3/61-63.

VASY GÉZA: *„Játszani is engedd” (Körmen-di Lajos: Telefax a Megváltónak avagy IV. Louis Bejglümban)* 8/45-46.

VÉGH ATTILA: *Az augur mosolya (Rüdiger Safranski: Nietzsche)* 6/41-42.

ZSILLE GÁBOR: *Sötét nap, fényes csillag (Takács Zsuzsa: Üdvözlégy, utazás!)* 11/39-40.

VITA

Irodalmi könyvkiadók helyzete (Tanácskozás az Írószövetségben)

A magyar irodalom a senki földjén? (Intézményrendszer és finanszírozás) 6/43.

ÁCS MARGIT: *Látetelet irodalmunk veszteségeiről és esélyeiről* 6/43-45.

KISS GY. CSABA: *Az irodalom csökkenő presztízse térségünkben* 6/46-47.

L. SIMON LÁSZLÓ: *Írószervezetek a rendszer-változás után* 6/47-51.

KOVÁCS ISTVÁN: *Lengyel írószervezetek, lengyel folyóiratok* 6/52-55.

HARSÁNYI LÁSZLÓ: *Állami mecenatúra és irodalom* 6/55-57.

ZENTAI PÉTER LÁSZLÓ: *„Adjon ügyis, ha nem kérem”* 6/58-59.

MEZEY KATALIN: *A kis kiadók helyzete* 6/60-62.

VASY GÉZA: *Az irodalmi lapok helyzetéről* 6/63-64.

VÁMOS MIKLÓS: *Mindenki a saját érdekeit védi* 6/65.

L. SIMON LÁSZLÓ: *Reflexiók* 6/65-66.

A konferencián elhangzott megoldási javaslatok 6/66.

Irodalmi folyóiratok végnapjai? (Tanácskozás az Írószövetségben)

SZILÁGYI MÁRTON: *Szükség és bőség: a magyar folyóiratok kultúra történeti rétegei* 11/43-45.

FÁZSY ANIKÓ: *A folyóiratok és a szellemi élet* 11/46-48.

OLÁH JÁNOS: *Az irodalmi folyóiratok kiszolgáltatottsága* 11/49-50.

KIS PINTÉR IMRE: *Az irodalompolitika abszurditása* 11/51-52.

KÁZMÉR JUDIT: *Prokrasztész ágyán?* 11/53-54.

GRÓH GÁSPÁR: *Fej vagy írás, avagy mire jó egy szerkesztőség?* 11/55-56.

L. SIMON LÁSZLÓ: *Kulturális folyóiratok a „piacón”* 11/57-60.

HORVÁTH GERGELY KRISZTIÁN: *A társadalomtudományi lapok helyzete, feladatai és az állam feloldása* 11/60-61.

FERENCZES ISTVÁN: *Egy folyóirat és egy önkormányzat közös sikere* 11/62-64.

KÁNTOR LAJOS: *Magyar művelődési lapok elsorvasztása Romániában?* 11/65-66.

BUDA ATTILA: *A bibliográfiák és repertériumok hasznáról* 11/67-68.

ILLUSZTRÁCIÓ

BODOR ÁDÁM (fotóválogatás) 9/címloldal, 34. (Bodor Anikó felvételei);

CSIKI LÁSZLÓ (fotóválogatás) 6/címloldal (Kalmár Béla felvétele), 25, 26, 27, 28, 29.

CSOÓRI SÁNDOR (fotóválogatás) 4/címloldal (A. Tóth Sándor grafikája, Kalmár Béla felvétele) 39, 41, 43, 47, 50, 52, 54, 57, 60.

CSÜRI JOHANNA grafikái 12/22, 33.

DOBOZI ESZTER (fotóválogatás) 3/címloldal (Bahget Iskander felvétele), 49, 50, 51, 55, 56,

EIGEL ISTVÁN grafikája 8/17

FARKAS ÁRPÁD (fotóválogatás) 8/címloldal (Darabont Lili felvétele); 26, 27, 28, 30, 33, 34, 37, 38, 40.

GERGELY KÁROLY felvételei Ady Endre-emlékekről 2/23, 26.

GÖRÖMBEI ANDRÁS (fotóválogatás) 2/címloldal (Kalmár Béla felvétele), 30, 31, 32.

Irodalmi könyvkiadók helyzete (Tanácskozás az Írószövetségben, fotóválogatás) 6/43, 57, 59, 62, 64, 66.

Irodalmi folyóiratok végnapjai? (Tanácskozás az Írószövetségben, fotóválogatás, Molnár Csongor felvételei) 11/45, 48, 56, 68.

József Attila-diptichonok (Magyar Elektrográfiai Társaság) 4/4, 7, 33.

KÁRPÁTI TAMÁS grafikája 12/19.

Kodolányi János (fotóválogatás) 11/34–37.

KÓKAY KRISZTINA grafikái 7/51, 55, 9/3, 46.

KÓ BOLDIZSÁR grafikája 11/4.

KŐ PÁL grafikái 2/3, 9, 20, szobra (Takács Andrea felvétele) 2/19.

L. SIMON LÁSZLÓ felvétele (*Régi préházak a velencei Rizling utcában*) 10/15.

LÉKA GÉZA (fotóválogatás, Zách Eszter felvétele) 1/címloldal, 34, 36.

MUZSNAY ÁKOS grafikája 12/3.

NAGY LÁSZLÓ (fotóválogatás) 7/címloldal (Balla Demeter felvétele), 5, 8, 9, 18, cinkkarca 7/23.

OLÁH KATALIN rajzai 1/9, 16.

POLGÁR RÓZSA gobelinje 3/48.

SOMOGYI GYÖZÖ grafikája 3/23, 42.

SZABÓ GYULA metszetei 10/7, 12, 42, 55.

SZENTMÁRTONI JÁNOS (fotóválogatás) 5/címloldal, 25, 28, 29 (Mitruczky Kinga felvételei), 27, 30, 31.

SZÖRÉNYI LÁSZLÓ (fotóválogatás) 11/címloldal (Kalmár Béla felvételei), 21, 22, 25, 26, 29, 30, 31, 33.

TÓZSÉR ÁRPÁD (fotóválogatás) 10/címloldal, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34.

VARGA DOMOKOS (fotóválogatás) 6/31, 32, 33, 35, 36.

VASADI PÉTER (fotóválogatás, Kalmár Béla felvételei) 12/címloldal, 35.

Vörösmarty Mihály és barátai a főtí szüreten, korabeli grafika 10/16.

ZSÓGÓDI NAGY IMRE grafikája 8/címloldal

MAGYAR NAPLÓ

a Magyar Írószövetség lapja

A szerkesztőség címe:

1062 Budapest, Bajza u. 18.

Levelezési cím: 1406 Budapest, Pf. 15.
Telefon/fax: 413-6672; 413-6673; 342-8768

Szerkesztőségi mobil: (70) 388-7034

E-mail: magynap@hu.inter.net

info@magyarnaplo.hu

Honlap: www.magyarnaplo.hu

Főszerkesztő: Oláh János

E-mail: foszerkeszto@magyarnaplo.hu

Európai Figyelő: Jávorszky Béla

E-mail: europaifigvelo@magyarnaplo.hu

Próza, hírek, hirdetés: Bíró Gergely

E-mail: proza@magyarnaplo.hu

hirdetes@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7031

Ügyműhely: Cech Vilmosné

Nyitott Műhely: Ekler Andrea

E-mail: nyitottmuhely@magyarnaplo.hu

Könyvszemle, lapterjesztés, rendezvények: Kondor Péter

E-mail: kritika@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7030

Tördelőszerkesztő: Molnár Csenge-Hajna

Ügyműhely: Nagyné Paládi Judit

E-mail: elofizetes@magyarnaplo.hu

Szerkesztő: Paizs Abel

E-mail: europaifigvelo@magyarnaplo.hu

Olvasószerkesztő,

tanulmány:

Rosonczy Ildikó

E-mail: tanulmany@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7033

Vers, könyvkiadás:

Szentmártoni János

E-mail: vers@magyarnaplo.hu

konyvkiadas@magyarnaplo.hu

Mobil: (70) 388-7032